

ОДБРАНА

Вежба студената Војне академије

ДИПЛОМАЦ

2008

Додатак

КАКО ДО
СТАМБЕНОГ
КРЕДИТА

Специјални прилог

ЛАГУМИ БЕОГРАДА

НОВИНСКИ ЦЕНТАР

ОДБРАНА

ПРЕПОРУЧУЈЕ
КАПИТАЛНО
ИЗДАЊЕ

ПОПУСТ
40%

ЗЕМЉА ЖИВИХ

310116

Аутори: Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан

Угледни аутори Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан написали су текст за репрезентативно издање „ЗЕМЉА ЖИВИХ“ који је дат у двојезичном слогу на српском и енглеском језику. Писан је на темељу потврђених чињеница и поткрепљен до сада необјављиваним историјским документима који појашњавају сложеност теме. Реч је о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Корени садашњих (не)прилика дубоки су више од две стотине година и неопходно је добро их изучити како би неке актуелне појаве биле много јасније. Прецизан научни приступ теми, јасна методологија истраживања и свима разумљива писана реч јесу додатне вредности књиге која садржи поуке и за наредне генерације.

Благослов за штампање књиге дао је Патријарх српски господин Павле.

Књига је врхунски опремљена, у тврдом повезу, смештена у кутију, обима 372 стране, формата 28,3 x 29 цм. Цена књиге је 7.560,00 динара.

Сада са попустом по цени **4.536,00** динара Наручбеницу и примерак уплатнице послати на адресу: НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Књига се може набавити и у нашој књижари – у Београду, Васе Чарапића 22

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363.
жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем примерака књиге: „ЗЕМЉА ЖИВИХ“

Књиге ћу платити (заокружити број):

- 1) одједном (плаћање унапред) по цени од 4.536,00 дин. за примерак,
- 2) на кредит по цени од 7.560,00 дин. за примерак у месечних рата (највише 6 рата, минимални износ рате 1.000,00 динара) по динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа увећаног за поштарину у износу 200 динара.

Купци на кредит достављају административну забрану (образац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) оверену у Војној пошти или предузећу у коме су запослени. Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана Број личне карте

издате у МУП

Улица и број

Место и број поште Телефон

Датум Потпис наручиоца

NAFTNA INDUSTRIJA SRBIJE
PETROL

dopunjujemo se...

www.petrol.nis.yu

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пањанца,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Даримир БАНДА

31

8

САДРЖАЈ

Вежба студената Војне академије ДИПЛОМАЦ 2008.	8
Per aspera ДРЕСЕР СТРШЉЕНОВА	13
ТЕМА Мобинг у систему одбране С ДРУГЕ СТРАНЕ ДОСТОЈАНСТВА	14
ОДБРАНА Тактичка вежба Четврте бригаде КоВ „Кончуљ 2008“ НИШАНЦИЈЕ СМАЊУЈУ МЕТЕ	20
Удес авиона „орао“ у околини села Баранда ПРИСЕБНОСТ ПИЛОТА	22
Тристоти састанак Заједничке комисије за спровођење Војнотехничког споразума ПАРТНЕРСКИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ОДНОСИ	24
Међународни сајам „Безбедност и заштита 2008“ ОДГОВОР НА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ	28
ПРИЛОГ Лагуми Београда СВЕТ ИСПОД ПОВРШИНЕ	31

64

Са галерије

МЛАДОСТ

51

Селекција кандидата за Војну академију

ИЗБОР ЗА ОДАБРАНЕ

52

ДРУШТВО

Мајор пилот Емир Шишића

ЛЕТ У НОВИ ЖИВОТ

56

СВЕТ

Традиционално окупљање ветерана падобранаца у Израелу

СКОК СЛОБОДЕ

62

Паралеле

КОРУПЦИЈА ИЛИ**НЕТРПЕЉИВОСТ КОНКУРЕНАТА**

65

КУЛТУРА

Центар за војнонаучну документацију, информације и библиотекарство

СТАБЛО НАУКЕ**И КУЋА ДУХОВНОСТИ**

66

ФЕЉТОН

Тршћанска криза (2)

ПОКРЕТИ СНАГА ЈНА

72

КРЕДИТ

Милијарда динара које је држава издвојила за реализацију Програма дугорочног субвенционисаног стамбеног кредитирања професионалних припадника Војске Србије за 2008. годину, према процени стручњака, биће довољна за покривање 1.200 до 1.500 кредита. То је, ван сваке сумње, велики помак, јер ће исто толико стамбених проблема у систему одбране бити коначно решено. Коначно ће се, дакле, када је о том проблему реч, кренути са мртве тачке и са речи на дела.

Одлука Владе изазвала је, сасвим разумљиво, велику пажњу професионалних припадника Министарства и Војске и постала топ-тема за наш лист, али и друге медије. На једном домаћем Интернет-порталу развила се широка расправа о војним стамбеним кредитима, у коју се укључило неколико стотина учесника, а тема је по броју коментара, наравно, уз плате и пензије, у самом врху листе најчитанијих.

Иако се на сајту Министарства одбране налазе све тренутно расположиве информације о стамбеним кредитима, о целој ствари постоји још много недоумица. Многа су питања још отворена, посебно каква ће бити кредитна политика банака, а мора се признати и то да наши официри и подофицири углавном нису довољно упућени у област кредитирања. Одложено плаћање чековима са покрићем или без тога, те вишегодишње „пливање“ у дозвољеном минусу јесу дисциплине у којима су се одлично сналазили. Али овде је реч о „игри“ у којој важе потпуно другачија правила, која пре било каквог конкретног потеза, треба добро проучити. Поред тога, треба овладати и потпуно новом терминологијом и речником банкарских термина.

Глад за информацијама је сасвим разумљива, и ми ћемо се потрудити да је на неки начин утолимо тако што ћемо странице Одбране потпуно отворити за ту тему, као и овом приликом у специјалном додатку о субвенционисаним стамбеним кредитима.

Разумљив је и опрез са којим људи приступају целој ствари, преиспитујући своју кредитну способност. Дужничко ропство је велика претња. Одлука о куповини стана доноси се једном у животу и ретко коме се пружи могућност да се тим послом поново позабави.

Неко је израчунао да до циља има 1.654 корака. Нисам проверавао. Верујте. Али они који су прошли тај пут кажу да је обезбеђивање кредита у односу на проналажење жељеног стана, бар у Београду, права дечија игра.

У сваком случају, потребно је велико стрпљење. И не само то, треба и доста новца за разне таксе, овере, потврде и слично, а за сналажење у шуми администрације неопходна је и помоћ адвоката.

Како обично бива у животу, најбоље прођу они који први стисну петљу и крену у авантуру. – Узимам кредит, па шта буде нека буде. Од овога нема горе, каже ми пријатељ са две деценије подстанарског искуства.

Доношење одлуке је тек први корак. ■

ОТКРИВЕНО СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈЕ ЖРТВАМА
БОМБАРДОВАЊА КБЦ „ДРАГИША МИШОВИЋ“

ОПОМЕНА ЗА БУДУЋНОСТ

Министар одбране Драган Шутановац открио је спомен-обележје припадницима Војске Југославије и цивилима који су погинули када је НАТО бомбардовао болницу „Драгиша Мишовић“ 1999. године.

Спомен-обележје, дело вајара Коље Милуновића, постављено је захваљујући иницијативи и напорима Министарства одбране, Града Београда и Невладине организације породица настрадалих и унесрећених.

Венце на спомен обележје, 20. маја, положили су министар Драган Шутановац у пратњи заменика начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковника Милоја Милетића и бригадног генерала Милана Бјелице, в. д. градоначелник Београда Зоран Алимпић и заменик градоначелника Горица Мојовић, делегација породица жртава и представници Гарде.

Обраћајући се окупљенима министар Шутановац је подсетио да је пре девет година на том месту погинуло седам припадника тадашње Војске Југославије и три пацијента болнице „Драгиша Мишовић“.

– Нико од тих младих људи није био крив ни за шта. Да ли је свет после те смрти био лепши или бољи – није – рекао је министар Шутановац и нагласио да су сви ти животи у том тренутку били узалуд дати и да њихова жртва треба да буде наука и опомена свима који буду одлучивали о туђим животима.

Министар одбране је нагласио да то није споменик него обележје места где су погинули невини људи и обећао да ће наредних година бити направљен монументални споменик свим припадницима Војске који су изгубили живот не само током бомбардовања 1999. него и претходних година. Он је истакао да су Министарство, Војска и држава дужни да направе један такав споменик као симбол прошлости и као опомену за будућност.

Представници организације породица погинулих и унесрећених захвалили су министру Шутановцу на испуњеном обећању да ће спомен-обележје бити постављено, али и институцијама Града Београда, појединцима и организацијама које су пружиле помоћ. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимио Н. ПАНЧИЋ

Д О Н А Ц И Ј А М И Н И С Т А Р С Т В А

ПОМОЋ КИНЕСКОМ НАРОДУ

Са платоа испред Дома Гарде у Топчидеру, 27. маја кренуо је конвој хуманитарне помоћи, коју су Министарство одбране Србије и Војска Србије наменили кинеском народу у провинцији Сечуан, као изразе солидарности након недавног земљотреса са катастрофалним последицама.

Испраћају конвоја, у коме је 155 шатора вредности веће од 200.000 евра, присуствовали су министар одбране Драган Шутановац, са сарадницима, и отправник послова кинеске амбасаде у Београду, Ченг Бо.

Камиони су из Топчидера кренули на аеродром у Будимпешти, одакле ће послата опрема специјалним авионом бити отпремљена до угроженог подручја.

– Када смо сазнали да се у Кини десила катастрофа, ми смо се занимали на који начин Министарство одбране Републике Србије може да помогне и добило информацију да је угроженом становништву сада најпотребнија помоћ у шаторима, како би људи који су остали

ИЗЈАВА САУЧЕШЋА

Министар одбране Драган Шутановац посетио је 21. маја амбасаду Народне Републике Кине у Београду и уписао се у књигу жалости, отворену поводом трагичних последица разорног земљотреса који је погодио кинеску провинцију Сечуан, у коме је живот изгубило више десетина хиљада људи.

„Са искреним жалом већ више дана примамо вести о трагичној елементарној непогоди која је погодила Кину и кинески народ. У име Министарства одбране и лично изражавам најискреније саучешће породицама погинулих и целокупном кинеском народу. Хиљаде километара раздаљине неће бити препрека да српски народ упути помоћ и искрено саучешће“, уписао је министар Шутановац у књигу жалости. ■

Снимко Даринир БАНДА

без својих домова имали где да се привремено сместе. У 155 шатора које шаљемо моћи ће да се смести око 2.500 људи. То је симболична помоћ и важно је истаћи да наше Министарство није само министарство оружане силе, већ смо шире препознати као неко ко се труди да помогне цивилном становништву и сматрамо да ће ова помоћ отићи у праве руке – изјавио је министар Драган Шутановац.

У име кинеског народа, за ту вредну донацију захвалила је отправник послова кинеске амбасаде Ченг Бо. ■

А. А.

ГЕНЕРАЛ ПОНОШ НА САСТАНКУ АМЕРИЧКО-ЈАДРАНСКЕ ПОВЕЉЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош учествовао је на редовном састанку начелника генералштабова земаља потписница Америчко-јадранске повеље, одржаном 21. маја у Штутгарту, Немачка.

Раду на том састанку допринели су начелници генералштабова Албаније, Хрватске и Македоније, као чланица Америчко-јадранске повеље, и Босне и Херцеговине, Црне Горе и Србије, у статусу посматрача, као и представник САД вицеадмирал Ричард Галагер, заменик команданта Европске команде ОС САД.

Представници Србије редовно учествују у статусу посматрача на састанцима министара одбране, а од 2005. године и на састанцима начелника генералштабова. ■

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР СПАСОЈЕВИЋ У ПОСЕТИ УКРАЈИНИ

Делегација Министарства одбране Републике Србије, коју је предводио државни секретар Душан Спасојевић, боравила је 23. и 24. маја у званичној посети Украјини.

Приликом сусрете са званичницима Министарства одбране, Министарства спољних послова и Парламента Украјине било је речи о даљем развоју билатералне војне сарадње и ситуацији у региону, насталој једностраним проглашењем независности Косова и Метохије.

Током разговора исказан је висок степен разумевања о питању безбедносних изазова са којима се суочавају Србија и Украјина и још једном је, са украјинске стране, потврђена подршка ставовима Србије везаним за решавање будућег статуса Косова и Метохије.

„Украјина је до сада имала веома конструктиван став када је у питању КиМ, такође су се залажили за останак њихових снага у оквиру Кфора и Унмика, наравно у оквиру Резолуције СБ УН 1244. Договорили смо да ћемо у најскорије време потписати уговор о сарадњи у области одбране између Владе Србије и Владе Украјине и ја очекујем да ће министар Шутановац до краја године потписати тај споразум са наше стране”, истакао је Спасојевић у изјави агенцији Танјуг.

Упоредо са сусретима на високом нивоу, обављени су разговори на експертском нивоу о конкретним облицима војноеконomsке сарадње, током којих је констатовано да постоји значајан простор за унапређење те сарадње, с обзиром на компатибилност војних индустрија наше две земље.

Размењена су и искуства о учешћу у мировним мисијама УН, што је од великог значаја за обе стране, имајући у виду немало искуство које Србија и бивша Југославија имају у тој области и интензивну активност Украјине у таквим мисијама у последњих неколико година. ■

ПОСЕТА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Делегација Министарства одбране Републике Србије, коју је предводио помоћник министра за људске ресурсе др Бојан Димитријевић, посетила је 14. маја Министарство одбране Босне и Херцеговине. Том приликом, помоћник министра одбране Бојан Димитријевић разговарао је са помоћником министра одбране БиХ за међународну сарадњу Зораном Шајиновићем о даљем унапређењу билатералне војне сарадње.

Током посете, потписан је План билатералне војне сарадње за 2008. годину између министарстава одбране Србије и БиХ, којим је предвиђено унапређење односа у области обуке, размена информација и размена искустава у области економије и војне технике. ■

у фокусу

Вежба студената
Војне академије

ДИПЛОМАЦ 2008

У садејству са јединицама
Копнене војске и уз подршку
авијације, студенти завршних
година Војне академије
показали су да су врхунски
оспособљени за извршавање
свих мисија Војске и почетне
официрске дужности које ће
ускоро преузети

На простору Кучајских планина, на интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“, у петак 30. маја, одржана је показна вежба са бојним гађањем „Дипломац 2008“. Најважнији актери вежбе били су студенти завршне године Војне академије, из 128. и 129. класе, који су активно учествовали у извршењу гађања и тактичких радњи, те тиме доказали да су потпуно оспособљени да од јесени командују јединицама Војске Србије, у које ће бити распоређени. На вежби, којом су руководили пуковник Горан Филиповић и његов заменик потпуковник Зоран Рашета, поред припадника Војне академије, студената и њихових наставника, учествовали су и слушаоци Школе резервних официра санитетске и ветеринарске службе, припадници Копнене војске, Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, Команде за обуку, Центра за мировне операције и бригаде везе.

„Дипломац 2008“ донео је неколико новина у односу на сличне вежбе одржане протеклих година. Наиме, на овогодишњој вежби студенти завршне године ВА приказали су своју оспособљеност за почетне командирске дужности праћени дејством авијације. Над Кучајским планинама извиђачки лет извео је пар недавно ремонтваних авиона МиГ-29, а два авиона Г-4 гађала су циљеве на земљи, што је знатно допринело атрактивности саме вежбе. Такође – први пут – саставни део вежбе студената ВА био је приказ поступака људства на контролном пункту УН у неким од најтежих ситуација у којима се „плави шлемови“ могу наћи током учешћа у међународној мирној операцији.

Младићи који ће колико сутра и стварно постати командири водова и чета, односно батерија, нису оклевали да на вежби покажу своју умешност у командовању повереним јединицама. Чекало се још само наређење за почетак ватрених дејстава, па да се предео Добрих вода, смештен дуж полигона „Пасуљанске ливаде“, уз стари пут који води ка Бољевцу и даље ка Зојечару, испуни грмљавином плотуна.

По сценарију „Дипломца 2008“, командант наших војних снага најпре је обавештен о стању у ваздушном простору, у чему му је, осим рапорта са станице ваздушног осматрања и јављања, нарочито помогао извештај након извиђачког лета авиона МиГ-29. Командант наших снага затражио је подршку из ваздуха пре него што започне са нападом копненим снагама којима располаже. Ловачко-бомбардерска авијација дејствовала је са беспрекорном прецизношћу, остварујући тако, поред директног ватреног удара, и јак психолошки ефекат на непријатељеве снаге.

Непријатељ је у међувремену покушао да изненади наше снаге. У рејону Присаке, мале пошумљене висоравни, и виса Крчор појавила су се непријатељева оклопна возила. За наше противоклопне јединице били су то уносни циљеве, али на великој удаљености. Зато је командант одлучио да оклопне циљеве у рејону Присаке неутралише употребом противоклопних хеликоптера „гама“, који су дејствовали ракетама „маљутка“, а да циљеви на Крчору буду уништени противоклопним системом „фатот“. Северно од тригонометарске тачке 719, на којој је била смештена осматрачница са које су посматрачи пратили вежбу, почеле су, једна по једна, да падају мете – оклопни циљеви.

Када су непријатељева оклопна возила тако заустављена, јасно је било да ће наше јединице врло брзо прећи у напад. Тако је и било – отпочело

се са артиљеријском припремом напада, у којој су учествовали вод минобацача 120 мм и артиљеријски дивизион 130 мм.

Време лета мине испалене из минобацача износи 38 секунди. Толико времена је имао „непријатељ“ да се спасе од убиствене ватре, јер су и артиљерци своје плотуне подесили за једновремени удар. Они су на свом положају, удаљеном око једанаест километара од циља, коректуру вршили основним оруђима прве и друге батерије. Учинак сасређеног дејства, минобацача којима је командовао студент старији водник Иван Бончић на рејон Пресеке, и топо-

СРБИЈА ЖЕЛИ СНАЖНУ ВОЈСКУ

Извођење вежбе „Дипломца 2008“ пратили су председник Републике Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош, начелник ВА генерал-мајор Видосав Ковачевић и њихови сарадници, страни војни изасланици и бројне друге званице, међу којима и представници Војске Краљевине Норвешке.

Обраћајући се учесницима вежбе и гостима, председник Тадић је рекао да је стратешка намера наше земље да Војска Србије буде најснажнија војска у региону – не да би представљала опасност другим војскама и државама, већ да би била кључни чинилац стабилности западног Балкана.

– Имајући у виду геостратешкију позицију наше земље, њено становништво, технолошке и економске ресурсе и потенцијале, али и обавезе које Србија има у региону, наша војска треба да буде најснажнија. Ми смо земља која иде ка Европској унији, чланица Партнерства за мир и без наше земље нема стабилности у региону чији је гарант војска – рекао је председник Тадић.

– Да би јединице војске биле интероперабилне и способне да се укључе у међународне мировне операције, да одговоре на различите изазове, не само у класичним војним активностима већ и у приликама као што су природне непогоде и други изазови са којима се развијене земље суочавају, Војска Србије мора бити добро и модерно опремљена – нагласио је председник и додао да се, када је о опремању реч, ускоро очекује формирање борбене ескадриле, не само ловачко-бомбардерских авиона, већ и ескадриле хеликоптера.

Током опремања Војске треба да модернизujemo и превозна средства специјалне намене, као што су оклопни точкаши, и да обновимо превозна средства која дуго нису модернизована. Војник модерне српске војске треба да буде модерно опремљен свом заштитном опремом, као што су панцири, средства везе, али и модерним пешадијским наоружањем. Да би се то десило, Србија мора да се економски развија, а да би се то остварило мора да буде део европских интеграција. Због тога је потребно да се у Србији обезбеде директне инвестиције, нова радна места, јер без тога нема снажне Србије у региону и нема снажне војске у Србији – закључио је Тадић.

Наши стратешки циљеви су улазак Србије у Европску унију и очување њеног интегритета. Србија ће градити своју будућност као чланица ЕУ, али у остваривању тог циља Србија се никада неће одрећи Косова и Метохије. Са ове вежбе поручујем да ћемо бранити Косово и Метохију дипломатским и мирним средствима, те да никада нећемо одустати од очувања интегритета наше земље, истакао је председник.

ва којима је командовао студент старији водник Милан Микић на врх Крчор, био је максималан. Артиљеријска припрема је испунила свој циљ и могло се прећи у напад који је започео гађањем преосталих оклопних циљева ручним бацачима ракета 90 мм.

Ракетни бацачи су дејствовали у пару, гађајући циљеве међусобно удаљене око двеста метара. Своју умешност демонстрирали су снајперисти и одељење стрелаца наоружаних пушкама са потцевним бацачима граната 30 мм.

По завршетку аутоматске паљбе бацача граната и прецизног дејства „црне стреле“, далекометне пушке калибра 12,7 мм, која је погађала циљеве и на даљини од 700 метара, непријатељ је био приморан да крене на све или ништа. Уследио је контраудар.

Командант наших снага имао је спремно решење за такав развој догађаја. Пуно поверење указао је тенковском воду, састава пет тенкова, којим је командовао студент старији водник Милан Вукобратовић. Предуслови да се у борбу уведу и тенкови створени су када је противник спречен да на предњу линију доведе свеже снаге. То је учињено задимљавањем целокупног бојишта минобацачким димним минама, од којих свака може да задими око 500 квадратних метара површине, тако да су непријатељеве снаге ускоро потпуно изгубиле оријентацију и тачан увид у борбену ситуацију.

Тенкови М-84 подржали су напредовање механизоване чете, чијом употребом је командант настојао да одржи темпо напада. Док су моћни тенковски мотори застрашујуће брујали, издате су команде за ватрено дејство из покрета. Механизовани водови су се за то време развили, искрцали специјализоване тимове и започели непосредну борбу са збуњеним и деморалисаним непријатељем. Први и наобимнији сегмент вежбе тиме је приведен крају.

КОНТРОЛНИ ПУНКТ МИРОВЊАКА

Други део вежбе односио се на приказ поступака људства које је у оквиру међународне мировне операције ангажовано на сталном контролном пункту УН. У свеобухватном приказу посматрачи су могли да виде низ ситуација у којима би „плови шлемови“ могли да се нађу док обављају задатке одржавања мира у подручјима угроженим оружаним сукобима.

Супозиције вежбе омогућиле су најпре увид у поступање мировњака при наиласку овлашћеног лица УН на контролни пункт, а

затим, као нешто тежи изазов, поступак у случају покушаја шверца наоружања у амбулантним колима, при чему је установљено да лица у санитету имају фалсификоване документе. Опасна ситуација разрешена је енергичном акцијом, у којој су, на крају, шверцери ухапшени.

На контролном пункту снага УН приказано је и формирање ескорта за заштиту личности, затим разбијање насилних демонстрација у складу с правилима ангажовања мировњака и затварање илегалног контролног пункта који су успоставили локални „господари рата“ како би шиканирали цивилно становништво.

ИСХРАНА У ПРИРОДИ

Посебан „зачин“ вежби дали су студенти 128. класе интендантске службе и војници из Центра за обуку логистике, припремивши храну од тренутно расположиве флоре и фауне из најближе околине полигона „Пасуљанске ливаде“. Змије, жабе, гуштери и пужеви, али и биљке као што су сремуш, зова и боквица, нашли су се на менију логистичара. Гостима је само преостало да похвале њихово умеће.

Према речима пуковника др Бранка Тешановића, начелника одсека на Катедри за општу логистику ВА, у оквиру обуке логистичара на полигону су развијени пекарски, водоснабдевачки и месарски вод и интендантско одељење. Студенти су били у улози командира и тако увежбавали рад у реалним условима, на дужностима за које су се школовали током протеклих пет година.

После завршетка рада на контролном пункту, вежба „Дипломац 2008“ настављена је приказом логистичке подршке јединица у припреми и извођењу борбених дејстава. Логистичари су употребили све своје умеће да на логорској просторији организују живот и рад јединица на начин који омогућава квалитетну подршку људима који одатле крећу на задатак.

Последњи, али изузетно важан део вежбе односио се на санитетску подршку бригаде у нападу. Медицинари, слушаоци ШРО на ВМА, формирали су праву мини болницу, спремну да прихвати рањенике са првих борбених линија и да им пружи адекватну здравствену негу.

Александар АНТИЋ и Душан ГЛИШИЋ
Снимили Звонко ПЕРГЕ и Даримир БАНДА

ПРОБЛЕМ 65 БИВШИХ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

УСКРАЋЕНЕ ПЕНЗИЈЕ

Изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању Црне Горе, од августа прошле године онемогућена је даља исплата пензија за 65 бивших припадника Војске, који то право још увек не могу да остваре

Изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању Црне Горе, који је ступио на снагу 15. августа 2007. године, у члану 215в каже се: „Кориснику права на старосну, инвалидску и породичну пензију, права на новчану накнаду за тјелесно оштећење и права на додатак за помоћ и његу са пребивалиштем у Републици Црној Гори који је то право остварио по војним прописима који су се примјењивали до дана ступања на снагу овог закона, обезбјеђују се та права у истом обиму од дана ступања на снагу овог закона, а користе се у складу са овим законом”.

Тај, могао би се назвати дискриминаторски члан црногорског Закона, ускратио је право на даље примање пензија свим војним пензионерима који су у међувремену пребивалиште узели у некој другој држави, па тако и у Србији. Таквих некадашњих припадника Војске сада је у Србији 65 и сви су у моменту пензионисања имали пребивалиште у Црној Гори, али су га у међувремену променили.

Прошло је скоро годину дана а та лица још увек нису регулисала своје грађанско право, једно од основних које се гарантује у свим уређеним правним системима.

Став Црне Горе је да они могу остварити своје право само ако имају пребивалиште у тој држави.

Међутим, поменути војни пензионери не пристају да на тај начин реше свој проблем, већ покушавају да право на пензију остваре у Србији, у којој сада имају пребивалиште.

Према речима Игора Јовичића, државног секретара Министарства одбране, не постоји законски основ да се тим лицима омогући право да пензију примају из Републичког фонда пензијског и инвалидског осигурања Србије, тачније преко Фонда социјалног осигурања војних осигураника (СОВО). Он истиче да Србија хоће да помогне да се тај проблем реши, али он постоји на релацији тих лица са државом Црном Гором, где су иначе уредно примали пензију све до ступања на снагу спорног закона.

Међу 65 бивших припадника Војске који су пензију примали у Црној Гори, 40 је то право остварило у периоду од 1973. до 2000. године, 19 њих пензију су стекли од 2001. до 2. јуна 2006. године, а шесторица су пензионисана у држави Црној Гори, после њеног раздруживања са Србијом, у периоду од 4. јуна 2006. до 14. августа 2007. године.

Проблем, дакле, није мали, јер се ради о ускраћивању једног од основних грађанских права, које је у овом случају учинила држава Црна Гора, па се поставља питање који су мотиви за такву дискриминаторску законску одлуку?

Али је такође и чињеница да бивши припадници Војске тај проблем морају решити са државом Црном Гором, јер су од црногорског пензијског фонда примали пензије све до августа 2007. године.

На њихове покушаје, као и на ургенције које постоје из самог система одбране Србије, да они остваре право на пензију у Србији, државни секретар Игор Јовичић понавља да за то не постоји законски основ.

Једно је, дакле, имати разумевање за судбине, посебно припадника некада заједничке Војске, а друго је, и све очигледније, да данас сви морају своја права остваривати према позитивним прописима нових држава на овим просторима.

Разлика између правде и права изгледа да се увек мора доказивати пред судом, а ако је потребно и пред међународним инстанцама. ■

Р. МУТАВЦИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ И
ВОЈСКА СРБИЈЕ ДОНАТОРИ
СЛЕПИМА

Милосрдни фонд „Светлост“ доделио је 22. маја захвалнице институцијама, организацијама, предузећима и појединцима који су помогли реконструкцију Дома за слепе у Панчеву и изградњу три нове куће за смештај слепих лица.

Министарство одбране и Војска Србије учествовали су у тој хуманој акцији прикупљањем добровољних прилога од својих професионалних припадника. Захвалницу је у име Министарства одбране примио државни секретар Игор Јовичић.

Државни секретар Јовичић је нагласио да ће Министарство одбране и Војска Србије и даље учествовати у сличним акцијама.

– Од пријатеља из Милосрдног фонда „Светлост“ научили смо нешто веома важно – да не треба само молити да би ти било дато. Потребно је много рада. Тај рад треба да буде ослобођен предрасуда – рекао је Јовичић, осврнувши се на максиму Фонда „човек може бити слеп, али не сме бити невидљив”.

Изградњом три куће у Панчеву у оквиру комплекса „Улица светлости“ обезбјеђен је смештај за 90 слепих лица, чиме је проширен досадашњи капацитет Дома од 180 места.

Свечаности су присуствовале бројне личности из културног и јавног живота, међу којима су били потпредседник Владе Србије Божидар Ђелић, који је један од донатора, в. д. градоначелника Београда Зоран Алимпић, кнегиња Јелисавета Карађорђевић, директори и представници неколико великих домаћих и страних компанија. ■ А. П.

САОПШТЕЊЕ

У акцији органа Министарства унутрашњих послова Републике Србије на спречавању организованог криминала, ради информативног разговора приведена су и два локатора Војномедицинске академије, од којих је један задржан у 48-часовном притвору.

О акцији МУП-а били су обавештени министар одбране и надлежне службе Министарства одбране, а Војнобезбедносна агенција је активно учествовала у њеној реализацији. Министарство одбране је предузимало и убудуће ће преузимати потребне мере ради спречавања свих неправилности и злоупотреба у раду.

Министарство одбране напомиње да је крајње непримерено да се нечије индивидуалне незаконите радње усмеравају и доводе у везу са институцијама Министарства одбране и људима на њиховом челу, што је део штампанских медија учинио. Ни начелник ВМА нити било ко други из Министарства одбране, није штитио нити ће штитити криминалце.

Министарство одбране ће предузети све мере да штити своје интересе, укључујући и заштиту својих права пред органима правосуђа. ■

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

ДРЕСЕР СТРШЉЕНОВА

У најтежим годинама активни официри и подофицири нису бирали додатне послове, па су изводили механичарске, инсталатерске, зидарске, молерске и друге радове. Данас пролазе обуку у центрима за преквалификацију и постају „мали привредници“, који руше стереотипе да војнички позив, сам по себи, онемогућује креативност, па су војници кад скину мундире, углавном препуштени својим старим навикама и догмама које не умеју да збаце.

Мој даљи комшија одлучио да промени стан, али га мрзело да сам пакује и носи ствари. Каже да веће муке од селидбе нема. Е, јеси нашао коме да кажеш!

Иако сусед није организовао мобу за „предиспакацију“, него нашао агенцију која ће све да ради а он само да организује и смета, нађох се на месту тог узбудљивог догађаја. Нешто ме вуче, има у свакој селидби неодољиве сете и страха од непознатог. „Куд ли идем, ко ли ми се нада!“ – то је неизбежни филозофски став сваког тужног пресељеника. Осим ако тај срећник не преноси свој живот у нови, већи стан, као што беше случај са мојим познаником.

У заказано време стигаше два велика фургон комбија, и из њих изађоше петорица. Пред њима човек од својих четрдесет година, у пуној снази. Види се да је шеф. На возилима име фирме, да је овде не рекламирам за цабе. Испод назива предузећа ситнијим словима стоји и ово: „Ударна група за брза пресељења“. Момак на челу екипе није губио време. Тројица најачих износе ствари, двојица ситнијих пакују. Ни сланик не сме да се разбије. Тако онај рече својима, а и газди.

Нико ни реч да каже. Мислим, ни речи више. Него само колико је потребно.

Е сад, чланови екипе за паковање, товарење, изношење, преношење, уз обрнути поступак кад се стигне на нову адресу, обучени су у радне дресове. То су комбинезони који омогућују „удобан рад“ и тимски дух. Свог шефа, који може да понесе више од свих, а зна како да подигне, зову „мајоре“.

– Увели сте чинове у посао! – рече неко шефу ударне групе за брза пресељења.

– Нисмо увели чинове – рече вођа посла, носећи некаку веш-машину на леђима. – Ја сам мајор српске војске. Бивши мајор.

Јесам имао ту част да будем на многим селидбама, али такву брзину и спретност моје очи не видеше. За нешто мање од три часа, све из двособног стана би скалупљено и унето у возила. Домаћин се само чудило, стално запиткујући где су му метнуте поједине ствари. Сваки радник је провио инвентар паковања и прецизно одговарао на тешка, ситничавата питања. Нисам знао да ми је комшија таква досадна цепидлака.

Мајор је једва стигао да исприча део своје радне биографије. Пре две године остао је без формацијског места. Нудили му мали гарнизон на југоистоку или преквалификацију. Није прихватио ни једно ни друго, него треће. Има да ради оно што најбоље зна, а то су селидбе. Себе и своје је сељакао 12 пута. О колегама да се не говори. Таст му је поклатио стари комби, као основни капитал.

За две године набавио три модерна возила. Углед и озбиљност, брале. „Кад ја некога селим, то се зна по добру. Ако мој радник не зна где је запакো-

вао обичне чачкалице, добија опомену. Плаћам сваку спомљену ствар! Имам ред чекања на запослење, не могу да примим више од седморице. Селидба, то је филигрански занат.“

Ма да, наравно. Знам из истог искуства, пола скршених ствари сам побацао. Ко је заборавио пословицу „Ко се сели тај се не весели“, тај се није ни селио.

У најтежим годинама активни официри нису бирали додатне послове, па су изводили механичарске, инсталатерске, зидарске, молерске и друге радове. Бар тројица мојих другова из класе баве се ноћним чувањем разних објеката. По систему непрекидни рад 24 часа, а затим три слободна дана. То је први пут да им неко плати дежурство, док су они били у служби, дреждало се забадава.

Знам неколико њих који су се високо уздигли, и сада су професори универзитета. Један од професора је тада у академији преписивао од једнога који је сада чувар. Али, профа је учио касније, дао се на књиге, овог другог је мрзело. Сад чита по целу ноћ, а стигне и да обиђе поверени му локал.

У Нишу постоји центар за преквалификацију војних лица. Ту се официри и подофицири, склони идеји да промене позив, уче како би поново постали цивили. Највише њих има смисла за информатику и мало предузетништво. Капетан из околине Ниша завршио је обуку, демобилисао се и купио машину за ПВЦ столарију. За три године је постигао доста, већ има десет трудбеника, не би засад ширио радњу.

Игром случаја сам нашао људе који нису желели да се њихова имена наведеним поводом „троше“ по новинама. Сви су они, осим ноћног чувара и дичних професора, „мали привредници“, који доказују бар једну ствар и руше неке запуштене стереотипе. На пример да војнички позив, сам по себи, онемогућује креативност, па су војници кад скину мундире углавном препуштени својим старим навикама и догмама које не умеју да збаце.

У међувремену сам покушао да размислим о некој фирми која би највише одговарала мојим радним врхунцима. Кад су толики људи постали газде, што не бих и ја.

После неког времена закључио сам да су све области заузете. Мада, можда бих могао нешто да урадим као обичан носећи радник, код мајора. Али под условом да не пакујем, него само да обављам послове који су мање захтевни. Ни своје ствари не могу да нађем.

На видиковачкој пијаци сам срео колегу из давних времена. Он тамо продаје мед. Нудио ми је некаку мешавину, каже за подмлађивање: саће, прополис и још разни божји мелами. Пробао сам, дивна ствар. И сад коначно знам шта желим: Кад будем довољно млад, почећу да гајим стршљенове. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

С ДРУГЕ СТРАНЕ ДОСТОЈАНСТВА

Чињеница да се о психичком малтретирању или моралном злостављању у Војсци до сада мало говорило, не значи да су оружане снаге, као ни целокупно друштво, изузете од таквих појава. Неки ће рећи да су управо дисциплина и хијерархијска структура погодан терен за развој таквих конфликата, а постоје и мишљења да су војни прописи, уколико се правилно примењују, сами по себи довољна превенција. Да ли устројство оружаних снага помера границе толеранције грубости у међуљудским односима и да ли се прецизно може одредити линија прекорачења овлашћења? Најзад, да ли се ступањем у војну службу појединац одриче дела интегритета и унапред пристаје на „неуобичајену“ професионалну комуникацију и, ако је тако, која је мера компензације?

Убити сваке војске, као уставом и законом дефинисане оружане силе, леже строга хијерархијска структура и принцип једностарешинства. Претпоставка квалитетног и безбедног функционисања таквог система, који располаже огромном моћи, јесте успостављање чврсте дисциплине међу њеним припадницима. Свако ко одлучи да обуче униформу, тим се правилима мора поновати.

Француски војни мислилац, Андре Гаве, аутор „Вештине командовања“, писао је да *нема очигледније, законитије, неспорније и тако високо моралне власти, од власти официра*. Та се власт, сразмерно епохи, проширивала или ограничавала, а у савремено устројеним војскама данашњице старешине своја овлашћења црпе из строго дефинисаних прописа. Она су у поређењу са моћи неког римског центуриона или средњовековног ритера знатно мања, али не без значаја.

Од пре неколико година у српски језик се, поред мноштва страних израза, уселио и појам *мобинг*, који означава социјално-медицински феномен психичког малтретирања на радном месту. Нова фраза као да је подстакла да се поједине невладине организације и синдикати у Србији приљежније посвете одбрани права радника на лично и професионално достојанство.

Обиље новинских чланака, телевизијских и радио емисија опширно је разматрало ту тематику. Социолози, психолози и лекари такође су препознали *мобинг* као један од озбиљнијих друштвених проблема. И поред иницијатива да се донесе одговарајући закон о спречавању *мобинга*, какав постоји у неколико европских земаља, то се до данас није десило.

Систем одбране, као интегрални део друштва, није изузет од негативних појава које се у њему дешавају. Саговорници нашег магазина – помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић, начелник Клинике за психијатрију ВМА пуковник др Мирослав Радовановић и специјалиста медицинске психологије Влајко Пановић, слажу се у оцени да је тако и у примеру *мобинга*.

■ ГРАНИЧНЕ ВРЕДНОСТИ ДИСЦИПЛИНЕ

Питању *мобинга* у Војсци, оцењују наши саговорници, мора се приступити опрезније него ли истом проблему у неком приватном или јавном предузећу. Истина, последице које запослени трпе у оба случаја су исте, али наведене особености војне организације указују на извесне разлике у околностима и односу између потенцијалне жртве и онога који злоставља, такозваног мобера.

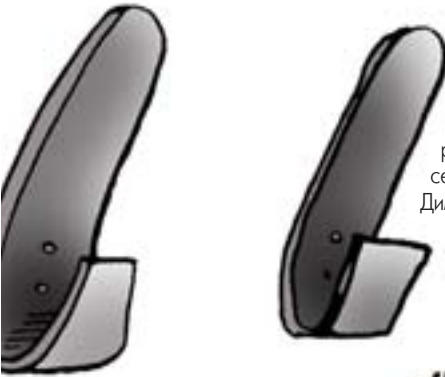
Помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић сматра да је неозбиљно тврдити како таквих појава у Војсци нема. Он наглашава да у систему одбране, који чини неколико десетина хиљада људи, врло вероватно постоје примери *мобинга*.

– Ми смо велики систем, распрострањен у готово свим деловима земље и у извесном смислу представљамо слику државе. Ако таквих појава има у друштву, има их и у Војсци. Од тога, свакако нисмо изузети. Са друге стране, погодно тле за мобинг представља хијерархијска структура и дисциплина која прати односе у оружаним снагама – каже Димитријевић.

Он наглашава да тај проблем има и своју историјску димензију и наводи пример да се у некадашњој ЈНА знатна пажња посвећивала моралу и међуљудским односима.

– У неким поверљивим списима и зборницима који су служили за морално-политичко васпитање навођени су примери професионалног малтретирања. Ту се веома пазило и на партијске и међунационалне односе. Данас када тога нема, можемо говорити о појму мобинга онако како се он и дефинише, јер је први корак у решавању проблема – да се о томе проговори – подвлачи Димитријевић.

Помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић

сваког појединца. Андре Гаве је још крајем 19. века размишљао о том проблему, па у „Вештини командовања“ он пише – Ако ви у себи осећате какву искру непријатељства, какву намеру да омаловажите старешину (потчињеног или колегу) или заузмете према њему непри-

НОВО ИМЕ СТАРОГ ЗЛА

Иако је шведски психолог Хајнц Лејман још шездесетих година прошлог века мобингом назвао перманентно насилно понашање деце у школама, а двадесетак година касније исти израз применио на сличне појаве код запослених, у Србији је та фраза и данас непозната широјој популацији. Код нас су доскоро сличне појаве обично представљане као вид злоупотребе службеног положаја.

Под мобингом се најчешће подразумева психичко малтретирање – психотерор, разни видови моралног злостављања, чак и сексуалног узнемиравања запосленог – које чине надређени или групе колега.

Иначе реч мобинг (mobbing) потекла је од енглеског глагола „to mob“ што значи протачки напасти или насрнути, а у литератури се може наћи и израз „bullying“, изведен од речи „bully“, која се са енглеског преводи као силеција, насилник, односно злостављати или кињити. Како каже психолог др Мирослав Радовановић, начелник Клинике за психијатрију ВМА, најпотпунијим одређењем мобинга сматра се дефиниција из француског Закона о социјалној модернизацији из 2002. године. Она каже да је мобинг „психичко малтретирање које се понавља путем акција којима је циљ или последица деградација радникових радних услова, које могу нанети штету људским правима и људском достојанству, нашкодити физичком или менталном здрављу или компромитовати професионалну будућност жртве“.

Једноставније речено, мобинг је непријатељска и неетичка комуникација на радном месту једне или више особа према појединцу, који се тиме ставља у беспомоћну ситуацију. Такве се активности понављају најмање једном седмично и одигравају се током дужег периода – око шест месеци. Због учесталости и дуготрајности непријатељског понашања такво малтретирање често резултира озбиљном менталном, психосоматском и социјалном патњом.

Хајнц Лејман је утврдио да предузеће годишње губи од 30.000 до 100.000 долара по запосленом који је био изложен мобингу, због његових одлазака на вишемесечна боловања. Анонимна истраживања, спороведена почетком деценије у САД и најразвијенијим земљама Европске уније, показала су да се проценат запослених који трпе мобинг креће између пет и двадесет пет одсто, што су, у апсолутним бројкама изражено – милиони људи.

„Фондација за унапређење животних и радних услова“ током 2000. године утврдила је на узорку од 21.000 запослених у земљама ЕУ да су се радници у највећој мери жалили на мобинг у следећим делатностима – у државној управи и одбрани 14 посто, у школству и здравству 12 процената колико и у области транспорта и комуникација, затим у трговини девет посто, док је у осталим гранама привреде за који постотак мање. На зачељу су пољопривреда и рибарство са три процента запослених који су били изложени мобингу.

Подстакнуте сличним истраживањима, али и доказима да велики проценат самоубиства изврше управо особе које су биле изложене психотерору, владе неких скандинавских земаља, пре свега Шведске и Данске донеле су законе о радном окружењу. Њихов је пример пратило још неколико западноевропских земаља, а све у циљу превенције мобинга и очувања психичког и физичког здравља радника.

јатељски став, ви сте тада прешли дозвољену границу, ваш поступак постаје озбиљан и време је да се зауставите.

Све су се армије у историји, нема сумње, суочавале са таквим појавама у већем или мањем обиму. Зависно од друштвеног уређења и односа унутар војске о томе се отворено или прикривено говорило. Бојан Димитријевић сматра да су доскоро у нашој војсци те теме биле табу и да су појединци, који су се усудили да се гласније пожале на претпостављеног због малтретирања, углавном наилазили само на прећутну подршку ужег круга пријатеља.

– Односи у војсци деведесетих година, укупна друштвена клима која се на њу пресликивала и свеопште осиромашење утицали су да људи нерадо говоре о томе, пристајући на неке облике малтретирања као на својеврсну датост. Просто, изгубили су се сви они механизми који су постојали у идеолошкој држави – од партијских састанака до једног система способног да обезбеди заштиту појединца. Осећај свеопште несигурности за посао, за egzистенцију, допринео је да људи о томе нерадо говоре – објашњава Димитријевић.

Како каже наш саговорник, пре неколико година је у Министарству одбране постојала идеја успостављања неке врсте омбудсмана, али се од тога одустало. Страна искуства, наводи он, указују на потребу формирања органа који би бринуо о социјалној компоненти и правима запослених у систему, па и о питању међуљудских односа.

Димитријевић указује и на социјолошки феномен друштвене изолованости код војних лица, нарочито генерација које су стасавале у бившој ЈНА.

– Ти су људи одрастали и школовали се у некој врсти затвореног система и њихов успон у хијерархијској лествици доносио им је велика овлашћења, а тиме и могућност злоупотребе. Неки од њих нису разумели да треба да обављају функцију менаџера, руководиоца, али и ментора потчињених, него су себе замисљали као њиховог господара – каже Димитријевић и додаје да је такав став помало радикалан, али да има покриће.

С друге стране, примећује Димитријевић, самим уласком у војну службу човек пристаје на ограничавање неких права.

– У суштини је познато да бити војник, барем у трдиционалном смислу, значи одрећи се дела интегритета у корист неке више организације. Питање је како то компензовати – да ли могућношћу напредовања, материјално-финансијском компонентом или неком другом врстом награде – каже наш саговорник.

Димитријевић сматра да је најцелисходнији метод превенције тог проблема едукација на свим нивоима и пажљив избор командног кадра. Он не искључује могућност анонимног анкетирања, у коме би потчињени имали прилику да оцене рад својих старешина, чиме би се стекао квалитетнији увид у неке односе који до сада нису вредновани.

■ РЕЧ МЕДИЦИНЕ

Пуковник др Мирослав Радовановић, начелник Клинике за психијатрију ВМА

Начелник Клинике за психијатрију ВМА пуковник др Мирослав Радовановић каже да на нивоу војске, када је реч о мобингу, ситуација није критична нити забрињавајућа, те да не постоји војска у којој мање или више нема таквих случајева. Циљ те појаве, или њена последица, како каже др Радовановић, јесте нашоње штете, узроковање менталних, психосоматских и социјалних последица код жртве.

– Понашање које квалификујемо као мобинг најчешће је свесно и проистиче из наког облика поређења личности. Уколико говоримо о феномену вертикалног мобинга,

ВРСТЕ МОБИНГА

Мобинг се, у стручној литератури дели на хоризонтални и вертикални. Према истраживањима у 55 посто случајева јавља се вертикални, а у 45 посто хоризонтални мобинг.

Вертикални мобинг или босинг (bossing) се догађа када претпостављени злоставља једног подређеног радника, или једног по једног док не уништи целу групу. Дешава се, истина доста ређе, у око пет посто случајева, да група радника злоставља претпостављеног.

Хоризонтални мобинг дешава се између радника на једнаком положају на хијерархијској лествици. Осећај угрожености, љубомора и завист могу да подстакну жељу да се елиминише неки колега (доскорашњи пријатељ), поготову ако постоји услов да његова елиминација води напретку у каријери. Често жртва те врсте мобинга може бити радник који се истиче по квалитету и преданости послу и радним задацима.

дакле претпостављеног према потчињеном, обично је реч о особама које не испуњавају параметре квалитетног руководиоца; тога су свесне, а на основу моћи која им је дата штите свој положај – наносећи штету другима. Такви људи, такозвани мобери, немају развијену емпатију, имају проблем у давању, дељењу, а нису развили ни особину која се назива осећај кривице – објашњава Радовановић.

Влајко Пановић, специјалиста медицинске психологије каже да, судећи према случајевима људи који се обраћају за стручну помоћ психолозима и психијатрима, мобинга у систему одбране има.

– Многи ће нам замерити сматрајући да смо слушали само једну страну, али чињеница је да се наша служба суочавала са прилично великим бројем људи под озбиљним стресом изазваним дуготрајним трпљењем и понижавањем. То су веома јака, малигна осећања, са којима се тешко излази на крај. После извесног времена жртве соматизују, враћају конфликт у себе, развијају осећај немоћи, а често због хијерархијске структуре немају могућности нити хабрости да се некоме пожале, да затраже заштиту – каже Пановић. Он истиче да у том смислу пропусте праве и психолози и старешине одговорне за морал у трупи, које уместо да помогну ономе ко им се пожали на малтретирање, често ураде управо супротно. Пановић каже да је првенствени разлог за такво стање ствари чињеница да поменути службе немају извесну меру аутономије у односу на команданта.

Пуковник др Радовановић наглашава да је улога психолога веома важна, јер они први треба да препознају и реагују на појаву мобинга у колективу.

– Не постоји неки проверен рецепт за превазилажење проблема, али сигурно би се могло доста учинити на превенцији појава које спадају у мобинг. Ту по-

најпре мислим на пажљивији избор командног кадра. Ти људи морају бити оспособљени, квалификовани и интегрисани у колектив. Уколико се, пак, јаве нежељене појаве, онда би психолози требало да буду ти који ће први реаговати. У неким случајевима жртва има могућност да дође до више командне инстанце и да се пожали, а у неким не. Али психолог увек може отићи на разговор са командантом и указати на проблем – наглашава др Радовановић. Он додаје да у војној средини, ипак, постоје механизми којима се могу остварити нека права у случају када потчињеног угрожава претпостављени.

Феномен војне дисциплине, према мишљењу Влајка Пановића, није ни узрок ни предуслов за мобинг.

– Дисциплина подразумева уређивање односа унутар војне организације и успостављена је тако да не угрожава појединца, него на против – помаже му да што боље нађе своје место и уклопи се у један такав колектив. Не бих се сложио ни са тврдњама да човек са уласком у војску губи део интегритета. Предуслов сваке успешне организације лежи учврстој хијерархијској структури. Дакле, проблем није у поставци војске као такве, него у злоупотреби положаја – подвлачи Пановић и наставља – ја бих пре говорио о ономе што је наш посао, а то су последице. Ми сваки дан радимо са људима који трпе одређену врсту стреса. То не значи да су сви били подвргнути мобингу. Неки од њих немају добар начин прилагођавања и способност да амортизују стрес, кога у војничком позиву има на претек. Сад је питање да ли су ти психички проблеми изазвани немогућношћу прилагођавања или неком врстом притиска од надређеног, који није морао да се деси.

Пуковник Радовановић сматра да је линија која дели мобинг и дисциплину Правило службе.

– Правило службе прописује и права и обавезе. Уколико прекорачите права која су вам дата – залазите у недозвољену зону – изричит је наш саговорник.

Битно питање кога су се дотакли стручњаци ВМА јесте приступ извршењу појединих задатака у јединицама, који неретко третира искључиво резултат без разматрања начина на који је постигнут.

– У суму коначног резултата неког посла мора ући и цена коју плаћа људство које га реализује – њихово психофизичко напрезање, задовољство, колико су они мотивисано урадили посао, а колико им је он наметнут мимо њихових способности и могућности. Ако командир или командант добије одличну оцену извршења неког задатка, а са друге стране ангажовано људство буде незадовољно, онда то није добро – каже др Радовановић.

Влајко Пановић је навео пример израелске војске, у којој се огромна пажња посвећује психолошком профилу команданта. Према његовим речима, у појединим ситуацијама се на чело ратне јединице ставља резервни старешина уколико поседује харизму и потребне квалитете, а мирнодопски командант постаје његов помоћник.

– Кад командант изда наређење да се нешто уради, а реченицу заврши са „не тиче ме се како“, то само о њему говори. С друге стра-

МОЋ У ПОГРЕШНИМ РУКАМА

Психолошки профил мобера, то јест човека који психолошки злоставља своје потчињене најчешће, према речима пуковника др Мирослава Радовановића, садржи неку девијацију.

– Под термином мобер, подразумевају се особе које психолошки, морално, сексуално и на друге начине, малтретирају, злостављају особе које сматају да им сметају. Те су особе мање способне, али моћне особе без капацитета за љубав, игру, креативност, давање, и дељење, као и емпатију према другим особама. Њима се лако придружују слабе личности, такозвани полтрони, у страху да не постану жртве мобинга, идентификују се са агресором, стају на његову страну очекујући личну корист – објашњава др Радовановић.

Он каже да постоји и тип личности могућих жртва мобинга. То су обично особе које примећују неправилности у раду („поштењаци“), физички инвалиди, младе, тек запослене особе или старије особе пред пензију, затим људи који захтевају нове инструменте и већу самосталност у раду, те они који се сматрају вишком радне снаге и разне хетерогене групе.

ДИЈАГНОЗЕ

Здравствене сметње и симптоми изазвани мобингом деле се у три групе. Промене у психичкој и емоционалној сфери подразумевају – депресију, анксиозност, кризе плача, осећај деперсонализације, нападе панике, социјалну изолацију и емоционалну отупљеност.

Што се промена на телесно-здравственом плану тиче најчешће се јављају – главобоља, поремећај спавања, вртоглавица, проблеми са варењем, хипертензија, хипергликемија, срчани проблеми и промене на кожи.

Од поремећаја у понашању издвајају се – агресивност, пасивизација, повећано конзумирање стимуланаса, алкохола, цигарета, лекова, као и сексуални поремећаји.

Влајко Пановић каже да у нашој медицинској статистици не постоје такозване каузалне релације на основу којих би се могло прецизно утврдити колико је људи оболело управо због последица психотерора.

Влајко Пановић, специјалиста медицинске психологије

не, можете само замислити притисак коме ће његови потчињени по дубини бити изложени да би се извршио тај задатак. Управо то је мобинг – каже Пановић.

Опште психичко стање у систему одбране, према мишљењу наших саговорника, одређује и особеност службе, али и социјално-економски фактор. Како каже пуковник Радовановић, трансформација и реформа Војске условили су да многе старешине промене место службовања. Природа посла условила је да су суприге војних лица често незапослене, а ни стамбени проблем великом броју професионалних припадника војске није решен. Све то, истиче начелник Клинике за психијатрију, доприноси нивоу стреса и повећава могућност конфликта.

У Војсци је, можда више него у другим организацијама, важно деловати превентивно против мобинга, јер он не доводи само до уништавања психичког здравља појединца, индиректно и његове породице, него може бити потенцијално опасан за систем одбране у целини. Влајко Пановић каже да до ескалације таквих лоших и опасних појава долази управо због недостатка љубави у оном природном, религијском смислу, љубави која исто третира и ставља у једнаку раван сваког човека са његовим особеностима. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Немања ПАНЧИЋ

МИНИСТАР ОДБРАНЕ ПРИМИО УЧЕСНИКЕ МИРОВНИХ МИСИЈА

Министар одбране Драган Шутановац разговарао је 21. маја са припадницима Министарства одбране и Војске Србије који су од 2002. до данас учествовали у мисијама Уједињених нација у Либерiji, Источном Тимору, Обали Слоноваче, Конгу и Бурундију. Циљ разговора био је да се на основу досадашњих искустава, као и искустава земаља у региону, нашим припадницима омогуће адекватни услови за будућа учешћа у мировним операцијама.

Министар Шутановац је истакао да је учешће у мировним операцијама један од најважнијих спољнополитичких сегмената свих земаља и да би наша земља требало да искористи сопствене капацитете у тој области на најбољи могући начин.

Начелник Центра за мировне операције пуковник Јелесије Радивојевић нагласио је да је неопходна помоћ у изналажењу инструмената за већу ефикасност и оперативност, као и подршку јавног мњења.

Износећи своје утиске, учесници мировних мисија сложили су се да је, пре свега, неопходна законска регулатива која би знатно скратила процедуру за слање наших представника у мировне мисије. Осим тога, истакли су значај добре опреме и њеног адекватног коришћења, али и финансијску мотивацију учесника. ■

МИНИСТАР ОДБРАНЕ СА УЧЕСНИЦАМА ЕМИСИЈЕ „ЖЕНЕ У ВОЈСЦИ“

Министар одбране Драган Шутановац са сарадницима примио је 21. маја припаднице Војске Србије и Министарства одбране које су учествовале у емисији „Жене у Војсци“, емитованој у оквиру серијала „Б92 истражује“, у којој су на специфичан начин представљени живот и рад жена у војничкој униформи. Разговору су присуствовале координаторка серијала „Б92 истражује“ Јасмина Сеферовић и уредница емисије Сандра Мандић.

Наташа Јовановић из Гарде, Соња Вићентијевић и Тања Томашевић из 5. батаљона Војне полиције, Јелена Николић из Специјалне бригаде и Ана Тадић, Невена Јовановић, Биљана Иванова и Радојка Милосављевић из Војне академије изразиле су своје задовољство учешћем у емисији и тиме што су имале прилику да представе свој посао широј јавности. Током сусрета са министром било је речи о проблемима са којима се сусрећу током војничке каријере и свакодневног рада, могућностима образовања у систему одбране и бројним статусним питањима.

Емисија „Жене у Војсци“ емитована је на телевизији Б92, 17. априла ове године. ■

ОБЕЗБЕДИТИ МИР И СТАБИЛНОСТ НА КОСОВУ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош учествовао је, 14. и 15. маја, у раду Војног комитета Евроатлантског партнерства у Бриселу, где је у сусретима са утицајним саговорницима пренео став Србије да Кфор у мисији на Косову треба да остане статусно неутралан и у оквиру резолуције 1244

Уочи састанка генерал Понош је изјавио да могућност да Кфор евентуално обучава безбедносне снаге на Косову није облик укључености НАТОа у ситуацију у региону који може да има подршку Србије. „Ми заступамо став да Кфор треба да остане статусно неутралан и да не буде увучен у формирање било којих институција које могу да имплицирају независни статус Косова“, нагласио је начелник Генералштаба Војске Србије.

Такав став генерал Понош је поновио и у разговору са начелником Здружених оружаних снага САД адмиралом Мајком Маленом. Они су разговарали о безбедносној ситуацији на Балкану, посебно на Косову, сарадњи Војске Србије и Кфора, те о билатералним војним односима две земље.

БЕЗБЕДНОСНИ СПОРАЗУМ

Генерал Понош је подсетио да су оружане снаге Србије и САД у протеклих неколико година започели неколико заједничких програма, који су до сада били успешни. Иако су били „под сенком чињенице да су САД признале самопроглашену независност Косова, сарадња на техничком нивоу се одвијала све време“, подсетио је он.

У изјави новинарима после првог дана рада, генерал Понош је, говорећи о активностима Србије у Партнерству за мир (ПЗМ), оценио да је велика штета што није потписан безбедносни споразум са Северноатлантским савезом, јер „код нас постоји једно неразумевање о каквом је споразуму реч“.

„Реч је, пре свега, о прихватању једног кодекса понашања у размени информација. Не ради се ту ни о каквој силној обавештајној сарадњи и нечему у чему би Србија достављала значајне информације о

Генерали Понош и Балујевски

Сусрет са адмиралом Маленом

својој националној безбедности и тиме себи наносила штету", објаснио је Понош. Он је изразио наду да ће нова влада тај споразум сагледати из праве перспективе и његовим усвајањем отворити шири простор сарадње Србије у оквиру програма ПзМ.

Другог дана боравка у Бриселу, генерал Понош је разговарао са генералним секретаром НАТОа, Жапом де Хопом Схефером. Главна тема била је сарадња Војске Србије са Кфором/ и „мисија Кфора у времену које долази, односно да остане статусно неутралан и у оквиру резолуције 1244“.

Генерал Понош је генералном секретару НАТОа пренео став Србије да Кфор треба да обезбеђује мир и да не буде увучен у било какву активност која има везе са самопроглашеном независношћу Косова. У изјави после састанка Понош је навео да му је Схефер рекао да није на Алијанси да се опредељује према независности Косова, него да тамо обезбеди мир и безбедност.

Начелник Генералштаба Војске Србије састао се и са начелником Генералштаба оружаних снага Шпаније генералом Феликсом Санс Ролданом, с којим је такође разговарао о безбедносној ситуацији на Косову, где Шпанија у оквиру Кфора има више од 600 војника, али и о билатералној војној сарадњи.

Према његовим речима, билатерална војна сарадња између Србије и Шпаније до сада није била развијена, а постоји обострани интерес да се она у будућности развија.

СУСРЕТ СА ГЕНЕРАЛОМ БАЛУЈЕВСКИМ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош састао се и са начелником Генералштаба оружаних снага Русије Јуријем Балужевским. После састанка генерал Понош је изјавио да ће руске компаније бити позване да учествују на тендерима за озбиљне пројекте опремања српске војске, укључујући и авијацију и оклопне точкаше, јер за то постоји обострани интерес. Понош је новинарима рекао да тај сусрет представља почетак обнављања озбиљније војне сарадње после вишегодишњег застоја, а војнотехничка сарадња је потребна због чињеница да Војска Србије има руску технолошку базу.

Начелници два генералштаба разговарали су и о сарадњи у области војног образовања, за коју су обе стране заинтересоване. „Балужевски је показао спремност да се та сарадња обнови, да се опет омогући школовање на руским војним академијама“, рекао је Понош.

На састанку су размењена и мишљења о ситуацији на Косову, а Понош је Балужевском пренео захвалност због принципијелног става Русије, подршке и разумевања за позицију Србије поводом проглашења независности Косова. „Разговарали смо о значају да се обезбеди мир и безбедност на Косову, због ситуације у целом региону“, нагласио је генерал Здравко Понош. ■

ВОЈНИ ПОСМАТРАЧИ ОТПУТОВАЛИ У ЛИБЕРИЈУ

Војни посматрачи мајори Милан Делибашић, Славен Вујић, Дејан Ђурић и капетан Игор Цолић отпутовали су 29. маја у Либерију, где ће у наредних годину дана учествовати у мировној мисији Уједињених нација (UNMIL).

Мировна мисија УН у Либерији отпочела је са радом након потписивања мировног споразума у Акри (Гана) и доношења Резолуције 1509 Савета безбедности УН 19. септембра 2003. године. Од децембра 2003, када су тамо упућена два наша војна посматрача, у овој мировној мисији учествовало је 26 припадника Министарства одбране и Војске Србије.

У имплементацији мировног споразума у Либерији, поред припадника Министарства одбране и Војске Србије, учествује и шест припадника МУП-а Републике Србије.

ПОСЕТА ВАЗДУХОПЛОВАЦА НАТОА

Команду Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, од 27. до 30. маја, посетила је експертска делегација Команде Ваздухопловне компоненте НАТО (CC AIR HQ) из Измира.

У делегацији су били сквадрон лидер Трејси Додмен (Велика Британија), потпуковник Хозе Квеста (Шпанија) и потпуковник Константинос Ангос (Грчка).

Експертски тим Команде ВиПВО, на челу са пуковником Душком Жарковићем, водио је разговоре о могућностима и капацитетима ВиПВО Војске Србије за учешће на вежби „Cooperative acherch 09“, која би требало да се одржи у јуну следеће године у Румунији. ■

И. У.

ЗАЈЕДНИЧКА ВЕЖБА СРПСКОГ И РУМУНСКОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

Први састанак који претходи заједничкој вежби ваздухопловства Србије и Румуније одржан је 26. маја у Команди ВиПВО у Земуну. Вежба која носи назив „Операција праћења, пресретања, идентификације и приземљења отетог ваздухоплова“ планирана је за октобар и и њој ће претходити још три састанка стручњака двеју војски. Четворочлану делегацију румунског ваздухопловства предводио је потпуковник Јакоб Марјан.

Начелник штаба Команде ВиПВО бригадни генерал Јовица Драганић, нагласио је да вежба треба да обухвати координиране активности оперативних центара два ваздухопловства, јединица ловачке авијације, ВОЈИН, АРЈ ПВО, а постоји могућност да буду укључене и специјалне јединице. ■

А. П.

НИШАНЦИЈЕ СМАЊУЈУ МЕТЕ

Припадници Четврте бригаде Копнене војске извели су на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде” тактичку вежбу са бојним гађањем „Кончуљ 2008”. Изведена су бојна гађања из оклопних, артиљеријских и противоклопних средстава и пешадијског наоружања. Вежби су присуствовали заменик начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје

Милетић, командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић, начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић, командант Четврте бригаде бригадни генерал Милосав Симовић и команданти других јединица Војске Србије.

■ ОДБРАНА БАЗЕ

Према замисли вежбе, базу су напале терористичке групе из артиљеријског и стрељачког наоружања. У тој ситуацији командир базе даје узбуну, док командант батаљона ангажује различите борбене саставе за подршку снага за одбрану базе.

У Копненој зони безбедности базе су уређене да представљају тешко освојиву тврђаву и за велике снаге противника.

У замисли вежбе предвиђен је управо напад терористичке групе из артиљеријског и стрељачког наоружања.

Сложена вежбовна просторија интервидовског полигона омогућила је да припадници Четврте бригаде КоВ и Трећег батаљона војне полиције покажу своје тактичке и ватрене способности дејствујући из минобацича 120 мм, тенкова Т-72, самоходних хаубичко-артиљеријских оруђа, противоклопних средстава и ангажујући механизовани и стрељачки вод. После завршетка операције евакуисани су повређени, а вод војне полиције је претресао терен.

Од команданта вежбе и заменика команданта бригаде пуковника Жељка Петровића сазнајемо да су се припадници Четврте бригаде КоВ неколико дана припремали у рејону мирнодопске локације да би по доласку „Пасуљанске ливаде“ обавили и непосредне припреме за извођење вежбе.

– У току припрема и извођења вежбе – каже пуковник Петровић – није било значајнијих одступања од планираног, тако да су сви задаци ефикасно и професионално реализовани. Посебно смо задовољни прецизношћу при извршавању ватрених задатака.

На бојним гађањима посебно су се истакли припадници минобацичког вода 120 мм и нишанција противоклопног лансираног комплекта са борбеног возила пешадије. Старији водник Иван Вукомановић је тако прецизно водио „маљутку“ до циља да је то изазвало право одушевљење на осматрачници.

Водник Вукомановић каже: „Само обучени професионалци могу да изврше све задатке како треба, а ми смо припадници Четврте бригаде код којих не сме да буде ни најмање грешке“.

Минобацички вод 120 мм, којим командује капетан Есмир Кулашин, поставио је нове стандарде и прецизним ватреним дејстви-

Генерал-потпуковник Милоје Милетић

ма смањило простор циљне мете. Једноставно, сви пројектили су погодили сам центар циља. По речима капетана Кулашина минобацичлије су посебно поносне што су доказале максималне способности и у вежбовним околностима, а не само извршавајући своје редовне задатке у Копненој зони безбедности.

■ ПРОФЕСИОНАЛЦИ НА ДЕЛУ

Нови бригадни генерали Војин Јондић, Илија Тодоров и Ђокица Петровић подвукли су да успех ватре врањских пешадинаца, артиљераца, тенкиста и других специјалности није неочекиван, те да су припадници бригаде професионално реализовали и организационе и тактичко-техничке садржаје. Командант Четврте бригаде КоВ бригадни генерал Милосав Симоновић био је задовољан што се његова јединица показала у правом светлу.

Програмски садржаји вежбе били су, по речима команданта Копнене војске генерал-потпуковника Младена Ђирковића, уобичајени, али важну карактеристику вежбе представља чињеница да су њу највећим делом извели професионалци и то у проценту од преко 90 посто.

– Успех ватре био је изванредан – говори генерал Ђирковић – тенкови и минобацичи су изузетно прецизно погађали, тактички рад није заостајао, тако да је комплетан утисак веома повољан.

У свом обраћању учесницима вежбе заменик начелника ГШ ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић нагласио је да припадници Копнене војске по трећи пут у последња два месеца бораве на полигону и изводе вежбе и обуку.

Пуковник Жељко Петровић

– То потврђује наше опредељење – каже генерал Милетић – да обука буде један од тежишних задатака у 2008. години. Након завршених промена и успоставе нове организације војске ми смо одлучили да даљу доградњу вршимо у квалитативном смислу и то пре свега преко обуке. С једне стране, тежиште се са обуке појединца преноси на обуку јединица, а с друге у обуку укључујемо професионални састав и тако оспособљавамо јединице за извршавање наменских задатака. Са започетом динамиком вежбовних активности наставићемо и даље, а оно што смо видели од припадника Четврте бригаде можемо оценити само као доказ високог нивоа оспособљености. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимео Радован ПОПОВИЋ

УДЕС АВИОНА „ОРАО“ У ОКОЛИНИ СЕЛА БАРАНДА

ПРИСЕБНОСТ ПИЛОТА

Сачувавши присебност и спретно маневришући летелицом, пилот мајор Томас Јаник успео да избегне пад авиона у насељено место, а затим се катапултирао и пао у мочвару крај села Баранда у Банату. Брзом интервенцијом мештана, Службе трагања и спасавања ВиПВО, представника МУП-а и Службе хитне помоћи Опова, пилоту је пружена благовремена помоћ, на чему им је захвалио министар одбране Драган Шутановац. – За сада није искључен ниједан могући узрок пада авиона „орао“ – рекао је генерал Катанић на конференцији за штампу.

То мајско јутро није се баш ни по чему разликовало од других, време је било пријатно за летење, а 37-годишњи пилот мајор Томас Јаник, командир у 241. ловачко-бомбардерској авиацијској ескадрили Војске Србије, осећао се веома добро. Баш као и претходног дана, 20. маја, био је спреман за још један редован рутински лет, овог пута на маршрути од Лађеваца до Титела и назад. Било је планирано да, брзином од 600 километара на сат, лети на висини од око 2.500 метара. Није то био тежак задатак за искусног пилота са завршеним курсом наставника летења и више десетина часова годишњег полета.

У последње време летело се чешће него раније, па је и уживање у изабраном позиву било веће – посао се није сводио само на редовна дежурства на аеродромској писти. Зато је мајор Јаник једва чекао да седне у кокпит свог орла, обави предвиђени задатак и, на крају радног дана, оде по децу и с њима заједно врати се кући. Баш као и сваког другог дана.

НЕСРЕЋА

Ипак, 21. маја није све ишло по већ уходаном програму. У поподневним часовима јавност је обавештена о паду авиона *орао* у околини банатског села Баранда и катапултирању његовог пилота Томаса Јаника, који је пао у тамошње мочваре. На конференцији за медије, одржаној истог дана у Дому Војске у Београду, поводом пада *орла* код села Баранда новинарима су се обратили командант ВиПВО генерал-мајор Драган Катанић, његов помоћник за операције пуковник Срето Малиновић и начелник Управе за односе са јавношћу Министарства одбране капетан бојног брода Петар Бошковић, који је, на почетку, прочитао саопштење ВМА о здравственом стању повређеног пилота.

Истичући брзу интервенцију Службе трагања и спасавања ВиПВО, која је до повређеног пилота стигла за мање од пола сата, капетан бојног брода Петар Бошковић је рекао и да су мајора Јаника на ВМА одмах посетили министар одбране Драган Шутановац и заменик начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић.

Од команданта ВиПВО генерал-мајора Драгана Катанића новинари су сазнали све детаље о планираном лету и паду авиона, као и то да ће могући разлози удеса бити предмет истраге Комисије, оформљене после првих сазнања о несрећи.

– За сада није искључен ниједан могући узрок пада авиона *орао* – рекао је генерал Катанић на конференцији за штампу. – То може бити људски фактор, отказ технике и временске прилике, односно облаци изнад Баната. Оно што је сасвим поуздано утврђено, јесте да је авион којим је управљао пилот Томас Јаник и претходних дана летео у оквиру редовне борбене обуке пилота, да је пре данашњег полетања био на уобичајеном техничком прегледу и да никакви технички недостаци нису утврђени. Лет се одвијао према плану све до 11.30 сати, када се изнад села Баранда догодила незгода. Пилот је учинио

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

ЛАКШЕ ПОВРЕДЕ

С обзиром на врсту удеса и терен изнад кога се догодила несрећа, пилот Томас Јаник је добро прошао. Прелом потколенице и компресивне повреде три пршљена, без „дислокације и неуролошких испада“, нису повреде опасне по живот, истакли су у Војномедицинској академији. Успешан опоравак пилота Јаника показао је да су доктори били у праву.

ПРИЗНАЊЕ ЗА ПОЖРТВОВАЊЕ

Захваљујући на пожртвованом гесту и у име председника Србије Бориса Тадића, министар одбране Драган Шутановац наградио је пожртвоване мештане села Баранда који су први притекли у помоћ пилоту Томасу Јанику са по пет дана боравка у хотелу „Оморика“ на Тари. Тако ће Саша Влах и Сава Радојев, можда и у друштву пилота коме су пружили помоћ, ускоро провести пријатан краћи одмор на нашој планинској лепотици.

све што је могао да авион не падне у насељено место, а затим се катапултирао у околне мочваре, због чега је приступ спасилачке и медицинске екипе био отежан.

ПРАВОВРЕМЕНА ПОМОЋ

Истичући да је мајор Јаник искусан пилот, генерал Катанић је нагласио и да се у ВиПВО данас лети више него раније, да је обученост пилота врло добра, те да су авиони на којима обављају летачку обуку исправни. Последњи удес војног авиона догодио се пре више од четири године, док се у другим армијама то догађа и чешће, наглашено је, између осталог, на конференцији за медије, одржаној 21. маја у Дому Војске, на којој је изражена и захвалност представницима МУП-а и Служби хитне помоћи Опова због брзог реаговања, као и мештанима села Баранда и околине на благовремено пруженој помоћи повређеном пилоту.

И наредних дана јавност је будно пратила здравствено стање пилота Томаса Јаника, који се после операције потколенице на ВМА успешно опоравља. Поред министра одбране Драгана Шутановца и заменика начелника ГШ ВС генерал-потпуковника Милоја Милетића, који су повређеног мајора посетили већ првог дана, Јаника су у болници касније обишли и начелник ГШ Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош и многобројне колеге са аеродрома Лађевци, родбина и пријатељи. Задовољни што није теже повређен, колеге мајора Јаника из 98. авијацијске базе и 241. ескадриле у Лађевцима имају само речи хвале за свог командира. Срећни су и најближи ро-

ђаци, који су повређеног пилота обишли одмах после његовог изласка са Одељења интензивне неге. Истичући да одлуку о катапултирању из авиона није лако донети, да су у питању делићи секунде и да чак и у таквим тренуцима свако од њих има жељу да спасе авион, Јаникове колеге подвлаче да су његови напори да што дуже управља авионом, како би спречио пад летелице у насељеном месту, пример пожртвовања, рационалног расуђивања и врхунске обучености.

– С обзиром на то шта је доживео и преживео и да је пао с висине од око 2.500 метара, мој зет је добро прошао – рекла је Јаникова ташта Гордана Јакшић, захваљујући медицинском особљу из Опова и са ВМА који су учинили све да помогну пилоту.

УСПЕШАН ОПОРАВАК

Успешан опоравак пилота Јаника омогућен је, на извршан начин и правовременом и храбром интервенцијом двојице мештана села Баранде Саше Влаха и Саве Радојева, који су му први притекли у помоћ. Због тог несебичног геста недавно их је примио и министар одбране Драган Шутановац.

– Чим смо видели да уз тресак авион пада у мочваре близу села, кум и ја смо сели у ауто и пошли да видимо шта је с пилотом. Видели смо да се катапултирао, али нисмо знали тачно где је пао. Требало је пешачити око километар и више кроз шуму и воду да се стигне до њега, па је Сава морао најпре да скине гипс с ноге. Размишљали смо, можда није довољан један човек, можда ћемо морати да га носимо... – рекао нам је Саша Влах неколико дана после удеса авиона. – Затекли смо га свесног, питали смо шта треба да урадимо, да ли да зовемо неког. Док смо тако разговарали, он је позвао жену, рекао да неће моћи да оде по децу, да ништа не брине и да ће све бити у реду. У то су стигли и хеликоптери – рекао је Саша Влах у разговору за „Одбрану“, користећи прилику и да захвали министру Шутановцу на пријему и поклонима.

Пошто истрага о удесу авиона није завршена, за сада се може рећи само то да су авиони *орао*, којим је летео и мајор Јаник, у ВиПВО Војске Србије тридесетак година и да су технички исправни. До 2010. године планира се и повећање сати налета, на око 40 годишње, што је двоструко више него данас. То ће свакако допринети још бољој обучености наших пилота за обављање наменских задатака, иако се и сада с правом може тврдити да су сви они оспособљени за извршавање и најтежих обавеза. О томе довољно сведочи и изузетан успех пилота Томаса Јаника, који је, усмеравањем своје летелице ван насељеног места спречио велику несрећу до које је могло доћи. ■

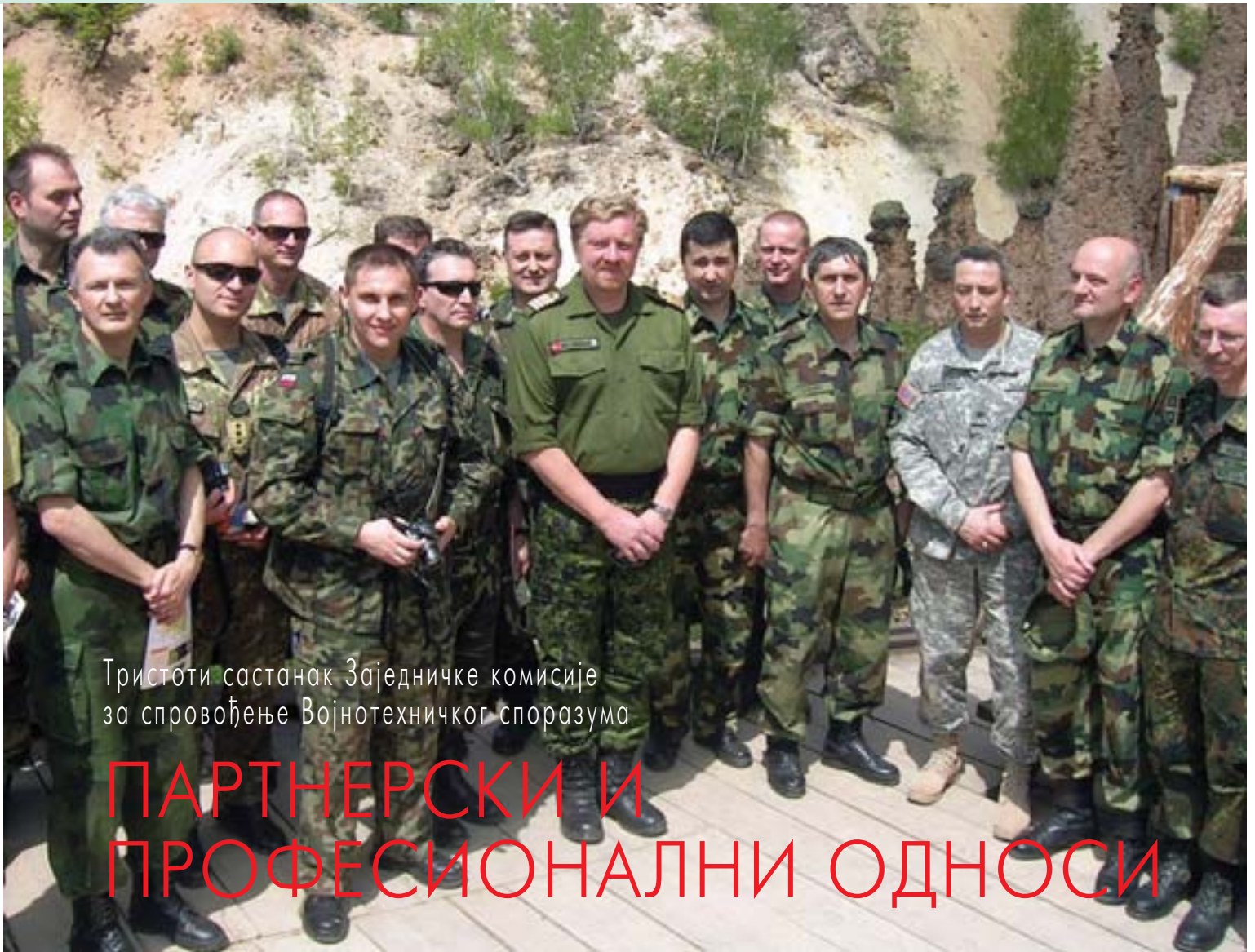
Душан ГЛИШИЋ

ПРИЈЕМ У КОМАНДИ ВИПВО

Командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране генерал-мајор Драган Катанић примио је лекарску екипу хитне помоћи Дома здравља Опово, амбуланта Баранда, и командира Полицијске станице Опово који су пружили правовремену стручну помоћ и исказали пожртвованост у спасавању пилота мајора Томаса Јаника.

Уз изразе захвалности за указану помоћ повређеном припаднику Ваздухопловства, генерал-мајор Катанић уручио је захвалнице и пригодне поклоне полицијском нареднику Горану Митровићу, докторки Душки Матијевић и медицинском техничару Ивани Шојић.

Тристоти састанак Заједничке комисије
за спровођење Војнотехничког споразума

ПАРТНЕРСКИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ОДНОСИ

Сви чланови
Заједничке комисије
одлучни су у намери
да се и у будуће
очувају дух сарадње
са протеклих триста
састанака и
одређење да Војска
Србије и Кфор активно
учествују у стварању
безбедносног
окружења на Космету,
и у региону Балкана
уопште

Рудару код Куршумлије недавно је обележен јубиларни – тристоти састанак Заједничке комисије за спровођење Војно-техничког споразума (ВТС). Састанку су присуствовали начелник Комисије за спровођење ВТС-а пуковник Миодраг Поповић, шеф Заједничке комисије капетан бојног брода Карстен Андерсен, начелник Одељења за телекомуникације и информатику Здружене оперативне команде пуковник Небојша Лазаревић, шеф J-6 команде Кфора капетан бојног брода Жан Олаф Колтерман, руководилац Тима КоВ за сарадњу са Кфором пуковник Бранислав Павић, начелник одељења за телекомуникације и информатику команде КоВ пуковник Раде Божић и представници штаба МУП-а и полиције Унмика.

На састанку је сагледана укупна сарадња у спровођењу Војнотехничког споразума од 1999. до данас, анализиране су повреде административне линије, техничке мере и могућности унапређења међусобних комуникација.

Представници Војске Србије и Кфора том приликом обишли су „Ђавољу варош“, ретко дело природе.

■ ЈЕДНОВРЕМЕНЕ ПАТРОЛЕ

„Данас је посебан дан“ – рекао је капетан бојног брода Карстен Андерсен – „јер смо прешли дуг пут док смо дошли до плодотворне и одличне сарадње“. Овим речима шефа Заједничке комисије за спровођење Војно-техничког споразума започео је тристоти састанак Комисије, која има задатак да омогући добру сарадњу свих међународних безбедносних структура на Косову и Метохији и снага безбедности Републике Србије.

Иако јубиларни, састанак је протекао радно и на њему је још једном детаљно анализирана ситуација дуж административне линије према Космету. Заједнички закључак гласи да је стање у цивилној безбедносној зони стабилно, што је резултат делотворног рада јединица Кфора и снага безбедности Србије.

Активности на главном нивоу

Посебно је размотрен догађај од 15. априла, када су три косовска Албанца бесправно секла шуму и отворила паљбу на патролу МУП-а Србије. Истрага о том инциденту је у току, док су преласци војника Кфора преко административне линије оцењени као ненамерни. Посебна пажња поклоњена је унапређењу техничких могућности у области заштите веза и врућих линија, али и стандардизовању заједничких процедура при провери веза.

„Сарадња Војске Србије и Кфора траје већ девет година” – каже пуковник Миодраг Поповић – „и има позитивну линију развоја. Од 1999. до 2001. године контакте је одликовао извештајан степен суздржаности, док се поверење успоставило у периоду од 2001. до 2004. године. Нема сумње да је значајан степен достигнутог поверења утицао да командант Кфора донесе одлуку о уласку снага Војске Србије у Копнену зону безбедности. Тада су реализоване и две релаксације ваздушне зоне безбедности – прва на десет и друга на пет километара. Од 2004. до данас сарадња се одвија уз пуно уважавање интереса обе стране, а о квалитету рада најбоље говоре наши резултати, попут великог броја одржаних састанака на свим нивоима, извиђања, једновремених патрола, вежби, спортских сусрета и других активности дуж административне линије према Косову и Метохији” – каже Пуковник Поповић.

Оквирни документ за сарадњу Војске Србије и Кфора јесте Војнотехнички споразум из Куманова, али треба знати да су у међувремену потписани и усвојени читав низ споразума, процедура и приручника, који прецизно дефинишу понашање припадника Кфора и Унмек полиције, с једне стране, и снага безбедности Републике Србије, с друге. У том делу посебан значај имају ТОПА-ДОПА процедуре и дидактички приручник, понајпре зато што се практично примењују приликом извођења једновремених патрола.

Сигурно је да најконкретнији облик сарадње међународних снага безбедности и Војске Србије представљају управо једновремене

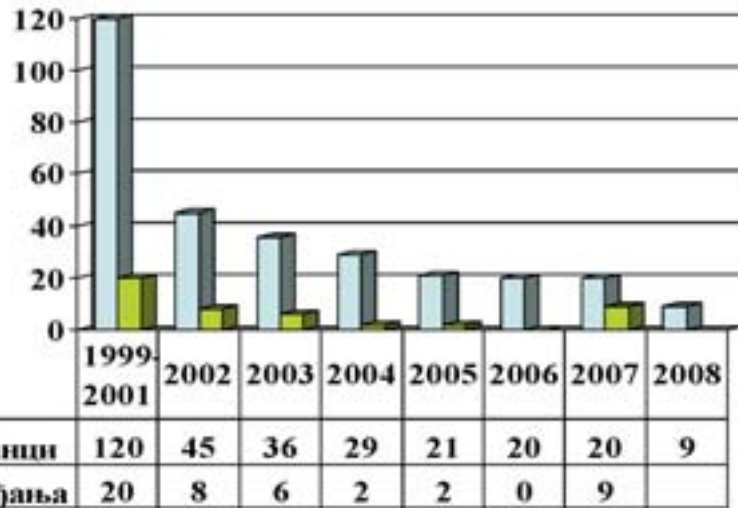
патроле, које су почеле да се организују 2004. године, са основним циљем да се заједнички контролише административна линија према Космету и спрече криминалне активности као што су трговина људима, шверц оружја, наркотика и разне робе, али и недозвољена сеча шуме.

■ НОВИ МОДАЛИТЕТИ САРАДЊЕ

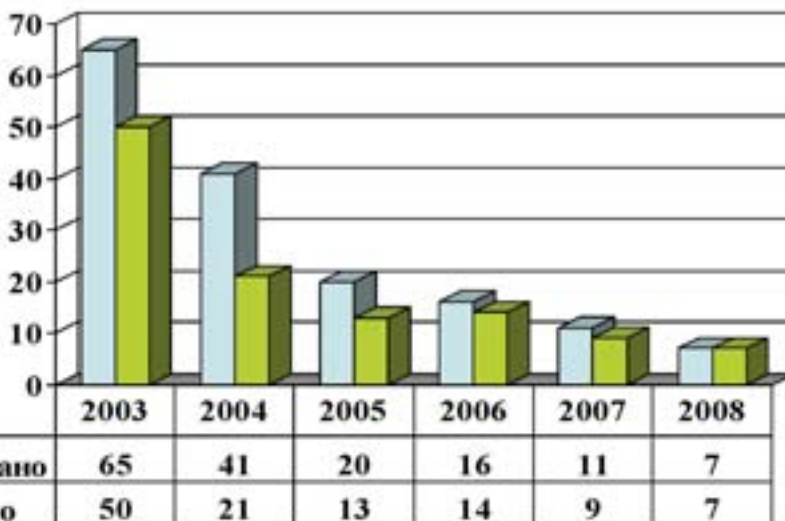
Број повреда и инцидената дуж административне линије према Космету се смањује. Тако је 2005. било 50 повреда административне линије, а прошле године свега 9. То је један од највидљивијих резултата конструктивног приступа, добре комуникације и постигнутих успеха у сарадњи, мада је и на сваком састанку Заједничке комисије уочава да се стално повећава бриј заједничких активности и одржава висок степен поверења, уважавања и међусобног разумевања.

У том контексту треба подвући да су састанци на високом нивоу све чешћи и да се начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош и командант Кфора генерал-потпуковник Ксавијер де Марнак сусрећу скоро сваког месеца, за разлику од ранијег периода, када су састанци високог нивоа одржавани једном у три месеца. Нема сумње да и све чешћи састанци високог нивоа указују колики значај генерали Понош и Марнак придају одржању добре сарадње.

Поред чланова Комисије за примену Војнотехничког споразума, велике заслуге за позитивне промене у односима Војске Србије и Кфора имају и припадници Тима Копнених снага за сарадњу са Кфором, као и команданти сектора и официри за везу, који успевају да реализишу велики број заједничких активности. Тим Копнене војске је знатно оплеменио модалитете сарадње са Кфором, што се види и према достигнућима која нису децидирано предвиђена потписаним документима, попут заједничких вежби, спортских сусрета или тактичко-техничких зборова. Представници Тима су успели и да промене успостављени стереотип да се

Повреде административне линије и инциденти у КЗБ за период од 2003. до 2008.

БЕЗБЕДНОСТ НА КОСМЕТУ

На протеклих триста састанака чланови Заједничке комисије за спровођење Војнотехничког споразума расправљали су о више од 1.300 различитих тема. Највише о безбедности на административној линији према Космету, али и о другим значајним питањима, као што су контрола ваздушног саобраћаја, могућност инсталирања радара на Копанику, употреба противградних ракета у ваздушној зони, отварање железничке и аутобуске линије Ниш–Приштина, или пак фотограметријско снимање Копнене зоне, које би обавили стручњаци Републичког геодетског завода.

Често се разговара и о безбедности на Косову и Метохији, пратњи конвоја и школских аутобуса, и другим сличним активностима. На последњем састанку представник штаба МУП-а Горан Ђорђевић захвалио је Унмику за мере безбедности предузете поводом одржавања републичких избора на Космету, док је шеф заједничке Комисије капетан бојног брода Карстен Андерсен нагласио: „У вези са сигурним и безбедним окружењем на Косову могу рећи да се Кфор, у сарадњи са Унмиком, и даље труди да на непристрастан начин гарантује безбедност свим људима на том простору. Кфор ће одговорити на било какву претњу насиљем на Косову“.

састанци са Кфором одржавају само у Копненој зони безбедности и већ су у више наврата одлазили на састанке у базе Кфора на Космету.

Тристоти састанак Заједничке комисије за спровођење Војнотехничког споразума јесте добра прилика да се изврши рекапитулација свега учињеног до данас. Статистика зна да понекад превари, али бројке и остварени резултати указују да се односи Војске Србије и Кфора могу описати као коректни, партнерски и професионални.

Представници команде Кфора често истичу да Војска Србије представља поузданог партнера у спречавању терористичких и других криминалних активности, али и у стварању услова за несметано кретање припадника свих етничких заједница и побољшање општег нивоа безбедности. Намера свих чланова Заједничке комисије јесте да се и у будућем периоду очува дух са протеклих триста састанака и опредељење да Војска Србије и Кфор активно учествују у стварању безбедносног амбијента на Космету и у региону Балкана. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ЈАЧАЊЕ ПОВЕРЕЊА

Капетан бојног брода Карстен Андерсен, шеф Заједничке имплементационе комисије за спровођење Војнотехничког споразума

Капетан бојног брода Карстен Андерсен пловиио је северноатлантским и северноафричким водама, командовао данском дивизијом фрегата, радио у Главном штабу данске морнарице, Здруженој команди НГШ данских оружаних снага, такође је службовао у Лондону и Бриселу, где је био војни представник Данске при Европској унији.

На Косово и Метохију стигао је пре три месеца, где врши дужност начелника Заједничке имплементационе комисије за спровођење Војнотехничког споразума.

На који начин заједничке активности доприносе јачању поверења између Војске Србије и Кфора?

– Дешавања у претходном периоду доказала су да су заједнички језик и разумевање одредби Војно-техничког споразума, који су потписале обе стране, спречили неспоразуме у вези са питањима безбедности. Успостављање врућих линија побољшало је комуникацију између Војске Србије и Кфора на свим нивоима,

што омогућава брзо реаговање на евентуалне неспоразуме и конфликтне ситуације. Чињеница да се са друге стране телефонске жице налази лице које познајете јесте велика предност при решавању безбедносних проблема.

Како видите тренутну сарадњу и активности на свим нивоима Заједничке комисије за спровођење Војнотехничког споразума?

– На локалном нивоу реализују се сусрети војника на административној линији, што представља основу сарадње. То исто важи и за официре у Мултинационалним наменским снагама и бригадама Војске Србије, зато што они практично реализују задатке и у могућности су да непосредно учествују у решавању проблема и неспоразума. Проблеме треба решавати на најнижем могућем нивоу, како би се

избегло стварање тензија.

О сарадњи на главном нивоу довољно је рећи да смо обележили тристоти састанак. Прошле године изведено је око 230 заједничких активности. У целини гледано наша сарадња је успешна и садржајна.

Сарађивали сте са официрима и војницима из многих земаља. Какав је ваш утисак о припадницима Војске Србије?

– Нема сумње да су припадници Војске Србије прави професионалци и да можемо да верујемо једни другима у вези са питањима о којима смо се договорили.

Једноставно, нема никаквих препрека у нашим односима и за мене је Војска Србије иста као и било која друга друга оружана сила у Европи. Уосталом, Србија је део Европе и свих вредности које владају у западном свету. Важно је да још више градимо међусобно поверење и створимо мирно и безбедносно окружење за све људе.

ЗАВРШЕН КУРС ЗА ПРВЕ ПОДОФИЦИРЕ

Поделом диплома, анализом и оценом реализације, у Панчеву је 22. маја завршен први петонедељни курс усавршавања за прве подофицире Војске Србије.

– Војсци су потребни подофицири који ће бити истински лидери у својим колективима, који поседују лични и професионални интегритет, што их издваја у односу на њихове колеге, и који представљају незаобилазну карику у командовању јединицом – истакао је генерал-мајор Љубиша Диковић, командант Команде за обуку. – Мења се приступ обуци, уводе се новине које ће реализовати управо подофицири. У изградњи нове улоге подофицира у систему командовања овај курс има важну улогу, пре свега јер омогућава стварање генерације подофицира који поседују нова знања. Потребно је, зато, да се даље усавршавају, да се непрекидно истичете у својим колективима и да представљате елиту у подофицирском кору – рекао је генерал Диковић.

Полазнике курса, будуће прве подофицире Војске Србије, поздрављује и генерал-мајор Александар Живковић, заменик команданта Копнене војске, пожелевши им још више успеха на новим дужностима у четима и батеријама у којима ће бити распоређени.

Курс за оспособљавање будућих првих подофицира Војске Србије за обављање дужности у чети, односно батерији, реализован је током 25 радних дана, од 14. априла до 22. маја, у Другом центру за обуку, у коме су, према оцени самих полазника, имали веома добре услове за рад. Према Програму за усавршавање Управе за обуку и доктрину ГШ ВС, на курсу је за нове дужности обучено 29 подофицира, највише из Копнене војске и неколико из Ваздухопловства и ПВО и Војне полиције. Теоријском и практичном наставом обухваћено је пет предмета из области права, лидерства, управљања ресурсима, војне и физичке обуке.

За најбоље су проглашени старији водници прве класе Света Марковић, Душан Тулић и Горан Јеначковић. Похваљени су и наставници Марија Симендић и мајор Јасмин Еминовски. ■ С. Ђ.

РАДНИ САСТАНАК ИЗ ОБЛАСТИ МОРАЛА

Радни састанак органа за морал из команди оперативног нивоа и јединица ранга бригаде, који је организовала Управа за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије одржан је 28. маја у Генералштабу Војске Србије.

На састанку су сагледани актуелни показатељи морала припадника Војске Србије и могућности унапређења рада органа за морал у спровођењу морално-психолошких припрема за различите мисије и задатке Војске. Према речима начелника Одсека за морал Управе за људске ресурсе ГШ ВС пуковника Бранка Главаша, неопходно је објаснити правила која регулишу ту област и нагласити да се морал процењује у оквиру елемента оперативне способности-персонал.

Радни састанак послужио је присутним начелницима одсека, референтима за морал и лицима која обављају послове из те области да у оквиру постојећих нормативних оквира разјасне поједина питања ради ефикаснијег обављања задатака и послова који се пред њих постављају. ■ С. Ђ.

ПРЕДАВАЊЕ О БИОТЕРОРИЗМУ У ШКОЛИ НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ

Док је у развоју оружја за масовно уништавање у 20. веку доминирала физика, 21. век ће сигурно обележити биологија, истакла је у Школи националне одбране, на предавању о биотероризму, научни сарадник Војномедицинске академије (ВМА) др сц. мед. Елизабета Ристановић.

– Ово је први пут да се у Школи националне одбране држи предавање ове врсте, што показује да се успоставља и негује сарадња која афирмише наш рад и професију – рекао је на почетку начелник Војномедицинске академије генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Доктор Елизабета Ристановић објаснила је слушаоцима официрима на Генералштабном усавршавању појмове биотероризма, биолошког оружја и његовог историјата. Биолошко оружје је актуелни изазов, који носи жиг времена. Оно је изазов јер се једноставно и јефтино производи, уз велике могућности прикривене и ефикасне примене.

Затварајући предавање, начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић истакао је да се сарадња Војне академије и Војномедицинске академије све више развија управо зато што ВМА није само медицинска, већ и висока научна институција. ■

С. Ђ.

СЕМИНАР О ЕВАЛУАЦИЈИ ОБУКЕ

У организацији Министарства одбране Републике Србије и Европске команде оружаних снага САД – Канцеларије за билатералне односе у Београду, у Центру за мировне операције Генералштаба Војске Србије одржан је семинар чија је тема „Евалуација обуке“. Предавачи су били пуковник Џејмс Пери, капетан Брајан Шеј и заставник Скот Лонг из Националне гарде Охаја.

На почетку семинара присутне је поздрављује заменик команданта Здружене оперативне команде ГШ ВС пуковник Милан Мојсиловић, који је нагласио да овакви сусрети колега из две државе имају велики значај, јер се на њима размењују искуства о неким од најважнијих функција војске и система одбране, а обука и њено вредновање који су тема семинара свакако су једна од тих тежишних функција.

Семинар је део сарадње САД и Србије. Полазници, официри Војске Србије који су током каријере стекли искуство у обуци у нашој војсци, моћи ће да преко презентација америчких колега више сазнају о обуци у Националној гарди Охаја. Излагања гостију из САД обухватиће доктринарно утемељење обуке, нарочито обуке јединица за мировне операције, развој и извођење вежбених активности, те процес евалуације који у себи садржи процену више аспеката успешности извођења обуке. ■

РАЗВОЈ ДОКТРИНА У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

У Центру за мировне операције Здружене оперативне команде, 21. маја одржани су стручни разговори представника Министарства одбране и Војске Србије и Оружаних снага Краљевине Норвешке о „Помоћи при изradi доктрина здружених јединица КоВ/Ваздухопловства, развој система, оперативно планирање и доктрине војске“.

Отварајући скуп, заменик начелника Управе за обуку и доктрину ГШ ВС пуковник Бранко Делетић истакао је традиционално добру сарадњу два министарства и представио саговорнике из Норвешке, потпуковнике Дага Риста Аамота и Магнуса Ериксона.

Циљ разговора је био сагледавање искустава Норвешке у изradi и развоју доктрина и могућности њихове примене у изradi доктринарних докумената у Војсци Србије. У раду стручног скупа учествовали су и изасланик одбране Норвешке у Београду потпуковник Терје Хаверстад, начелник Управе за планирање и развој ГШ ВС генерал-мајор Божидар Форца и начелник штаба ВиПВО бригадни генерал Јовица Драганић. ■

С. Ђ.

36. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ „БЕЗБЕДНОСТ И ЗАШТИТА 2008“

Ова сајамска манифестација организована је на потпуно нов начин, по принципу – нови концепт заштите и спасавања грађана у ванредним ситуацијама, нови приступ безбедности и здрављу на раду и физичко-техничком обезбеђењу. Представило се 100 излагача из земље и света, а циљ семинара, презентација и показних вежби на отвореном, као дела пратећег сајамског програма, био је да се скрене пажња на ту значајну област.

ОДГОВОР НА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Од 27. до 30 маја, у халама 1 и 14 Београдског сајма одржан је 36. међународни сајам „Безбедност и заштита 2008“. Генерални покровитељ те традиционалне манифестације био је Сектор за заштиту и спасавање Министарства унутрашњих послова Републике Србије, а покровитељ, први пут, Управа за безбедност и здравље на раду Министарства рада и социјалне политике Републике Србије. Ове године је та специјализована сајамска манифестација организована на потпуно нов начин, по принципу – нови концепт заштите и спасавања грађана у ванредним ситуацијама, нови приступ безбедности и здрављу на раду и физичко-техничком обезбеђењу.

На више од 9.000 квадратних метара отвореног и затвореног изложбеног простора представило се 100 фирми из земље и иностранства. Учествовали су реномирани домаћи произвођачи заштитне опреме и провајдери услуга, те домаћи представници компанија из 19 земаља – Грчке, Италије, Хрватске, Аустрије, Француске, Мађарске, Чешке, Шведске, Швајцарске, Словеније, Бугарске, Холандије, Јапана, Канаде, Кореје, Немачке, Тајвана, САД, Енглеске. Директни излагачи били су из Грчке, Италије, Русије и Хрватске.

Током четири дана сајма организован је и богат стручни програми, те многобројне пратеће вежбе и презентације најновијих возила, система, апарата и опреме.

ЛИЦЕНЦА МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ

Директор Управе за безбедност и здравље на раду Министарства рада и социјалне политике Вера Божић-Трефалт уручила је помоћнику министра одбране за материјалне ресурсе Илији Пилиповићу лиценцу за преглед и испитивање опреме за рад, изразивши наду да ће Министарство одбране на тај начин постати лидер у обављању тих послова.

Пилиповић је оценио да је та лиценца од изузетне важности, јер је цивилно друштво препознало капацитете система одбране. Он је напоменуо да ће се тим послом бавити Технички опитни центар, ВМА и Војна болница Ниш.

А излагачи као да су се трудили да поступе у складу са поручком директора Београдског сајма Анђелка Трпковића – *Докажите кад је ситуација ванредна да сте ви изванредни*. Ванредне су, наравно, биле време-

менске прилике – ти дани маја најтоплији су у веку и температура се попела до 34. подељка Целзијусове скале.

УНАПРЕЂЕЊЕ УСЛОВА РАДА

Циљ сајма био је да промовише безбедност и здравље на раду како би се смањио број повреда и професионалних обољења. Управо је том манифестацијом започела велика кампања унапређења услова рада.

А зашто је то важно? Неколико последњих година велики је број повреда на раду, посебно у индустрији и грађевинарству. Црна статистика бележи да је 2004. године 54 људи задобило смртне повреде на раду, а 2007. њих 45, док је за првих пет месеци ове године та бројка знатно порасла у односу на протеклу годину и износи 15 смртних повреда.

Говорећи на отварању сајма министар рада и социјалне политике Расим Љајић најавио је да Управа за безбедност и здравље на раду, заједно са социјалним партнерима, припрема стратегију деловања у области за коју је намењена у периоду 2008–2012. године. Стратегија ће представљати основ за читав низ мера и конкретних активности.

Он је додао да се знатно више пажње мора посветити практичној имплементацији Закона о безбедности и здрављу на раду како се не би десило да се донети закони „крећу“ друмом, а пракса шумом.

Министар Љајић је такође најавио потпуну хармонизацију нашег законодавства у тој области са законодавством и праксом Европ-

ске уније и предстојећу модернизацију инспекцијских служби, посебно Инспекције рада.

Предраг Марић, помоћник министра унутрашњих послова и начелник Сектора за заштиту и спасавање, који је у име генералног покровитеља свечано отворио ту манифестацију, истакао је да се успех у заштити грађана може постићи једино ангажовањем јавног и приватног сектора, сталним развојем стручних знања и добром координацијом. Он сматра да је потребно функционално развити систем заштите на државном нивоу, уз јасну улогу и иницијативу свих сектора друштва.

Нови Закон о безбедности и здрављу на раду, који су већ сви оценили као изузетно строг, наметнуће, када је у питању безбедност на раду, нове мере заштите, тако да ће највероватније многобројни излагачи на том сајму, а и произвођачи и дистрибутери заштитне опреме и средстава, сада много лакше наћи своје купце.

СТРУЧНИ ПРОГРАМ

Шта су излагачи припремили могло се видети на штандовима који су напросто мамили погледе. Чак су се, излагачи заштитне одеће и обуће такмичили у томе чији је производ лепши по дизајну и бојама.

Представљена су и специјална ватрогасно-спасилачка возила, ватрогасне дизалице и хидрауличне платформе, опрема за деловање у присуству опасних материја, те опрема и стабилне инсталације за рано откривање, јавља-

ње и гашење пожара. Изложени су и грађевинско-конструктивни елементи отпорни на пожар, бројна средства и опрема за личну заштиту, безбедност и здравље на раду. Значајно место имали су и системи за техничко, електронско и механичко обезбеђење, системи за видео-надзор, контролу приступа и евиденције радног времена, физичко-техничког обезбеђења, те опрема за специјалне безбедносне намене.

Од установа Министарства одбране на сајму су били присутни Технички опитни центра, Новински центар „Одбрана“ и ВФЦ „Застава-филм“. Технички опитни центара једина је институција у земљи овлашћена за испитивање заштитних шлемова и противпожарних апарата.

Током четири сајамска дана организован је и богат стручни програм. А догађаји који су окупили најзначајније субјекте у систему заштите и безбедности у земљи била су саветовања о теми „Садашњост и будућност безбедности од пожара“ у организацији генералног покровитеља, затим семинари о „Средствима и опреми за личну заштиту на раду“, те о „Процени ризика – примени добре праксе“ и трибина о физичко-техничком обезбеђењу (ФТО) Факултета безбедности и Удружења ФТО при Привредној комори Србије. Врло актуелан био је и семинар о информатичкој безбедности у организацији фирме „Red hat“ са партнерима.

Свакодневно су се на отвореном простору Београдског сајма, испред хале 1, као илустрација новог концепта организације заштите и спасавања грађана у ванредним ситуацијама, одвијале заједничке показне вежбе заштите од пожара и спасавања које су изводили Ватрогасна бригада Управе за заштиту и спасавање Београда, Градски завод за јавно здравље, Градски завод за хитну помоћ и Горска служба спасавања. А занимљиве су биле и комерцијалне демонстрације гашења пожара узорцима опреме изложене на сајму. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Димитрије ГОЛЛ

ДЕЦА СА КОСОВА НА АЕРОДРОМУ БАТАЈНИЦА

Око две стотине девојчица и дечака са Косова и Метохије, заједно са својим домаћинима, земунским основцима, посетили су недавно батајнички аеродром, где их је поздравио командант 204. авијацијске базе бригадни генерал Мирко Вранић.

Деца су имала прилику да неке од летелица којима располаже 204. авијацијска база виде на стајонци, између осталих и МиГ-21, хеликоптере газела и Ми-8, транспортни авион Ан-26 и школске авионе, а јединствен догађај свакако су били налети ловачке паре авиона и тројке Г-4. Припадници базе изненадили су своје госте и падобранским скоковима, а веома атрактивни су били и хеликоптери који су изводили бравуре готово изнад дечијих глава.

– После свега што сте овде видели, можда ће бар неко од вас да заволи авионе и пилоте више него раније. Можда ће неко за десетак година доћи поново на наш аеродром, можда чак

и као студент Војне академије – рекао је генерал Вранић и пренео девојчицама и дечацима поздраве команданта ВиПВО генерал-мајора Драгана Катанића.

Посета ученика основних школа са Косова и Метохије реализована је у организацији општине Земун, а у оквиру традиционалне акције Министарства за Косово и Метохију „Мала матура – велико срце“. Ове године у оквиру те манифестације у тродневној посети београдским општинама борави око 1.500 ученика из јужне српске покрајине. ■

д. г.

УСПЕХ ПРОЈЕКТА ПРИСМА

Делегација у којој су били представници Дирекције за преквалификацију Министарства одбране – „Нордијске иницијативе“, Међународне организације за миграције, и Поверљивог фонда НАТОа посетила је бивше припаднике Војске Србије, који су у оквиру пројекта ПРИСМА завршили преквалификацију за подофицире и покренули приватни посао.

Делегација је обишла београдска насеља Батајница и Ледине, где су подофицири у пензији Светко Суша и Момир Токсић покренули свој пројекат и основали „Сервис и инсталирање клима уређаја“, док су подофицири у пензији Светислав Јурковић, Милош Спасов и Предраг Антић основали „Сервис за инсталацију водовода и грејања“. Они су, ујединивши донације добијене од Поверљивог фонда НАТОа, и купили нове машине и алат, што им је помогло да започну са родом.

Представници Министарства одбране и међународних организација боравили су и у Техничкој школи „Нови Београд“, где се подофицири и цивилна лица школована за специфична војна занимања преквалификацијом оспособљавају за цивилна занимања. ■

С. П.

МУЛТИНАЦИОНАЛНА ВЕЖБА „COMBINED ENDEAVOR 2008“

Припадници Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба Војске Србије учествовали су, од 30. априла до 15. маја, на телекомуникационо-информатичкој вежби „Combined Endeavor 2008“. Вежба се одржава сваке године под покровитељством Европске команде ОС САД (United States European Command – USEUCOM). Ове године вежба је изведена у Ауленбах кампу, у месту Баумхолдер, у Немачкој.

Циљ вежбе „Combined Endeavor 2008“ био је остваривање, проверавање и документовање интероперабилности комуникацијских и информатичких система учесника из различитих држава и организација. Тако ће се омогућити извођење заједничких мисија уз коришћење сопствених средстава телекомуникација и информатике.

На вежби су учествовали представници из 41 државе чланице Партнерства за мир, НАТОа, али и земље ван тих организација, затим две мултинационалне организације НАТОа, бригада из земаља југоисточне Европе (South Eastern European Brigade – SEEBRIG).

Искуства са вежбе користиће представницима наше земље у планирању и реализацији телекомуникационо-информатичког обезбеђења у Војсци Србије. ■

МЕЂУНАРОДНИ ШТАБНИ КУРС BALSOC 3

У Центру за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије 26. маја почео је тронедељни Међународни штабни курс BALSOC 3. Слушаоци, штабни официри на различитим дужностима у оружаним снагама Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније, Бугарске, Норвешке, Шведске и Србије, биће у прилици да чују предаваче из Норвешке, Шведске, Данске и Финске, али и гостујуће предаваче из САД, Велике Британије, Холандије, те представнике МУП-а Србије и невладиних организација.

Циљ курса је оспособљавање полазника за дужности у штабовима мултинационалних бригада и вишим нивоима, савладавање вештине оперативног планирања, технике преговарања, те медија тренинг. Наведене процедуре полазницима ће омогућити учествовање у штабним процесима потребним за успешно обављање задатака у мултинационалним операцијама.

Курс је организовао Центар за мировне операције, уз помоћ Интернационалног центра Шведских оружаних снага (SWEDINT). Норвешки потпуковник Пер Кристенсен истакао је да је курс сличан онима који се спроводе у Шведском интернационалном центру. ■

С. Ђ.

ОБУКА ВОЈНИКА НА ЦИВИЛНОМ СЛУЖЕЊУ

У оквиру редовне обуке војника на цивилном служењу војног рока, у београдској месној заједници „Теразије“ изведена је вежба заштите и спасавања становништва. Вежбу је организовала Управа за ванредне ситуације Београда, у сарадњи са Управом за ванредне ситуације Министарства одбране Републике Србије, Ватрогасним савезом и Црвеним крстом Београда.

Војници су најпре положили теоријски испит, а потом су у практичном делу обуке успешно применили стечено знање. Реч је о војницима децембарске класе у првом овогодишњем циклусу обучавања, који се одвија у 14 организационих јединица, са 26 група које броје 30 до 40 младића.

Циљ је да се обезбеди њихова стручна оспособљеност за извршавање задатака заштите и спасавања људи и материјалних добара у случају несрећа, ванредних ситуација, природних непогода и техничко-технолошких акцидената. ■

Б. К.

ЛАГУМИ БЕОГРАДА

СВЕТ ИСПОД ПОВРШИНЕ

Непознати тунели, пролази, позиви из дубина земље, траг су ка далеким римским путевима, па и оним даљим, који крећу са Авале, рудника живе, сребра и цинобарита. Први пут могуће је званично проћи заборављеним рударским окнима Авале и вратити точак историје до винчанске културе. Ташмајдан, Земун, Карађорђева улица, Калемегдан – део су богате баштине града, инспирација и маштања многих који су желели да допричају прошлост и богати део историје Београда.

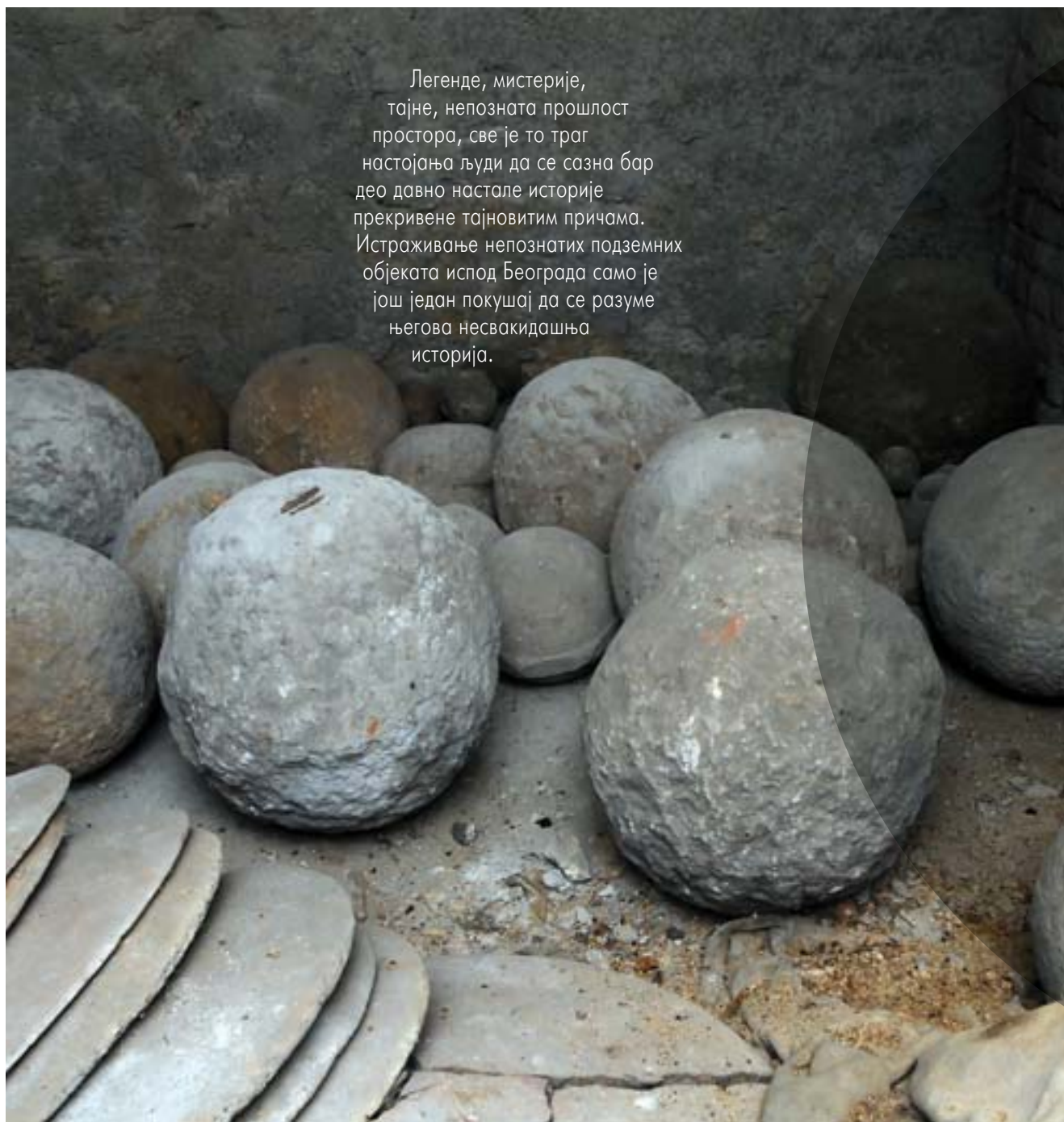
Пажња је искључиво усмерена на она здања испод земље или њихове остатке, која су у великој мери одређивала Београд или га и данас потајно обликују, а о којима јавност зна мало или готово ништа.

Узимајући у обзир винчанску културу, наш град по старости може да се мери са Атином и Римом, али је сигурно да ћете, слушајући историчаре, лако закључити како су рецимо Берлин или Париз градови са знатно краћом историјом него што је ова наша – београдска. Упознавање тог необичног света испод површине града је још један начин да се боље упознамо и са својом сопственом историјом – дубоко усеченом у тло на коме живимо.

ХОДНИЦИМА ИСТОРИЈЕ

ДОПРИЧАТИ ПРОШЛОСТ

Легенде, мистерије,
тајне, непозната прошлост
простора, све је то траг
настојања људи да се сазна бар
део давно настале историје
прекривене тајновитим причама.
Истраживање непознатих подземних
објеката испод Београда само је
још један покушај да се разуме
његова несвакидашња
историја.

Ашмајдан, Земун, Карађорђева улица, Калемегдан – део су богате баштине града, инспирација и маштања многих који су желели да допричају прошлост и богати део историје Београда. И таман када се помисли да се дошло до краја, појави се нешто ново и мистериозно као изненађење. Непознати тунели, пролази, позиви из дубина земље, траг су ка далеким римским путевима, па и оним даљим, који крећу са Авале, рудника живе, сребра, цинобарита. Први пут могуће је званично проћи заборављеним рударским окнима Авале и вратити точак историје до винчанске културе.

Честито је признати да ова прича не би била написана да није било заинтересованости за животе некадашњих људи и судбину несталих објеката овог града. Опет, причу о подземним местима немогуће је испричати без разумевања грађевина и историје која је настајала изнад или непосредно поред њих.

Зато све ово треба посматрати као покушај или неку врсту бележака којим се посматра то што је Београд био, а да не остане затрпано и заборављено у „безобличности“ садашњице. Овај сурови епитет, који се

односи на време у коме живимо, првенствено је упућен борби против лошег сећања наших савременика, јер је заборављање онога што је пре нас учињено понекад суровије од саме пролазности.

Пажња је искључиво усмерена на она здања испод земље или њихове остатке, која су у великој мери одређивала Београд или га и данас потајно обликују, а о којима јавност зна мало или готово ништа. Све са намером да се открије и макар мало приближи прошлост града онима са којима делимо његову садашњост. Уз мало среће, настојање је то да побудимо пажњу за оно што овај град има и као историјске ожиљке, али и као капиталан простор и тему о којој годинама није смело да се говори, па се стога брзо заборављало. А када постоји страх, заборав је много бржи...

Узимајући у обзир винчанску културу, наш град по старости може да се мери са Атином и Римом, али је сигурно да ћете, слушајући историчаре, лако закључити како су рецимо Берлин или Париз градови са знатно краћом историјом него што је ова наша - београдска.

Нажалост, Београд је истовремено град који спада у ред оних који су највише заборавили и запустили то што су му претходници оставили, па су тако многа од његових историјских блага остала недоступна, како туристима који би овде могли да виде многе раскоши претходних цивилизација, тако и Београђанима, често неупућеним у оно што имају.

Проучавање подземних објеката који су јавности углавном били мање познати било је подстакнуто потребом да се макар мало измени такво стање.

Потреба да се трага, да се опишују подземни остаци, на неки начин је и трагање за пореклом града. Како је наступајућа, „препоручена“ глобална култура углавном конципирана медиокритетски, очигледно је да, ако сада не побудимо интересовање код људи да спознају у каквом граду живе и каква је његова историја, будуће идеје о схватању света у томе ће им још мање помоћи.

За неке просторе испод града данас не постоји званично објашњење: ни зашто су настали, ни чија рука је за то директно одговорна, док су неки јасно учртани, па се лако и прецизно долази до података о сваком њиховом делу. Оне на које смо наилазили, не знајући за њихово порекло, покушали смо барем описати, остављајући радозналости да тражи одговоре на питања која већ дуго и сами себи постављамо.

ПОДЗЕМНИ ТАШМАЈДАН

ЧАРДАК И НА ЗЕМЉИ И ПОД ЗЕМЉОМ

Ако постоји
загонетно
место у
Београду,
старо колико
и сам град,
које памти
све његове
добре и лоше
периоде,
а при том је
остало
прилично
непознато
данашњим
житељима
престонице
– онда је то
Ташмајдан

На тако малом простору готово да је сваки камен премештен са једног на друго место, а свака закопана кост, жељна спокоја, морала је да „нађе“ друго коначиште. Тек неколико метара испод земље „протичу“ остаци двомилиенијумски старог водовода, а у „скелету“ Ташмајдана су и црквене ризнице и крипте, војна команда некада моћне империје, као истратишта на који ма сускоччале жртве, укопане у „славу“ баш тог, Вермахтовог царства. Многе улоге овог невеликог простора биле су сукобљене и свака је „тражила“ место за своју намену.

Само су стене остале ту хиљадама година. Њима је опасност запретила тек током последњег века, када је и намена целог платоа најчешће била мењана.

На Ташмајдану се налазио вероватно најстарији рудник града, из чијег камена су сачињени саркофази, касније се испоставило, заиста дуговечна коначишта још за римске становнике вароши, који су је настањивали пре две хиљаде година.

Многи саркофази сачувани су и данас, са уклесаним силуетама покојника и латинским надгробним натписима. Од ташмајданског камена прављене су и куће, палате, храмови старе римске културе, али и делови водовода, којим је вода довођена у римско утврђење на данашњем Калемегдану. Тако су остаци камена из тог рудника данас расути по целом граду, односно, чешће испод њега, градећи упечатљиву успомену на снове, успехе и крај оних који су пре нас битисали.

Забележено је да се овде налазио рудник из кога је шалитра вађена за производњу барута, а током Првог светског рата су се на истом месту скривали многи Београђани, тражећи у подземљу спас од аустроугарских топова. Зато је овај каменолом прво многим био спас, али касније, неколико деценија после тог рата, у оном наредном, био је гробница и стратиште многих српских заробљеника. Мало је познато да се вађењем шалитре из ташмајданских пећина бавио и познати београдски задужбинар Илија Милосављевић Коларац

Горњи део, а садашњи парк, дуго је био старо гробље, на коме су деценијама почивали Београђани.

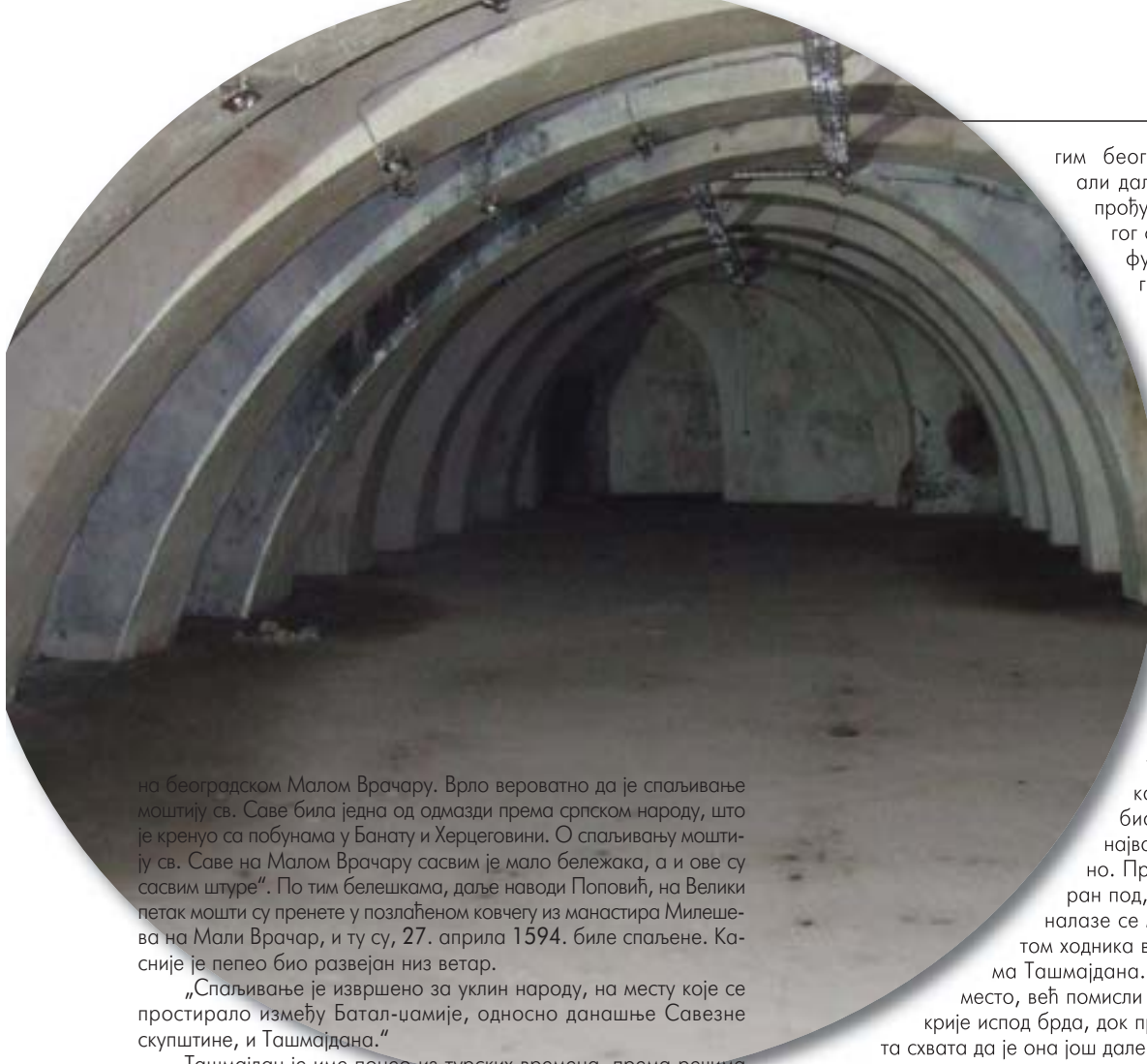
ТАШМАЈДАНСКЕ ПЕЋИНЕ

Баш са Ташмајдана Карађорђе је своје устанике повео у ослобађање Београда од Турака 1806. године, и то тако што је свој штаб сместио у Ташмајданске пећине. Туда је пролазио и Смедеревски друм, једна од најважнијих саобраћајница још од римског доба. Баш ту, прочитан је јавно хатишериф, који је са собом донео слутњу, а затим и дуго очекивану истину да ће се Србија коначно ослободити турске стеге и најзад постати самостална.

Много важних ствари за Београд десило се баш на Ташмајдану. Када су 1594. године Турци решили да обезглаве упорне Србе уништавајући им светиње, одлучили су да тамо спале мошти светог Саве. И данас постоји недоумица где се све то заиста десило. Старији историчари изричито бележе оно што данас не говоре модерна предања, а то је да земни остаци светитеља нису спаљени на Врачару, на месту где се данас уздиже велелепни храм њему у част, већ се све десило на Малом Врачару, а то је било место које је почињало испред данашње Савезне скупштине, и после се простирало ка

Ташмајдану. Тако историчар Јован Д. Поповић бележи како је „највећи душевни бол за време робовања под Турцима претрпео народ, нарочито у Београду, приликом спаљивања моштију светог Саве,

на београдском Малом Врачару. Врло вероватно да је спаљивање моштију св. Саве била једна од одмазди према српском народу, што је кренуло са побунама у Банату и Херцеговини. О спаљивању моштију св. Саве на Малом Врачару сасвим је мало бележака, а и ове су сасвим штуре“. По тим белешкама, даље наводи Поповић, на Велики петак мошти су пренете у позлаћеном ковчегу из манастира Милешева на Мали Врачар, и ту су, 27. априла 1594. биле спаљене. Касније је pepeo био развејан низ ветар.

„Спаљивање је извршено за уклон народу, на месту које се простирало између Батал-цамије, односно данашње Савезне скупштине, и Ташмајдана.“

Ташмајдан је име понео из турских времена, према речима таш, што значи камен, и мајдан – рудник.

И геолози, који су дуго истраживали и горњи, и доњи део Ташмајдана, долазили су до закључака који у најмању руку нису незанимљиви. Њихова прича односи се на онај део који се налази испред улаза у пећине, у Абердаревој улици, односно од трибина ташмајданског стадиона, који је окренут ка згради Пете београдске гимназије.

Испитивања стручњака говоре о томе да та падина, која се данас низбрдо спушта ка Палилулској пијаци, има врло необичну структуру земљишта, која јасно говори о слојевима што су се таложиле, али никако нису били тако саздани природним путем. Различите врсте земљишта измешане су тако да је очигледно како су оне старије набављане преко слоја млађих, те да је лако схватљиво како су некадашњи, и они римски, али и потоњи рудари, на то место изабацили безбројне кубике земље и камена који за њих нису били употребљиви.

КАМЕНОЛОМ

Још једно истраживање тог дела Београда остаје вредно помена, а према његовим подацима Ташмајдан је некада давно био последњи део до кога су допирали таласи некадашњег Панонског мора. Суђећи по ономе до чега су дошла геолошка истраживања, то је било последње узвишење у низу од Карпата до Београда, које има исти или готово идентичан састав као и овај планински масив. Ту су се ломили морски таласи који су некада стизали и до овог града, тада само запљускујући потоње београдско узвишење, као да су знали да ће током целог свог постојања бити на нечијем туђем удару, када се они повуку.

Један од улаза у ташмајданске пећине налази се наспрам Абердареве улице, преко пута зграде РТС, закопљен рестораноном „БУС“. Дубоке степенице и метална врата наговештавале су тајну мно-

гим београдским радозналцима, али даље од њих нису могли да прођу, јер је место и после Другог светског рата било дуго у функцији захтева одбране града, дакле – тајна.

Испод површине налази се неколико великих просторија, од којих је прва најстарија и посетиоца дочекује одмах после улаза и двоструких степеница. Јасно је да је један од највремешнијих сведока градског постојања и по томе што су и данас очигледни остаци у стени из које су вађени камени блокови, па је и празнина иза њих остала правилна. То није једини рудник од којег камена је саграђен некадашњи град, али да је био велик, а вероватно и најважнији, то је сасвим сигурно. Простор данас има бетонран под, а на његовом завршетку налазе се метална врата која сплетом ходника воде ка даљим лавиринтима Ташмајдана. Када посетилац уђе у то место, већ помисли да је открио тајну која се крије испод брда, док проласком кроз друга врата схвата да је она још далеко испред њега.

МИНСКО ПОЉЕ

Пролаз који је и данас јасно препознатљив, и који је окренут ка самој Абердаревој улици, сада је зазидан. Према неким сазнањима, он се спушта до саме Палилулске пијаци, преко пута Пете београдске гимназије, на којој, такође, постоји затворен пролаз. Та врата су морала да буду затворена после Другог светског рата, јер партизанско-руске трупе нису имале довољно ни времена, ни стручњака да овај простор обезбеде од мина, па је најбрже и, по њима најбоље решење, било да га једноставно затворе, и тако тај део учине безбедним.

Зато један део Ташмајдана и сада носи „реликвије“ Другог светског рата. Мало је вероватно да би нека од мина изненађења, које су биле постављене маниром вештих инжењераца данас експлодирала, јер је у то време бомба прављена тако што је експлозив био у металним кошуљицама, склони корозији, али самостално истраживање, без експерата, никако није препоручљиво. Уосталом, у великом делу ташмајданских простора постојале су мине које су војним стручњацима задавале велике проблеме, и обећавале нимало занимљив посао, који је трајао годинама.

Важно је и то да је улаз у те просторе до пре само неколико деценија био другачији, те да је измењен тек када је била изграђена велика водоводна станица између зграде Телевизије и позоришта „Душко Родовић“. Тада је дошло до великог оптерећења стенске масе од које је сачињено ташмајданско брдо, па је првобитни свод почео да клизи, а подземна просторија од 900 квадратних метара била је потопљена. И сада је препуна воде, недоступна и заувек заборављена.

Тако се данас у предворје Ташмајдана улази на месту где је некада била већ друга у низу подземних просторија.

Тек, ту се завршава први део овог пећинског истраживања, и креће се према другом, где се истражује сплет ходника, који се

на неколико места рачвају, водећи на различите стране. Иако пролазник има утисак да се креће по хоризонталној подлози, подземне просторије су на различитим нивоима и, неприметно, налазимо се час ближе, час даље од површине брда.

Други подземни простор данас је засвођена просторија изнад које се протежу бетонски лукови. Она је своје обриси добила за време Другог светског рата, током 1941. и 1942. године, и у то време била је сасвим довољно заштита од претњи бомбама оног доба.

Та је конструкција била једно од првих резервних подземних командних немачких места у Београду, па зато завређује пажњу, али данас више као споменик, или сведок прошлог времена, него као уточиште. Могла би, чини се, да постане убудуће и раскошан градски простор, али је то на другима да одлуче.

Занимљиво за овај простор јесте да је завршни део свода, удаљен од улаза, сада пробијен и да се тамо налази тунел, дугачак око десет метара, који није озидан, као што су то многи делови друге, а за њом и треће подземне просторије. Одмах иза отвора, који је у висини колена просечног посматрача, и који је отприлике и широк толико да такав човек може да уђе, налази се врло мала просторија, у којој посетилац може скоро да се усправи, надсвођена са неколико дасака, а подупрта само једном даском. Изнад ње, уз уперену батеријску лампу чији сноп благо може да осветли простор између дасака, виде се делови озиданог свода, али ништа више. Са десне стране, када се уђе у тај скучен простор, простире се ходник, отприлике усмерен према цркви Светог Марка, на чијим се сводовима лако уочи да су копани крампом или пијуком, кроз не баш тврду подлогу, и да није озидан, па му није лако ни установити време када је настао. Очигледно је, међутим, да нема логичну везу са тим склоништем, те да је део нечега што је постојало, вероватно, пре ове модерније грађевине, на истом месту.

Куда је тачно водио тај део сада није ни лако ни поуздано рећи, али је извесно да нам је показао да се ту налазило нешто озбиљније и веће, много пре Другог светског рата. Тим пре што су цигле које су се простирале над сводом твориле неки много виши и озбиљнији зид, макар за време када су настајале. Али шта је било ту?

Тај део некадашњег каменолома био је направљен још у доба давно пре Другог светског рата. У време кнеза Милоша је ту настањено са копањем, да би касније, у својим одбрамбеним пројектима, том месту посебну пажњу поклонила некадашња Краљевина Југославија, а на крају га Немци вешто преузели, одмах после окупације града. Испод самих трибина данашњег стадиона налазио се машински блок, који су Немци ту сместили, просецајући нове путање испод брда. Тамо су боравили војници Вермахта.

За време Другог светског рата Немци су преко фирме „ТОТ“ радили на адаптирању ташмајданског простора за потребе немачке команде у Београду.

ду, али и за „склањање“ у том периоду значајних затворених Срба.

Пројекат ове адаптације урадио је Јаков Безла, који је са групом Чеха, Словака и Словенаца доведен у Београд. Занимљив је податак да је после рата његов син добио стипендију да заврши студије хидрологије у Бечу. Чим је завршио то школовање, окончао је и школу резервних официра, те се запослио у државном секретаријату за одбрану. Био је пројектант неких лука на Јадрану. Један је и од пројектаната Савске луке у Загребу и слива реке Саве. Штавише, био је и један од пројектаната у време када је грађена Хидроелектрана „Ђердап“. Млађи Безлај је умро у Загребу, углавном сам, јер није имао деце, а претходно се развео од жене.

Према причи коју је за живота испричао, Ташмајдан су градили људи доведени из Словачке, Чешке и Словеније, а потврдио је и да у периоду док је све ту било рађено, није било Срба сведока.

ШТА ЗАИСТА ИМА ДОЛЕ

Како говоре савременици окупационих времена, с доласком Руса и ти простори брзо су опустошени. Тада је експлозијом разорена горња плоча која се налазила изнад тадашње немачке дизел-централе, изграђене ради електрификације, односно вентилационих система и телефонске комуникације унутар тог простора. Централна је однета, али се ни дан-данас не зна где. Оно што је сигурно и видљиво, јесте да се тамо и данас налазе дебели бетонски зидови који су штитили простор у коме се све то налазило.

На многим местима на која су се настављали ходници који су некада повезивали подземне ташмајданске просторије, током истраживања непосредно после рата, али и оних, потоњих, оглашавали би се детектори на експлозив, па су радови били обустављени. Између свих подземних просторија постојале су међусобне везе, које су, углавном зазидане. Сада је мање важно због којих разлога, свесно или несвесно. Суштина је у томе да би сада требало започети ново истраживање, како би се дефинитивно и прецизно утврдило „шта заиста има доле“.

Данас је јасно да постоје разноврне приче, али је суштина да су простори настали делом као каменоломи и да у њима постоје ходници за које се не зна тачно куда воде. Не зна се шта је иза њих, јер се није истраживало. Такође, део Ташмајдана има пећине старе колико и сам кречњак – карст, временски везане за Панонско море, а то може бити и неколико милиона година.

Када се напусти комплекс просторија у којима су боравили немачки војници, и који је прављен током Другог светског рата управо са том, посебном наменом, долази се до дела који се налази буквално испод трибина ташмајданског стадиона.

Анегдота говори о томе да су пројектанти тада модерног

спортског центра планирали нешто веће здање него што је ово данас, али су морали брзо да мењају ту идеју, јер би се цела конструкција сручила у шупље брдо.

Испод трибина налази се степениште које води ка улазу у трећу, можда најзанимљивију и најтеже објашњиву ташмајданску пећину. То је простор који се налази отприлике испод места где је сада кафана „Шанса“. На том месту, где је свод највиши, и допире до самог шеталишта у парку, у средишњем делу налази се громада за коју је очигледно да се обрушила са свода. Она се ту сручила седамдесетих година прошлог века и, како кажују неки подаци, тада је настрадала девојчица која се на том месту играла у парку, па је упала у бездан који се под њом напрасно отворио.

Пећина је на први поглед природна, али се, иако велики део њених обриси чине кречњачки зидови и стене, види јасно и оно што је направљено људском руком. То су прецизно сазидани зидови, који су имали или потпорну улогу или намену да разделе просторије једне од других. Можда ће најпре бити – и једно и друго. Испод Ташмајдана се пре и после Другог светског рата често зидало, у неколико наврата, да би се ојачале пећинске конструкције, поготово после бруталног доказа да стена полако клизи и прети новим обрушавањима.

На самом врху те просторије – пећине налазио се отвор, који је сада само са горње стране обезбеђен безличним дашчаним поклопцем, док се и уз тај простор оцртавају остаци некаквог свода од цигле, што показује колико се напора током прошлих времена улагало да се све, ипак санира.

Видевши такав отвор, многи су у њега бацали шут и други отпад. То је већ одавно београдска традиција – када се са смећем нема где, лако је наћи напуштено место. А то је било идеално. Међутим, будућим грађевинарима представљаће велики проблем када дође време да се и тај простор адаптира.

Једино што је у то доба смишљено корисно била је идеја да се отвор поред Сеизмолошког завода затвори, да би макар била спречена већа штета. И то је један од највећих послератних успеха у спасавању Ташмајданског подземља.

ПУТОВАЊЕ КА ПОДЗЕМЉУ

У самом дну треће одаје наилази се на уску пукотину са чије свода капље вода. И ту су били, са једне стране пећински отвор, а са друге, поново подземни пут, који је био урушен, али иза којег се, када се јаче гурне слој обрушене земље, чуло њено дуго „путовање“ ка подземљу, и затим познати звук пада у воду. Они који су истраживали то место говорили су да се иза неких зидова чује шум воде. Иза једног ташмајданског зида, изгледа, још теку воде неких старих водовода или водотокова, који су дуго постојали под Београдом.

Сасвим је реално било ту тражити подземне воде. Овај део града, познат као Фишеклија, који се налазио уз сам руб данашњег парка, тик уз Булевар краља Александра, снабдеван је водом још из римског водовода све до краја 19. века. Данас је тај водовод потпуно неупотребљив, највећим делом уништен, а део

његових остатака кроз који већ дуго не тече вода, већ смо описали. У тој мисији испод града, током истраживања било је немогуће тражити подземне реке, јер су отвори ка подземљу били сразмерно веома мали. Међутим, када су спелеолози раскрчили слој земље испред њих, поново се указала путања, највероватније у правцу Правног факултета.

Према неким истраживањима, старији Београђани су говорили како је одатле ишао ходник правцем ка згради Гестапоа, што је сасвим вероватно, јер се она налазила на данашњем Тргу Николе Пашића, где постоји спомен-плоча. Одатле је водио пут, сада је већ извесно, ка садашњој Главној пошти, која је током рата служила Немцима и окупационим снагама, а пошто је део који одатле води ка цркви Светог Марка такође „шупаљ“, извесно је да је и он могао да има своје место у картама подземног града. Та, подземна „маршрута“, после Другог светског рата је довела до идеје да се на том месту изгради склониште, али се од тога касније одустало.

Сада је сасвим јасно да је један део тунела који су подземље Ташмајдана спајали са важним грађевинама ишао баш према Правном факултету, али је исто тако вероватно да је један ишао ка платоу испред Савезне скупштине. Ту се налази и зграда данашње градске владе, односно некадашњи двор, па не би било чудно да је постојала оваква, подземна, повезаност између свих ових објеката.

Једна од ташмајданских пећина налази се у другом делу брда, ближа је базену и у њу се улази за друге стране. Чак се, судећи према нивоу, налази нешто дубље од осталих.

Оно што је за то место вероватно најзначајније и најмистериозније, јесте управо постојање неколико металних врата, која су данас затворена, а иза којих су простори, као и они претходни – зазидани. Један од пролаза био је вероватно тај фамозни, који је водио ка Правном факултету, док је други био усмерен ка Дворском (Пионирском) парку и згради двора. Један од тунел водио је ка згради Савезне скупштине, док је траса последњег ишла ка данашњем „Мањежу“.

МАПЕ ГРАДА ИСПОД ПАРКА

И остале пећине испод парка, који је данас место за спокојне шетње Београђана, испреплетене су истим ходницима, који до краја нису истражени, а можда ни разминирани, јер се 1994. године одустало од тог подухвата.

Те пећине повезане су коридорима разасутим у много праваца, а ходници су начас шири, да би касније постајали ужи, а после поново мењали облик и димензију. Нејасно је куда воде, а једино је јасно да су те подземне путање прокопане са некаквом намером. Сада остаје питање да ли је то дело неких давних рудара, или оних који су то радили са другачијом идејом, а намеравали да овај део града сачува тајанствену, за многе скривену намену.

Постоји и подземни пут ка данашњој Главној пошти. И она је током рата служила Немцима, јер је са њене доње стране, ближе цркви Светог Марка био улаз у ондашњу немачку Ваздухопловну команду за југоисток. Пошто је део који одатле води ка цркви Светог Марка такође „шупаљ“, извесно је да је и тај подземни простор морао да има своје место у картама подземног града.

Злогласни генерал Фон Лер, у операцијама за ослобођење Београда није ухапшен у свом склоништу - резервном командном месту, у коме би, претпоставља се, био најбезбеднији, већ у Словенији, у коју је побегао преко Земуна. Та прича је дуго опседала многе Београђане заинтересоване за судбину Фон Лера, али и за начин на који је покушао да побегне.

Разуман аргумент био је да је и он схватио како је ситуација по њега и његов штаб постала крајње озбиљна, па је покушао да се приближи трупама које су настојале да пребегну ка централној Европи, односно, првенствено Аустрији, како би избегле да их ухапсе јединице Народноослободилачке војске. Како? Подземним ходницима или на неки други начин?

Свака прича има своје присталице, али сведока готово да нема, без обзира на то што смо их дуго тражили, па све што остаје јесу претпоставке. Они искусни у подземном градитељству тврде да би такав пролаз морао да има вентилационе отворе, који би до данас, ма како били у оно време скривени, постали очигледни.

Извесно је да је ондашњи командант града могао да се склони негде даље, јер је могао да употреби, тада вероватно проходне, подземне тунеле, макар до центра града.

Кроз такав, „избушени“ Ташмајдан, почетком шездесетих година прошлог века прошла је огромна водоводна инсталација. Од три црпне станице кроз Врачар, једна је носила назив „Тунел 3“, а налазила се на дубини од око 40 метара. Пробајање тунела било је започето 1961. године, а на Ташмајдану се налазила његова излазна страна.

Тај део трасе, како су забележили градитељи „био је пробијен суво, у ташмајданском кречњку, без икакве подграде“. Од окна водоводни тунел водио је ка Славији, приближно испод споменика, па до улаза у тунел у Улици Франша д'Епереа. И данас је та водоводна траса једна од значајнијих у Београду.

ТАЈНЕ ТЕШКЕ КАО ЖИВОТ

Захваљујући Јавном предузећу за склоништа, успели смо да набавимо мапу Ташмајдана и пећина у њему. Да ли ће близина крипти код цркве Светог Марка дати логичан одговор на питање куда иде један од тунела из друге пећине, а чији правац изгледа потпуно нелогично започет и неусаглашен са подземном грађевинам, или је најважније оно што се налази у четвртој пећини, из које воде путеви на места где смо већ пронашли системе подземних ходника?

Да ли је за тајну можда важније што су испод платоа код цркве Светог Марка смештене ризнице Српске православне цркве, или је можда битније што се, ето чуда, баш у близини Ташмајдана налази и зграда Народне банке, а са њом и сви подземни трезори ове тако важне националне институције?

И да ли постоји један много озбиљнији и свеобухватан систем подземних пролаза овог града, о коме раније, у време послератних тајни „тешких као читав живот“ није смело ни да се сања, а камоли да се о томе озбиљније говори?

Једна од намена коју су сигурно имале ташмајдански простори у Другом светском рату била је и да се тамо скривају сви филмови, које су Немци запленили током рата, а на подручју за које је била надлежна Команда за југоисток. Тако је у тим просторима било филмова који су запленили широм Балкана, са територија који су Немци у том тренутку покорили.

Филмске траке у време окупације, али и после ње, биле су сакриване на три места. Филмови су били распоређени на чување у ташмајданским просторима, као и у делу где се данас налази клуб „Андерграунд“ у Париској улици, а такође и у једном лагуму у улици Светозара Радића бр. 5. Немци су их тамо склањали знајући да су веома лако запаљиве.

Вођене истом идејом, слично су се руководиле и послератне власти. Увек је постојао страх од пожара – па су ондашње ватрогасне службе често интервенисале различитим уредбама да би се овај опасан запаљиви материјал разместио из центра града, где је, према њиховом мишљењу, представљао значајну опасност.

Једно од предања из новије историје било је везано за могућу употребу право филмског блага, коме је у једном тренутку запретила велика опасност. То је било у време после 1948. године, када је Југославија била под руским санкцијама, и када је, поред осталог, у држави било немогуће набавити каучук, односно сировине за производњу гуме. Тада су неки помислили да би ташмајданске залихе филмске траке могле да буду употребљене као сировина за производњу тако неопходног производа.

ТАЈНЕ ОДАЈЕ

Остаци скривених подземних путева, који су спајали делове утврђења која су вековима прављена на Калемегдану и око њега, и данас сведоче о томе да је тај давни и непознати Београд још увек жив

Једном давно Београд се „родио“ на Калемегдану. Ту је одувек започињало и окончавао се оно што је уобличавало битисање његових становника.

Тешко је рећи да ли постоји негде у свету град који је толико пута био до темеља рушен и поново зидан. Можда је непознана не градске историје данашњих становника престонице оправдано утолико што би одавно сви из њега побегли, ако би наставили да верују у ту злу коб града, и честу несигурност живљења у њему. Београд је и место око кога се вазда тукло највише цивилизација, поприште сукоба потпуно различитих култура, навика, обичаја, људи... Од келтских насеља, потом, за то време врло просвећеног римског Сингидунума, па преко многих потоњих освајача и властодржаца, град се из корена мењао, али ако је нешто постојало као заједнички именитељ за све, тако различите и културе и владаре, онда је то сигурно Калемегдан. Место које су сви подједнако поштовали, били они освајачи или бранитељи, јер су градски бедеми и код једне и код друге суочене или сукобљене стране, рађали страхопоштовање.

БАРУТАНА

Однос Београђана према смрти и умирању, без обзира на порекло или културни миље, прилично је необичан. Доказ за то би могао бити и унутрашњи изглед калемегданског ресторана, који носи назив по својој некадашњој намени – „Барутана“.

Ту су доскора организоване велике журке, модне ревије, слушала се музика која је у тренду у свету, а барске столице налазиле су се правилно распоређене око прастарих саркофага.

Унутар ходника који спаја две велике подземне хале, некадашње пећине у којима се чувао барут, поређане су камене гробне кутије пронађене на остацима римских гробаља у Београду. Односно, биће да је праведније рећи Сингидунуму, јер су они свој живот живели у оном граду, док су наши далеки преци били у степима Закавказја, тада и не спутећи да ће једном кренути пут Балкана.

Данас су ти саркофази, направљени од ташмајданског камена, празни. У првој просторији барутане налази се лапидаријум, место где се чувају надгробне плоче, а многе од њих су изузетно очуване,

тако да су и сада јасно читљива имена покојника и последње поруке које су на њима исклесали њихови савременици. Све подсећа на окретање историје укруг. Текст Роме Зморског о старом гробљу на Ташмајдану говори о чудном паганском ритуалу који су наши претходници обављали пркосећи смрти. То се, чини се, данас понавља у барутани. Можда на неки начин урбаније и у другачијој форми, али у суштини – веома слично.

Велики барутни магацин „Пећине“ у Доњем граду Београдске тврђаве јесте део радова које су у Београду извели Аустријанци, владајући том вароши од 1717. године. До тада су Турци барут чували у различитим објектима, који очигледно нису били довољно безбедни. Баш зато, током аустријске опсаде, у августу поменуте године, одјекнула је стравична експлозије барута који се налазио у једној од зграда Доњег града. Како је силином експлозије био разорен велики део Тврђаве, Аустријанци су били свесни да одмах после освајања града морају наћи решење за скривито складиштење експлозива. Колико су све озбиљно схватили, говоре подаци да су већ следеће, 1718. го-

дине, прионули на посао, а радови су трајали и наредне три године. Тако је изграђен овај објекат, који се састоји од ходника дугачког 41 метар, а широког око 2,7 метара и две пећине, димензија 19,5 са 17,5 и 17,4 са 17,2 метра.

Висина сводова била је око пет метара, а занимљиво је да је, како кажу стручњаци, цео простор уклесан у стену.

Дебљина зидова је између четири и пет метара, а изнад сводова ових сала налази се дебео слој земље, чија је намена била да спречи и ублажи евентуалне ударе.

У вечитом ратовању око Београда, Аустријанци губе град 1739. године и поново су приморани да га напусте, али овог пута према одредбама мировног уговора, којим је прецизирано да морају да предају барутни магацин потпуно неоштећен. Тада га преузимају Турци, али му ни они знатно не мењају изглед. Једино што су били приморани да ураде јесте да направе велики насип испред улаза у барутану, јер су и околности тада биле другачије. Наиме, Турцима је, после постављања границе, са друге речне стране, као и са ратних

б р о -
дова пре-
тила велика
опасност. Барута-
на је била занимљива
мета за топове могућег на-
падача. Зато нови власници зи-
дају баријеру за одбрану магаци-
на.

Имајући у виду шта је на том мес-
ту чувано, скоро је невероватно да је
Барутана очувана толико да данас пред-
ставља највећи познати калемегдански
подземни простор.

СКРИВЕНИ ПРОЛАЗИ

Београдска тврђава се с временом
мењала, тако да не треба да чуди што су
подземни пролази, чије остатке данас проналазимо у центру града, ве-
зани за далеке зидине града.

Некада је у Београду постојао шанац испред бедема, који су се
налазили далеко од данашњег Калемегдана. Постојао је и Лаудонов
шанац, по маршалу Лаудону, аустријском војсковођи који је последњи
освојио Београд у име Аустроугарске царевине, током последњег од
два њена налета у 18. веку. Предање каже да се тај шанац простирао
од далеке периферије града, од данашњег Мостара, дуж обода садаш-
њег Клиничког центра, па даље, према Рувелтовој улици и обали Ду-
нава, а да су нарочито важни делови те војне фортификације који се
налазе у шуми Звездаре. Остаци Лаудоновог шанца везани су и за Зе-
мун, што говори о томе да је њиховом изградњом Аустријанац имао ја-
сну идеју шта хоће да направи, али и против кога да усмери.

Та идеја можда оправдава постојање великог бунара испод ста-
нице метроа Вуков споменик, чији начин градње је, очигледно, био свој-
ствен управо Аустријанцима. Најзад, тамо су пронађени и делови опре-
ме ондашњих аустријских солдата. Све је говорило да су били ту, у то
време далеко од града.

Чему та прича?

Можда баш зато што су неки подземни пролази испод града били
коридори између поменутих далеких бедема и оних који су следили ка-
сније, као последњи слој одбране, а налазили су се пред самим Кале-
мегданом. Појам тајни пролаз је више него јасно одликује аустријску
војну градњу.

Сврха тајних пролаза била је да обезбеде што брже повлачење
посаде са даљих бедема, ка онима који су у непосредном окружењу
града. Остаци делова те фортификације су подземне просторије, које
збуњују Београђане што изнад њих живе, а да и даље не знају шта се
то, тако необично, налази испод темеља њихових зграда.

Путештвије ка ономе како је Калемегдан некада изгледао, из
ове перспективе, једноставно је немогуће, или макар тешко докучиво.
На том месту су се налазиле безбројне важне палате, попут оне из
времена деспота Стефана, када је ова ворош била врло аутентична,
али је имала довољно простора и да се размахне, и покаже величину
оних који су је водили.

Нажалост, све испод Калемегдана оног времена увелико је пре-
копано и мало је вероватно да су неке капиталне подземне грађевине
остале да нас подсећају на то време.

Један од најважнијих аустријских градитеља Београдске тврђаве
био је Никола Доксат, а његова судбина наговештава да баш он до
краја није схватио усуд овог града. Доксата су сами Аустријанци, у до-
бро смисљеним судским процесу, оптужили како је кривац за пад њи-
хових вароши у београдском окружењу. У време када се све дешава-
ло, Доксат је у околини Ниша ратовао са Турцима. Штавише, овај тво-
рац Тврђаве која је била најиче хришћанско упориште према Азијати-
ма, и који је зидине поставио по начину градње чији је родоначелник
био француски стручњак Вобан, погубљен је на веома суров начин.

Целат, који је имао задатак да му одсече главу, чак је три пута,
бележе хроничари, лоше „обавио посао“, наносећи му ужасан бол.
Тек четврти пут глава је била одвојена од тела онако како је „церемо-
нија“ прописивала. Тако је умро. У највећим мукама. Његове мошти
биле су спаљене, а пепео расут на ушћу Саве у Дунав. Други тврде да
се све није десило на Калемегдану, већ у близини некада велике касар-
не принца Александра од Виртемберга, зграде које данас више нема,
а која се налазила у близини данашње кафане „Руски цар“ и Кнез Ми-
хаилове улице...

КАПИЈЕ ГРАДА

Током прошлих деценија у Београду се одомаћила посебна цере-
монија, за онај тренутак у одрастању када је отац сину давао прве зна-
ке да га уважава као будућег мушкарца. То је био одлазак у Војни музеј
на Калемегдану – међу сабље, заставе, пушке и остало знамење ста-
рих ратника.

Испред музеја се и данас налазе тенкови што подсећају на арма-
де и бојовнике који су рушили, па наново стварали овај град. Многи су
и данас остали Београђанима непознати. Калемегдански музеј је по
много чему специфичан. Ту, поред експоната који су пред посетиоцима
у свако доба године, и по снегу и на летњем сунцу, „скрива“ се још јед-
но значајно место, а то је сама унутрашњост калемегданских казамата
– стотине квадрата подземног простора. Некада су ово биле коњушни-
це, тамнице, склоништа и складишта. Испред капије кроз коју се улази
у подземне одаје налази се кућа музеја, за чији настанак је везано за-
нимљиво предање. Она је, наиме, изграђена на темељима некадашње
римске грађевине.

Истог оног Сингидунума, чији остаци се налазе у Римској дворани
испод Библиотеке града Београда, на почетку Улице кнеза Михаила,
где су биле капије кроз које се пре две хиљаде година улазило у град.

Данашњи изглед Калемегдан има захваљујући аустријско-турском
споразуму, везаном за обрачун из 1739. године, по коме су Аустри-
јанци били обавезни да сруше све што су направили током претходног
периода, док су владали градом.

Много тога односило се на саму тврђаву, коју су Турци после ду-
го обнављали. Вобанова упоришта беху уклоњена, тачније њихов пр-
ви зид, а Турцима је остало у „аманет“ да ње посао приведу крају.

О свему томе пише детаљно др Марко Поповић, у књизи Бео-
градска тврђава, објашњавајући како су грађени бастиони и како је
после двадесет година обимних радова тврђава поново била припре-
мљена за одбрану по принципима артиљеријске фортификације. По-
стоји још безброј детаља које помиње др Поповић, али је занимљив
онај који говори о томе да је „изградњом једног зида између пристани-
шног бастиона и Куле Небојша, коначно затворен стари улаз у при-
станиште.

И овде је готово у потпуности изостала изградња спољних утврђења, као и равелина пред Видин-капијом. На простору испред главне трасе уређен је ров који је већим делом био испуњен водом. Предњу линију одбране сачињавао је скривени пут са „гласијама“.

Остаци таквих, скривених путева, можда не баш ових, које наводи др Поповић, већ неких других, који су давно спајали делове утврђења вечито прављених на Калемегдану и око њега, и данас постоје да, неког залудног „копача“ који се усуди да завири у подземље престонице, збуне чињеницом да је и тај давни и непознати Београд и сада жив.

Калемегдан не носи остатке прошлости само из периода турске или аустријске владавине престоницом, мада су они данас најочљивији. Нешто од подземља Калемегдана настало у Другом светском рату, за време немачке окупације, постоји и данас.

Посетиоци који се из непосредне близине споменику Победник диве прелепом погледу ка ушћу, често не знају да се налазе на остацима немачких бункера. То су узвишења наткривена округлим бетонским плочама, којима су затворени некадашњи отвори за противавионске топове, или се на њиховом врху налази канализациони шахт, иако у том делу Калемегдана нема канализације.

Једно од таквих узвишења је поред самог Победника, док је једно непосредно изнад зида који се налази иза некадашње Алеје великана.

Чак се и поред Завода за заштиту споменика, уз саме отворе за вентилацију Римског бунара, и данас налази метална купола која је некада имала задатак да штити митраљеско гнездо.

Ти бункери су се у време Другог светског рата налазили на идеалном месту, са кога се пружао савршен поглед на ушће, Земун, али и обе реке. Логично је што су сада бетонирани, јер њихова стратешка важност није више толико битна, захваљујући застрашујућем напретку модерног наоружања и дејствима са огромне даљине.

Корачање испод Калемегдана нешто је што би се могло описати као „опицавање пулса покојника“. Тешко да може нешто ново да донесе, али и оно што је учињено по себи је несвакидашње, грандиозно, и не тако лако објашњиво. Градитељи калемегданских здања одавно су напустили овај свет. Њихово дело је остало, додуше, не свима довољно познато.

Казамати поред Војног музеја на то подсећају.

Велики део калемегданске тврђаве био је срушен после аустријске одлуке да град буде предат у турске руке. Ови, потоњи, касније су уложили велики новац и огромну снагу да тврђаву обнове, али нису успели да у том послу превазиђу претходне градитеље. То је општи суд историчара.

Испод дела тврђаве који претходи Стамбол-капији и Сахат-кули постоји по осам просторија, гледајући са моста који води до њих. Оне најудаљеније од улаза у тај део тврђаве „продужене“ су тако да њихово светлосне одаје дубоко задиру у бочне бедеме, односно окружују са једне стране кошаркашке терене, а с друге само подножје музеја. Сада у делу који припада Војном музеју нема много експоната, али је један, и сада видљив, вредан целе приче...Ту се до недавно налазио чувени мотор коришћен у демонстрацијама 27. марта 1941. у Београду против немачке окупације.

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА У ЂУМРУКАНИ

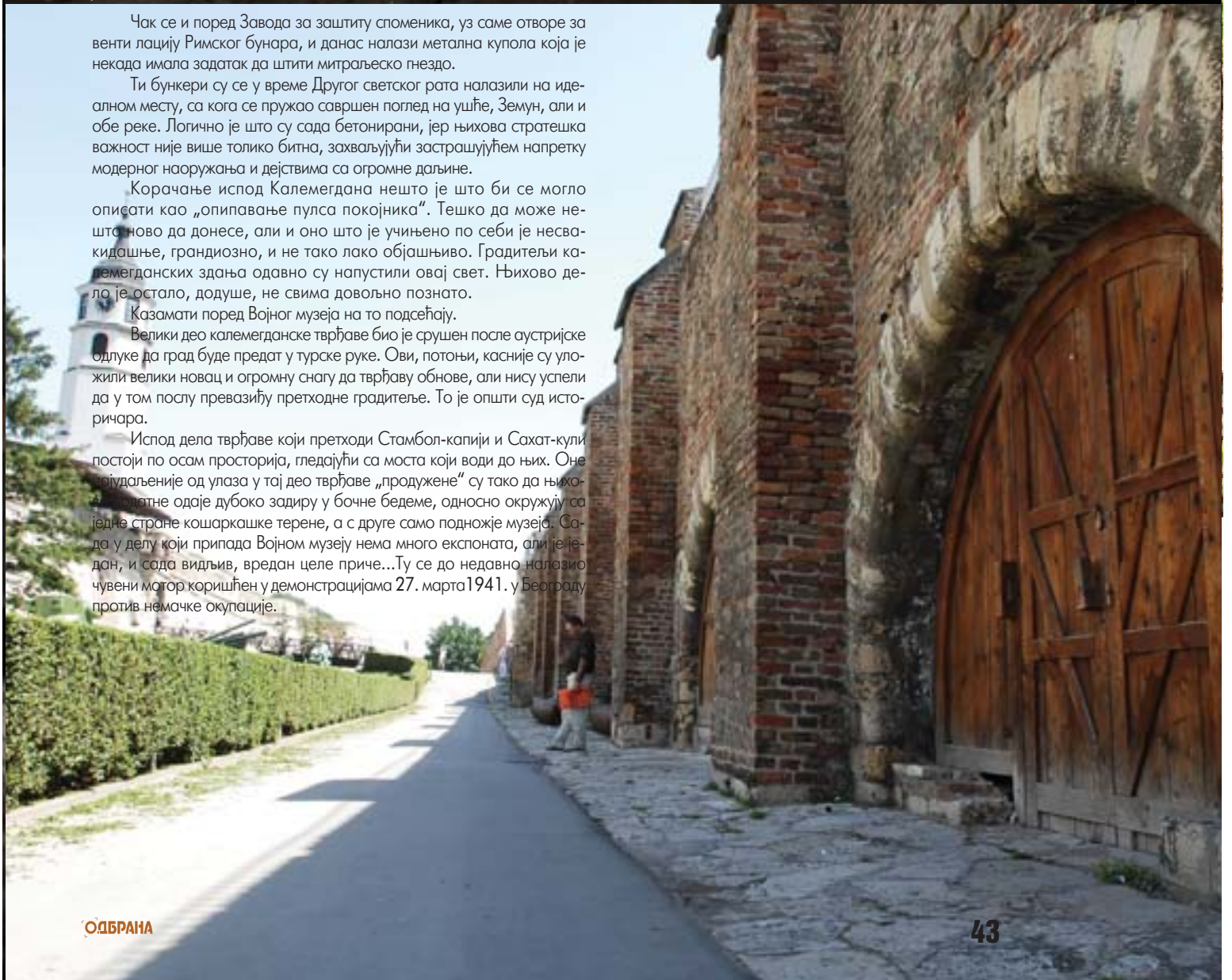
Ђумрукану на Савском пристаништу градио је Хаџи-Никола Живковић 1835. године, а по налогу Кнеза Милоша. Постоји податак да је она завршена 1834. године, а у њој су се, поред царине, једно време налазили позориште, аустријски конзулат и управа царине. Плац са Нониним ханом купио је Милош Обреновић, да би рушењем хана саградио прво кафану „Крагујевац“, касније хотел са истим именом, познату Ђумрукану и лагум у коме је уклесан грб династије Обреновић. У самој Ђумрукани, чији темељи и данас постоје и на њима се налази Факултет ликовне уметности, одржана је прва професионална позоришна (дилетантска) представа, а извели су је глумци – дилетанти из Панчева 1841. године. Данас се у лагуму налази једно буре из 1921. године и четири новијег датума, од око 17.000 литара.

У лагуму у Карађорђевој бр 31 сачувана је пећ – пекара из 19. века.

До средине тридесетих година 20. века део београдског становништва живео је у глиновитим ископима „Прокопа“.

Прва представа изведена у Ђумрукани била је мелодрама „Краљевић Марко и Арапин“, новембра 1841. године, док је већ у децембру исте године постављена драма „Смрт Стефана Дечанског“.

Организатори представа били су Јован Поповић Стерија и Атанасије Николић.

ХОДНИЦИ ПРАИСТОРА РУДАРА

За богатство Авале знао је и неолитски човек, који је настањивао њене пећине, што нам потврђују археолошки налази. Тада је то била планина Ангурион из легенде о Аргонаутима, пред којом се Истар раздваја на два дела, од којих један тече на запад, а други на исток. То што је на Авали привлачило старе народе, па и праисторијског човека, био је рудник оловне и живине руде, цинабарита. Тај рудник, чија експлоатација датира из далеке праисторије, одржао се и до наших дана, с тим, што су се његови копови мењали и бивали све дубљи. Рудник су користили сви народи који су на овим теренима живели: Грци, Римљани, Турци, па и ми, иако је у наше време рудник веома слабог интензитета. Тек у новије време пронађено је да је Авала толико богата живином рудом да је њена експлоатација и те како економична.

ЈЕРИНИНО ОКНО

Велико рудно богатство Авале и њене околине почело је врло рано да се користи. Само име Железника, места које лежи нешто западније, али и остаци тамошњих великих топионица, указују на некадашњу производњу железа. Приликом изградње железнице, 1882. године нађен је облук који је садржао живин сулфид и који је упорног истраживача професора Клерифа одвео до нагорелих удубљења сличних пећинама код Мале и Шупље стене. Тамо су пронађене слободно формиране глинене посуде коничног или трбушастог облика, са дебелим зидовима и јаким ручкама, о којима је јавност обавестио рударски саветник Рафаел Хофман, затим чиније, чанци и за брушење употребљаване плоче пешчаника, те кварци врхови стрела и копаља. Никакав антички прибор нити новац нису пронађени. Из Рипња потиче једна 728 грама тешка бакарна секира. Све речено наводи на закључак да су се ти рудници живе користили већ у неолитској ери, а корисници су, како ми се чини, били келтски Скордисци пре почетка римске владавине. Према професору Жујовићу, Авала се састоји од неокомског и шкриљастиг кречњака, кроз који се пробијају магматске масе, а околно брежуљкасто земљиште од испретураних слојева кречњака богатог окаменотинама и од јако раширеног серпентина. Доктор В. Гродек из Клаустала забележио је о овој необичној појави руде: „Од некадашњих отвора лежишта – ако су такви уопште икад постојали – данас више нема ни трага. Њихови садашњи површински делови настали су у већим дубинама и касније ерозијом огољени. При том су се првобитна својства изменила и мање или више нестала под утицајем атмосферилја; карбонати су се излужили, пирит оксидисао, лимонит је испунио шупљине и пукотине. Вероватно је да и каломел и чиста жива припадају овој измењеној зони. Првобитна својства слојева моћи ће да се упознају тек у већим дубинама“.

То прво рударско истраживање открило је кроз Јеринино окно, јужно од Шупље стене, пробијено кроз серпентин до дубине од 150 метара, слој широк 34 метра, неједнако претворен у руду, и 650 метара источно, код Рупина, где је један започети дневни коп одвео до старог напуштеног окна, велике масе тврдих рудних громада са 8,41–14,31% живе, које допуштају претпоставку да су Келти могли прерађивати само сиромашнију руду; затим је код Деверовог камена и у две друге стене такође нађена жива.

Повољан положај тих налазишта живе (42 рудна поља) поред железничке станице Рипањ, удаљене од Београда само 24 километра,

Од свих бивших Београђана, Келти – Скордијци су били први рудари на Авали. Наследници Римљани, осим руде, првенствено цинабарита (Шупља стена) и олова, користили су и авалске изворе. Макролушким водоводом су „вукли“ воду из подавалских извора до Сингидунума. На остацима келтског утврђења легионари су подигли мотриљу Жрнова, претечу града (тврђаве). Руда је откопавана у седмом или шестом веку пре нове ере. На основу истраживања доказано је да су на простору Авале пре 2.500 година откопавани олово, жива, цинк, сребро, злато, а можда и бакар. Подручје где се налазе стари рудници захвата површину од око 30 км². На местима старих рударских окана, из зарушених откопа, извире гвожђевита црвенкаста кисела вода. На местима где се топила руда данас се наилази на шљаку – треску. Од савремених радова на рудокопима остале су руиниране бараке, стубови топионица живе и остаци рудника „Црвени брег“, преуређеног за потребе наставе Рударско-геолошког факултета.

ИЈСКИХ

навео је поменуте професоре на помисао да их, заједно са београдским велеиндустријалцем Вајфертом, почну искоришћавати. Уложене су знатне суме новца. Већ 1891. године било је ископано скоро 7.000 метара подземних ходника. Осим Јерениног окна отворен је још један ходник у Шупљој стени, који треба да води ка лежишту руде на дубини од око 700 метара, а поред железничке станице подигнути су топионица, баракe за раднике, магацини... Године 1891. морала се због јаког надирања воде у главно окно набавити пумпа од 25, а за топионицу мотор од 12 коњских снага. Издаци су само у тој години износили 118.000 динара, док се из 2.160 метарских центи руде добила 601 боца, односно 20.644 килограма живе, што се одмах покушало пласирати у Београду и Бечу. Међутим, већ постављена двострука топионичка пећ није више обнављана, јер су крајем октобра 1892. дубље галерије показале да рудна маса опада са дубином знатно више него што се у почетку претпостављало. Тако је предузеће које је 1889. основано са капиталом од 4,5 милиона динара, крајем 1893. године ликвидирано.

Пошто су пропали покушаји да се за рудник заинтересује краљ живе Ротшилд, лондонски акционари су купили две концесије за јужну Љутоу страну – Тапавац и за Рипањску клисуру (166 рудних поља). У Љутој страни налазе се често и појаче рудне жиле у седиментним стенама и у трахиту који прожима кредни пешчаник и кречњак, а те руде су галенит, пирит и госсарит. Требало је да главно окно, отворено помоћу парне пумпе и транспортне машине због испитивања богатства руде у већим дубинама, одлучи и о Рипањској клисури са наслагама цинабарита у Грабовцу и Рипи, која је показивала сличне услове као авалски ревер. Резултат није био охрабрујући, па се после тога тамо ишло само за оловом, кога је, непречишћеног, 1888. године добијено близу 40.000 метарских центи. На источним висовима,

који су се пружали према Дунаву, наишло се испод саме површине на мрки угаљ, али до данас није било покушаја да се он експлоатише. Међутим, фирма Глигоровић од 1883. године, код железничке станице Рипањ, производи „ромати-цемент“, који је на добром гласу, и „портланд“, за чију је производњу београдски приватни инжењер Мајснер такође добио концесију 1897. године.

ВЕЗА АВАЛЕ И ВИНЧЕ

Индустријска и пољопривредна делатност, која је раније била ограничена на мирне удолине и усеке око Авале, почела је знатно да мења свој лик. У подножју на северозападној страни Авале никла је шумарска кућа са великим расадником и вртом, где се припремају биљне културе за парк, који окружује стару турску тврђаву. Хотел с рестораном и трамвајска пруга требало је да од Авале учине за Београд оно што је Каленберг за Беч. Реконструкције су показале да се рудник подно Авале састоји из седам нивоа, од којих су четири поплављена. Унутар налазишта температура не прелази 15. подељак Целзијусове скале. Из „Црвеног брега“ својевремено су вађени олово и цинк, а уз њих и сребро и злато. То је рудник такозваног жичаног типа, јер су, објашњавају познаваоци историје налазишта, рудари копали руду тако што су пратили рудоносну жицу и правац њеног простирања. У њему и даље постоје трагови рударења из римског доба. На унутрашњим зидовима формирају се пећински украси, тачније стогодишњи сталактити. Са друге стране планине је затворен и рудник живе „Шупља стена“. Авалски рудници датирају још из неолита и повезани су са винчанском цивилизацијом, а подаци говоре да су касније руду експлоатисали Белгијанци, Аустријанци и Енглези.

Бројни географски топоними казују о некадашњим откопима: Рупе, Рупине, Глеђевац, Тучница, Црвени брег, Мајдан, Шупља стена, Жути брег, Жути поток. Као посредна веза су и топоними: Рудиште, Селиште, Чаршија, Паланка.

Археолошким истраживањем утврђена је веза рудника на Авали и винчанске седмог и шести века пре нове ере.

Из античког доба са Авале, са Љуте стене атара Рипањ, потиче руда олова и цинка, а у потоку Зовљаку, изнад рудника „Црвени брег“ код Паланке у Рипњу, пронађен је цинк са сребром, а пронађена је и шљака у изворишту поменутог извора воде. У средњем веку у селу Рипањ постојали су рудник и трг Рудиште. Трговци Дубровчани сребро су караванима носили у свој град.

С доласком Турака рударство потпуно замире. Остају само подземни трагови о рудном богатству Авале.

ДВЕРИ НЕКОГ ДРУГОГ СВЕТА

Подземље Земуна није било ништа мање интересно него оно београдско, које је настајало преко пута, са друге стране реке. Напротив, понекад се чинило кудикамо занимљивијим.

У Земуну су се Аустријанци задржали знатно дуже него у Београду, па је то био начин да своје способности изградње подземних објеката, али и њихово међусобно повезивање, покажу у много јачој мери. За то су имали знатно више времена, јер нису били често прекидани као што се то дешавало за време њихове власти у Београду, „испресецање“ сменом на трону између њих и Турака. Још једна околност која им је ишла наруку била је пријемчивост самог становништва за уређење оваквих грађевина испод земље у личном, а не само војном аранжману, будући да су и сами почели да увиђају колико су им подземни простори пружали велику економску корист.

Прича о Земуну започиње са простором који се данас зове Мухар. Име је добио по трговцу Ивану Мухару, који је живео у кући која се налази на завршетку данашње Главне улице. Иако је званичан назив овог места Трг Бранка Радичевића, како уосталом и пише на официјелној табли, ствари су се, током не тако давне историје, одвијале злосрећно по славу великог песника. Његов отац је био цариник, а зграда у којој су живели била је здање узето у закуп, трошна кућа без икакве архитектонске вредности, па је њено рушење дошло као неминовност. И ма колико се потоњи Земунци трудили да ово место носи име песника, презиме трговца и његово лепо здање су и данас оно по чему житељи овог места препознају свој део града.

На делу који се данас налази тек стотинак метара од земунског позоришта, налазе се „двери“ кроз које се улази у данас мање познато, и углавном заборављено, земунско подземље.

КРВОТОК ЛАГУМИЦА И ЛАГУМА

Мухар је, дакле, онај део града, који почиње, гледано према Дунаву, на месту где престаје Гардош. И само раскршће испод њега говори о томе да су се, рачвајући се у три трасе, ту разилазили некада важни земунски путеви. На том размеђу налазе се Ђуковац, Трг Бранка Радичевића и велики део који окружује бензинску станицу. И са друге стране, незаобилазни Гардош. Старе куће које окриљују овај пејзаж као да говоре како је све трошно и неугледно, али ту су и оне нове, које као да на силу покушавају да продру у брдо иза њих. И за једне, и за друге, постоје ваљани разлози.

За оне времешне, јасно је да се ту налазе као део историје из које потичу, док новима прети опасност да се испод темеља нађу у непредвиђеним невољама које су затекле неке Земунце, који су градили на оним деловима града чија подлога се касније показала као нестабилна.

Старе зграде ове вароши биле су укљопљене у ондашњи пејзаж Земуна, и све такве, мирне и углавном зидане приземно, или до једног спрата, беху део приче о лагумима који су стајали иза, укопани у брдо. Представљале су миран и тих улаз. Уосталом, изнад њих се простирало (а и данас се ту налази) гробље, па ни ред није налагао да се ту нађу бучна или по нечему разметљива здања. Када су подземни простори (данас познати као лагуми) у брду иза садашњих кућа настајали, за време поменутих аустријске владавине, првобитно су многи копани да би постали лагумице. Овај назив разликује идентичне подземне грађевине по томе што су лагуми углавном имали магацинску или неку другу намену, док су лагумице биле места за становање. У меканој лесној заравни било је много лакше ископати довољно велики простор и зазидати само његову улазну страну, оставивши места за прозоре и врата, него градити испочетка целу кућу. Тако су настајале неке „обичне“ земунске лагумице, да би касније и оне изгубиле своју првобитну функцију. Са доласком модернијих времена, испред њих су грађене куће, а овај претходни, некада стамбени простор, добио је нову, углавном магацинску и подрумску сврху.

Лагуми су, опет, одувек имали своју улогу, јер су били тако близу реке низ коју је одвајкада бродовима довожена васколика роба. Међутим, оно што је било најважније, оне највеће и најупечатљивије међу њима градили су аустријски војни грађевински инжењери, са јасном намером да град утврде на себи својствен начин, да осигурају своје упориште стратешки довољно ефектно – подземним пролазима.

СКЛОНИШТА И МАГАЦИНИ

Испод најстарије куће у Земуну, у Улици Василија Василијевића 10, постоји раскошан лагум, као и у суседној згради исте улице, код броја 4а. Преко пута, дуж целе Улице Бранка Радичевића, такође постоје лагуми.

Опокојавајући Београд и спремајући се за освајање града Аустријанци су се три пута темељно спремали за поход стационарирајући се у Земуну. То је, уосталом, у оно доба била њихова варош. Један део важних постаја представљао је подземна војна и друга складишта, као и коњушнице, дакле све оно што је за војни поход неопходно. Из тог времена су и подземне грађевине, а само по евиденцији до пред сам крај 20. века у Земуну је било 73 велика лагума, док их је на територији данашњег Новог Београда било још осам. Они су, у случају ратне опасности чак и тог времена, могли да послуже као могуће склониште. Додуше, у другој половини 20. века првенствено се на њих рачунало као на места где би, у случају ратне опасности, могла да буду склоњена важна материјална добра. Сви ови лагуми направљени су пре око три века, могуће је да су неки и старији. Они који нису заборавили Други светски рат, памте да су се тамо скривали за време бомбардовања, која су, додуше, у Земуну била ређа него што је то било у Београду, на који су се авиони чешће обрушавали.

Каква је дословце била намена сваког од њих, у време кад су били грађени, није лако рећи, јер су неки урушени, а други су стекли нову улогу. Њих су најчешће људи из непосредног комшилука или зграда на плачевима испред њих, једнакостано присвојили, а потом бетонирали, затворили им улазе за које би проценили да су им сувишни, или их потпуно адаптирали.

За оне који су остали зна се да су били често војни магацини, коњушнице, а за један је чак било планирано после Другог светског рата да постане подземна војна болница. Он се налази свега двадесетак метара удаљен од Мухара, имао је одељене просторије од којих је једна требало да буде кухиња, друга соба за боравак рањеника, па је ово место било планирано за неку врсту амбуланте, у којој би се, у случају рата, рањеницима пружала прва помоћ.

На падини Трга Бранка Радичевића готово да иза свих кућа постоји по лагум. Углавном су дугачки око 50 метара, док је онај најдужи, који се дубоко подвлачи под гробље, дуг чак 96 метара. Заривени су дубоко у брдо, и сада, када се погледају неки од њих, претрпани којекваким отпацима и ђубретом, и не изгледају другачије него као да им је намена била искључиво магацинска. Међутим, очигледно је да су у нека стара времена били међусобно повезани или је између њих постојала комуникација, јер постоје очигледни докази за то – лукови направљени најчешће на средини, али често и на неком другом делу лагума, који су сада зазидани. Баш такав је лагум иза броја 14 у истој улици, где бочни лукови говоре јасно да је нешто постојало иза њих, али шта и којим путем је водило, сада није до краја јасно. Једино је сигурно да је исти такав лагум до њега, у улазу број 18, док је још један, знатно дужи и вероватно највећи на овој падини иза адресе са бројем шест. То је лагум, који смо помињали, дужине безмало стотину метара.

КАЛВАРИЈА

Део Земуна који посебно привлачи пажњу и данас, староседеоци зову Калварија. Лагуми у овом делу града подсећају на оне испод Ђуковца или Католичког гробља, али и на оне у Улици Јакуба Кубуровића, па посматрача наводе на помисао да су део једне исте идеје или можда чак истог подземног комплекса.

Баш као и поменути лагуми, и грађевински системи под Калваријом су очигледно прво прокопани, да би касније, због сигурности самог објекта, били прецизно озидани опеком. Додуше, у Земуну, поготово у крају који је ближи Дунаву, виђали смо лагуме који су такође били тако осигурани, али су после више од два века „посрнули“ под теретом времена или тежином зграда које су изнад њих направљене, па су сводови пропустили, а отвори који су остали изнад гомила шута и остатака опеке нису обећавали разодналом посетиоцу никакву сигурност.

Међутим, ови подземни објекти испод Калварије делују апсолутно сигурно.

Само име „Калварија“ везано је за некадашњи католички део града, јер су католици често поред путева постављали знамења везана за Христово страдање. Калварија је, да подсетимо, била синоним за Христов пут ка Голготи. Тако и данас у Војводини постоје места која су имењаци овог дела Земуна. Оваква места католици су неретко називали и „крижни пут“, по крижу, односно крсту, који је Христ изнео на Голготу.

У унутрашњости овог брега, у делу који данас повезује благо

узвишење на коме се налази дечији вртић и стамбене куће у подножју, постоје степенице које повезују доњи део са узвишеним платоом, а са обе стране степеништа налазе се улази у подземне просторије и отвори за вентилацију који су спроводили ваздух унутар брега.

Већ на самом улазу наилази се на сплет ходника који су водили стотинама метара унутар брда, и који су, за разлику од осталих земунских подземних тунела, били изломљени, тако да су на сваких неколико метара, поготову на оном делу после улаза, напрасно мењали правац простирања или су се гранали у неколико различитих коридора. Ходници су били озидани опеком, а како се претпоставља, највероватније су били грађени у другој половини 18. века. Водили су до централне просторије, која има површину од неколико стотина квадратних метара и која је очигледно била најважнији део овог подземног комплекса. Свод просторије био је марљиво грађен, јер је простор за ову одају прво био ископан па озидан, док је под од набијене земље.

Претпоставку да је ово подземно место плод аустријских грађевинских напора са краја 18. века потврдили су и стручњаци Музеја града Београда, јер је ово био типичан начин аустријске градње у доба њихове доминације Земуну.

Ма шта да се чувало унутра, очигледно је да је било у добро провереној, сигурној и сувој просторији. Начин да се то постигне били су, за оно време, изузетно важни и тешко изградиви вентилациони отвори, ширине око једног, а дубине нешто више од десет метара. Тако је свеж ваздух бивао спроведен дубоко у брдо, чинећи овај простор сувим и проветреним.

Треба узети у обзир још једну, сигурносну намену, јер је постојала могућност да се у њих уђе и изађе из подземља, спуштањем низ металне пречаге које су биле постављене дуж овог вертикалног цилиндра.

Такав, „резервни“ излаз, асоцира на аустријску потребу за сигурношћу и обазривост каква је била честа и са друге стране реке, у самом Београду, у време њихове власти, па се претпоставља да је овакав објект могао да има војну намену.

Управо су барутане биле често рађене на овакав начин, тако да би разломљени ходници, који воде ка централном месту где се чувао експлозив, бивали разломљени, попут овог „нашег“, најчешће зато да би се умањиле тешке последице евентуалне експлозије.

Међутим, много је реалније претпоставити да је овај простор служио као магацин. Осим чињенице да је то и мишљење хроничара, ову тезу појачавају и докази да у овом делу Земуна није било много разлога за груписање тако важних подземних војних објеката. Тако је, на крају, највероватније да је цео овај сплет испод Калварије био наменски направљен да би у њему била складиштена важна роба.

Тај разлог није нелогичан, напротив. И у то време било је лакше продрети у узвишење и дубоко се узидати у њега, стварајући испод земље много кориснији објект него што су то могле да буду велике, магацинске зграде, које су, без обзира на дебљину зидова, ипак биле лоша заштита од високих летњих или ниских зимских температура. Испод површине земље температура је била знатно прихватљивија и у свако доба године приближно иста.

БЕЛИ МЕДВЕД

Најстарија кућа у Земуну, у Улици Василија Василијевића, и данас је позната по називу „Бели медвед“, јер се у њој дуго налазила истоимена кафана, додуше знатно касније него што је сама кућа изграђена. Ово је једина кућа у граду која је сачувана још из турског времена. То се види и по њеној архитектури, па иако је безброј пута преправљана, практично је задржала и доклат и друге елементе који доказују време њеног настанка, али и порекло градитеља.

У подруму куће постоји тунел, чији је завршетак, баш као и у многим сличним подземним грађевинама у овом крају – зазидан, такође другачијим материјалом него што је онај од којег је кућа направљена, па дилеме о томе да је његов крај млађи него настанак – нема. Са бочне стране тог тунела постоји велики подрум, у коме су се чувала винска бурад, а кућа је, у „раскалашном“ периоду своје историје, делила зид са некадашњим куплерајем, који је срушен. Остао је само пролаз између две зграде. Пролаз беше онижи, да би све остало што дискретније, и да би се даме, што је могуће више тајно, провукле у онај други део.

У кући се налазила кафана која је дуго била место за окупљање кочијаша који су ту долазили да попију по пиће. Међутим, према анегдотама, то је значило да се „почасте“ бокалом или два вина, а не по којом чашом. Како су нас подсетили старији Земунци, тамо су се током ноћи дешавале и по две или три туче, па су конобари морали да неколико пута у истој вечери закивају ноге у столове, које су претходно биле употребљене као батине. Крчмар би у критичном тренутку затворио кафану и објавио фајронт за наредних сат времена. Када би столови били поново на свом месту, већ такви какви су могли да буду, бокали су наново точени и све је изгледало као да ничега другог пре тога и било није.

И баш испод такве кафане постоји тунел који и данас привлачи пажњу.

Његов доњи део, из кога се јасно види отвор за вентилацију, очигледно је био вински подрум. На горњем озиданом своду постоји део који не покрива опека, али винарима је добро познато да је земља изнад подрума најбољи филтер који ће прочистити винска испарења. Тај део је широк метар, и он је био довољан да „обави“ свој задатак.

Други део подземља испод ове зграде је врло интересантан. Неки историчари тврде да је управо овде боравио Јосиф II, аустријски цар у време када је у 18. веку опседао Београд. Управо тај део је онај са зазиданим крајем. Други кажу како је ту боравио војсковођа Еуген Савојски, током припрема за опсаду Београда 1717. године. У то време Турци су спалили град, па је ово била једина очувана кућа где је могао да се смести војсковођа.

Уосталом, Еуген је био у офанзиви ка Београду, до овог места Турци нису могли да допру топовима, па је било природно да хришћански војсковођа овде одседне. Тек, неке ствари данас није до у детаље могуће доказати.

Објашњења, због чега су подземни земунски тунели напрасно прекидани зидовима, веома су разнолика. Постоје она у којима се тврди да су сви зазидани простори били знак да се даље или не сме или не може, због конспиративних разлога. Међутим, према другом тумачењу, иза овог дела зграде, при повлачењу Немаца у Другом светском рату један део је био минираан, и то је био разлог што је спречен пут појединим р а д о з .

на л -
ц и м а ,
пошто је посто-
јала бојазан да је цео
овај део Земуна, уосталом,
као и Калварија, и Улица Јакуба
Кубуровића, у којој такође постоје
многобројни лагуми, био део једног ве-
ликог, међусобно повезаног сплета ходника.

Треће објашњење зашто је овде немогућ улаз било је што је власник овог подрума, односно зграде, одмах по окончању рата, био вински трговац, довољно богат да се уплаши од вечитих финансијских контрола нових „народних“ власти. И да би склонио макар део свог блага, наводно је ту зазидоо неколико огромних бачви вина. Шта је заиста у зазиданом делу подрума, још се не зна.

Како су већ и ови ћуковачки подземни ходници, за посматрача који је дошао у радозналу посету Земуну, деловали крајње атрактивно, нисмо ни слутили да ћемо тек током наредних распитивања, о оном даљем делу Земуна, схватити колико је то

важан и необичан део града био некада. У непосредној близини лагума о којима смо говорили, налазио се један систем, који је имао око 440 квадратних метара површине и који је, како смо касније сазнали, био „кривац“ што су почеле да пропадају куће у окружењу три земунске улице – Цетињске, Угриновачке и С. Дукића.

Све се то дешава на Ћуковцу, где су ондашњи послератни житељи почели нелегално да зидају куће, а да их нико није обавестио о опасности грађе на том месту. Властима је било довољно што су део прогласиле непожељним за градњу, а онима који су се ипак одлучили да зидају „на црно“, било је битно да започети посао што пре обаве. Међутим, проблеми су настали када је постало јасно да неће моћи да се прикључе на канализациону мрежу и тада су почели да праве септичке јаме, које су ускоро навасиле земљиште, па су куће почеле да тону. То није било све, јер осим оптерећења које су зграде природно усмериле ка нејојкој подлози, кишница и остале површинске воде додатно су убрзале невољу. Савезник није била ни чињеница да је спој земље изнад лагума дебео око 20 метара.

ВОЈНИ ИМЕНИТЕЉ

Опасност да се целе куће сроче десетине метара у дубину постала је реална. Тако је град 1988. године морао хитно да интервенише. Пошто се све дешавало истовремено, угрожавајући зграде у три улице, одлучено је да буду насуте велике количине бетонске масе у претходно направљене отворе на кровном делу лагума, како би огроман тунел потпуно напунили и тако спречили даљу пропаст стамбених зграда. Кроз 23 бушотине наливане су тоне бетона, док „узбуркано“ подземље најзад није постало стабилно, а овај необичан лагум заувек изгубљен.

Бежанијска коса, која се наставља на истој равни у лесној површини, дуго је била место где су се Аустријанци закопавали, правећи мрежу тунела и пролаза. И данас су многи од њих сачувани или адаптирани.

По несвакидашњим димензијама познат је

и онај код железничке станице „Тошин бунар“. Многе од лагума у лесној падини Бежаније и данашњи старији Земунци зову „војни“, што само сликовито доказује њихову првобитну намену, коју су у оваквим именима сачували традиција и мит.

Оправдање за овакав назив постоји поготово када причамо о грађевини испод земље код железничке станице близу надвожњака код Тошиног бунара. Вероватно је ту некада био један од аустријских лагума. Међутим, његов изглед је пре Другог светског рата драстично промењен. Управо ово место изабрала је војска бивше Краљевине Југославије за подземну базу одакле би се командовало операцијама одбране града током шестоаприлског рата 1941. године.

Тако је лагум посебно ојачан и у њему су били одрађени сви радови који су касније обезбедили безбедност високог војног врха који је требало да руководи ратним операцијама уколико би

Београд био нападнут. И заиста, подземна команда била је спремна да прими команданте који би надгледали ток војних ваздушних операција. Али, коб југословенства, које никада није било довољно јединствено онда када је то за државу било најпотребније, показала се, нажалост, и овде.

Тако су процуреле информације из необјављеног рукописа шефа Оперативног одсека Команде ваздухопловства Краљевине Југославије Андрије Павловића, који је забележио да командант Прве ваздухопловне ловачке бригаде пуковник Драгутин Рупчић „није лично руководио у командовању и маневрисању ваздухоплова, већ се углавном скривао у бежанијским лагумима“. Каснији подаци још јасније говоре о томе, с обзиром на то да је исти Рупчић недуго затим пребегао у Независну Државу Хрватску, и тамо био такозвани „генерал витез“ у ваздухопловству НДХ.

О истој земунској тајној команди, у време шестоаприлског рата 1941. године, сигурно је много знао и командант Другог ловачког пука, тада пуковник, Пириц. План је био да Београд брани Шести ловачки пук, док је ова јединица, под Пирицовом командом, била задужена за акције над целом територијом Србије. Пуковник је, пребежавши из југословенске војске, већ 10. априла 1941. био у Хрватској, али већ 1943. године, ето га у партизанима, и то на месту команданта Југословенског ратног ваздухопловства. „Камелеонски“ настројен, после рата бива ражалован. Пириц ни тада није показао шта све зна да испослуже у својој необичној војној каријери, него ускоро постаје именован за амбасадора Југославије у Аргентини. Тамо обнавља контакте са усташама, али истовремено сарађује и са Информбироом...

Због свега тога лагуми у бежанијској падини нису нимало занемарљиви за историју ове државе. Део пропасти државе Јужних Словена одвијао се баш ту, где је било средиште ратних ваздухопловних снага.

Велики наменски простори копани у овој падини, а то су били делови важних просторија старог аеродрома, такође су тековина двадесетог века. Њихово постојање баш на овом делу створило је потребу да се сама команда нађе довољно близу авионских писти, у лесној падини Бежаније. Како ће показати и табеле, сада постоје два таква места, али су им, као и код многих других делова испод Бежанијске косе, пресечене путање. Крајњи део ових лагума остао је са зидом који спречава даље напоре истраживача. Пре Другог светског рата овде је био мешовити војно-цивилни аеродром, одакле су полетали први југословенски пилоти. Део тог војног комплекса у којем су се чувале летелице нашао се у истој, толико „изровареној“ падини, у оно време потпуно безбедној за ваздухоплове.

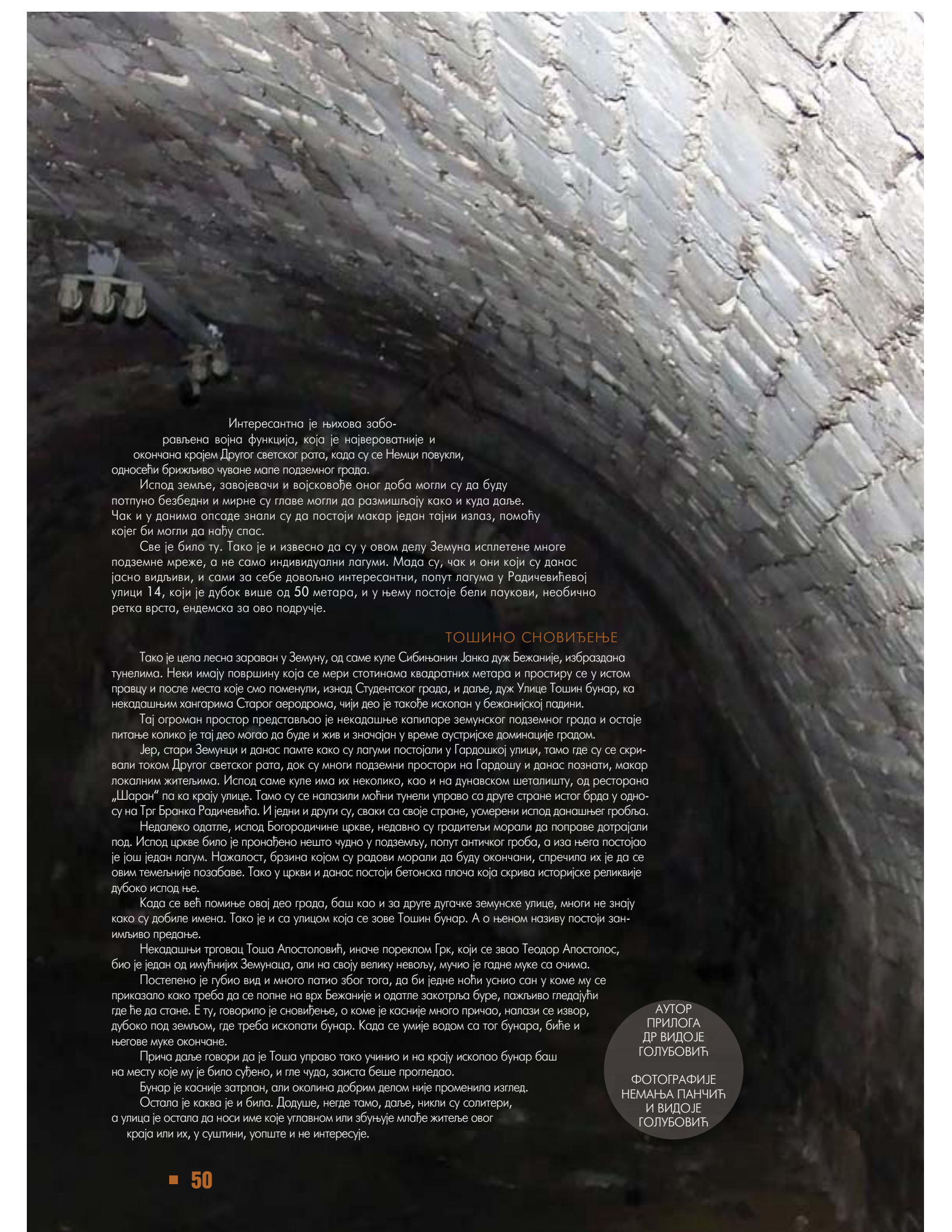
ЛЕД СА ДУНАВА

Земунске биртије, грађене у централним деловима града, некада су морале да имају дубоке подруме, које су често звани леденицама. Поред „Белог медведа“, била је позната и кафана „Код плаветне штуке“, и још неколико њих где се вино хладило и током летњих жега, па су зато, у време када фрижидери и замрзивачи нису били познати, биле омиљена свратишта.

Леденице су били подруми дубоко закопани у подземље грађевине, у које је доношен дунавски лед, на који су стављана бунда са вином. Да би дуже држао хладноћу, лед је био прекриван сламом, а у те, посебним вратима затворане просторије, улазило се само једном дневно да се наточи вино у бокале. Све до априла месеца овакво место било је довољно хладно да лед успе да одржи температуру и да се не отопи.

Најчудније је било то што су се ледом земунски бирташи снабдевали искључиво из Дунава, јер су тада зиме без ледених санти на реци биле незамисливе. Редован алат кафанских калфи бивала је тестера, којом су секли санте са Дунава и тако их носили у подземље Земуна. Тако се некада хладило вино.

Ходници испод Ћуковца и Мухара, као и лагуми у Улици Јакуба Кубуровића и они испод Калварије, упечатљиви су још због нечега, осим тога што су, тако многобројни, груписани на тако малом месту. То би се, уосталом, и дало објаснити кречњачком стеном у којој је било лако копати, па је ту било најлакше направити винске подруме, где би се вино чувало или за употребу или за транспорт, ка Београду и даље.

Интересантна је њихова забора-
вљена војна функција, која је највероватније и
окончана крајем Другог светског рата, када су се Немци повукли,
односећи брижљиво чуване мале подземног града.

Испод земље, завојевачи и војсковође оног доба могли су да буду
потпуно безбедни и мирне су главе могли да размишљају како и куда даље.
Чак и у данима опсаде знали су да постоји макар један тајни излаз, помоћу
којег би могли да нађу спас.

Све је било ту. Тако је и извесно да су у овом делу Земунa исплетене многе
подземне мреже, а не само индивидуални лагуни. Мада су, чак и они који су данас
јасно видљиви, и сами за себе довољно интересантни, попут лагуна у Радичевићевој
улици 14, који је дубок више од 50 метара, и у њему постоје бели паукови, необично
ретка врста, ендемска за ово подручје.

ТОШИНО СНОВИЋЕЊЕ

Тако је цела лесна зараван у Земуну, од саме куле Сибињанин Јанка дуж Бежаније, избраздана
тунелима. Неки имају површину која се мери стотинама квадратних метара и простиру се у истом
правцу и после места које смо поменули, изнад Студентског града, и даље, дуж Улице Тошин бунар, ка
некадашњим хангарима Старог аеродрома, чији део је такође ископан у бежанијској падини.

Тај отроман простор представљао је некадашње капиларе земунског подземног града и остаје
питање колико је тај део могао да буде и жив и значајан у време аустријске доминације градом.

Јер, стари Земунци и данас памте како су лагуни постојали у Гардошкој улици, тамо где су се скри-
вали током Другог светског рата, док су многи подземни простори на Гардошу и данас познати, макар
локалним житељима. Испод саме куле има их неколико, као и на дунавском шеталишту, од ресторана
„Шаран“ па на крају улице. Тамо су се налазили моћни тунели управо са друге стране истог брда у одно-
су на Трг Бранка Радичевића. И једни и други су, сваки са своје стране, усмерени испод данашњег гробља.

Недалеко одатле, испод Богородичине цркве, недавно су градитељи морали да поправе дотрајали
под. Испод цркве било је пронађено нешто чудно у подземљу, попут античког гроба, а иза њега постојао
је још један лагум. Нажалост, брзина којом су радови морали да буду окончани, спречила их је да се
овим темељније позабаве. Тако у цркви и данас постоји бетонска плоча која скрива историјске реликвије
дубоко испод ње.

Када се већ помиње овај део града, баш као и за друге дугачке земунске улице, многи не знају
како су добиле имена. Тако је и са улицом која се зове Тошин бунар. А о њеном називу постоји зан-
имљиво предање.

Некадашњи трговац Тоша Апостоловић, иначе пореклом Грк, који се звао Теодор Апостолос,
био је један од имућнијих Земунца, али на своју велику невољу, мучио је гадне муке са очима.

Постепено је губио вид и много патио због тога, да би једне ноћи уснио сан у коме му се
приказало како треба да се полне на врх Бежаније и одатле закотрља буре, пажљиво гледајући
где ће да стане. Е ту, говорило је сновићење, о коме је касније много причао, налази се извор,
дубоко под земљом, где треба ископати бунар. Када се умје водом са тог бунара, биће и
његове муке окончане.

Прича даље говори да је Тоша управо тако учинио и на крају ископао бунар баш
на месту које му је било суђено, и где чуда, заиста беше прогледао.

Бунар је касније затрпан, али околина добрим делом није променила изглед.

Остала је каква је и била. Додуше, негде тамо, даље, никли су солитери,
а улица је остала да носи име које углавном или збуњује млађе житеље овог
краја или их, у суштини, уопште и не интересује.

АУТОР
ПРИЛОГА
ДР ВИДОЈЕ
ГОЛУБОВИЋ

ФОТОГРАФИЈЕ
НЕМАЊА ПАНЧИЋ
И ВИДОЈЕ
ГОЛУБОВИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

МЛАДОСТ

У поговору једне збирке песама, која је превођена на више језика, Сергеј Јесењин је написао да му је највећа инспирација била не љубав, већ младост. Али исто тако, закључио је у том тексту, да се лепота тог животног доба каткад тешко подноси и није сваком богомдана. Ко пажљиво чита његова промишљања о животу схватиће колико су му мисли вишеслојне, а закључци свевременски.

Наравно, младост је украс и вредност сваког друштва, уколико је однегована у детињству и припремана за будући живот. Тамо где сазревају у људе, сигурно и топло окружење зове се породица. О срећним и несрећним породицама писали су књижевници, а први редови чувеног романа управо почиње таквом реченицом. Темпо живота и убрзане друштвене промене лако се уочавају управо на најосетљивијем ткиву. Наше друштво, узбуркано токовима транзиције, хватања којекаквих прикључака и возова, често је неспремно да препозна слабости у васпитању младих, њиховом образовању, шансама на које имају право. Лутање по загонетним лавиринтима, где девојке и младићи траже излаз, често их оставља саме. Сналазе се како знају и умеју, негде са изненађујуће много успеха а понекад до шокантних суноврата.

Ономад нам беше пуно срце. Хиљаде матураната београдских средњих школа плесали су валцер у иначе прометној Васиној улици. Какав празник! Ведре боје, милозвучни тонови, осмеси... Слика која је обишла свет, јер су у истом часу играли са милионима својих вршњака широм света. Права плесачка бајка под ведрим небом. Па ко да плеском не прати такт и бар не цупка у месту. Али мало ко је запазио бисерни детаљ светковине. На крају улице и дугог шпалира, тамо даље „да не сметају младима“, валцер је играо господин Власта Милисављевић и госпођа му Милка. Она у блиставој балској хаљини са кринолинама, он одеван у беспрекоран фрак. Богами, плесали су сјајно, поздрављени бурним аплаузом и пропраћени великим симпатијама. Сасвим заслужено. На тај начин прославили су шездесету годишњицу матуре и шездесет пето пролеће заједничког живота. Још у пуној форми, елеганцији и срећи. После су, опет у духу породичне традиције, отишли на породични ручак у Скадарлију, где су их дочекали тамбураши.

Са баком и деком била су и два наочита момка, Дарко и Дејан, војници. Први на редовном други на цивилном служењу војног рока. Демократско право избора. Дарко је тенкиста, Дејан управо завршава курс и биће распоређен у неку од јединица Цивилне заштите. Његови инструктори нису ништа друго до европски шампиони. Управо тако. Чланови шампионског

тима нашег Црвеног крста који је потврдио прошлогодишњу титулу на првенству старог континента у пружању прве помоћи. Иза себе оставили су саставе многих земаља, где је традиција те хуманитарне организације богата, а пажња која им се поклања знатно већа.

То је наша младост. С друге стране поразило нас је оно што се догодило ученицама, најпре у Пироту, потом у Новом Саду. Брутално иживљавање над вршњакињама снимљено камерама мобилних телефона шокирало је јавност. Таман смо потиснули призоре дивљања и обрачуна навијача, а сада су на жалосну сцену изашле будуће супруге, мајке, узданице породица... Горчина је тим већа што је очигледна подмукла намера да се жртва ужасно понизи, а нанесени бол заувек упамти. Наравно, револтирани родитељи су одмах апеловали на казне. Да ли је то решење проблема, знамо да није. Истине ради, у САД би се починиоци оваквог злочина (тако се третира) нашли иза решетака, дуго године, без обзира на то што је реч о малолетницима. У високоразвијеним земљама, такође би следиле оштре санкције за децу и родитеље, с тим што би морали да прођу дуг и контролисан процес социјализације и надзора.

Испоставило се да је у том домену наш правосудни систем закржљао и да се све своди под домен прекршајног поступка или службу социјалног старања. Школа је, такође, немоћна. Наопако би било да родитељи тешко малтретираних жртава узму правду у своје руке. То би нас одвело у мрак инквизиције. Али ни овако више не иде. Сви који су пали на испиту морају да се припреме за поправни. С тим да се подужем списку понављача додају и нека средства јавног информисања, која у журби за тиражом не бирају средства, већ објављивањем „сензационалних“ снимака брукају професију сипајући, со на отворене ране жртава и њихових породица.

Лепо је што међу младима имамо европске прваке у пружању прве помоћи, информатици, музичком стваралаштву... Још лепше је што свет о нама ствара представу гледајући победе Нолета, Ане, Јелене... Међу младим старешинама и војницима имамо високообразоване људе који у све бројнијим контактима са колегама из света плене стручношћу и, зашто не рећи, шармом. Ускоро ће прву годину студија на Војној академији завршити девојке, будући официри. Имамо младост какву многе земље немају. Али док је догађаја попут оних из Пирота и Новог Сада, не можемо бити мирни. Младост је неко негде заборавио. Ко и када – то су тешка питања. Хајде да их најзад ставимо на дневни ред и решавамо. Што брже.

СЕЛЕКЦИЈА КАНДИДАТА ЗА ВОЈНУ АКАДЕМИЈУ

ИЗБОР ЗА ОДАБРАНЕ

Пут до официрског
звања дуг је и
напоран. Некад је
широк и проходан,
а некад се готово
губи у шуми тешкоћа
и препрека.
Само храбри и
упорни не изгубе
корак. Зато тај пут
и није за свакога.

Еило је периода у српској историји када се официрски позив сматрао привилегијом више класе. У доба социјализма у старешински кор на велика врата ушла су деца радника и сељака. Иако је Војска, сходно епохи, била више или мање популарна у народу, звање официра увек је имало призив елитизма.

И највећи скептици признавали су да војна школа захтева неку врсту натпросечности. Истина, у народу су до пре двадесетак година кружили митови да „војска тражи длаку у јајету“ и да поставља скоро немогуће критеријуме својим будућим старешинама.

Такво је тумачење донекле имало основа у релативно малом проценту оних који су се уписивали, у односу на број кандидата за војне школе. Данас, када Војну академију, сходно потребама, похађа далеко мање студената него пре две деценије, тек сваки трећи или четврти младић или девојка, који изразе жељу, добију шансу да испробају чврстину интелекта, духа и тела.

Екипа магазина „Одбрана“ разговарала је са људима који су одговорни да одаберу оне са предиспозицијама да за четири или пет година постану потпоручници.

■ АКАДЕМИЈА ПОНОВО ПОПУЛАРНА

После слома идеолошке државе којој је војска била темељ и ослонац, занимање за официрски позив знатно је опало. Поновним успостављањем српске државности и оружане снаге почеле су да граде нов идентитет. Уз чињеницу да се и материјални статус војних лица поправља, на конкурсе за упис на Војну академију пријављује се све већи број младића, а од пре годину дана – и девојака.

Након затварања конкурса за пријем студената, надлежне службе ВА утврдиле да се пријавило три и по пута више момака у односу на број који се прима, а да ће тек свако четврта заинтересована девојка добити место на Бањици. Наредна класа Војне гимназије требало би да броји 90 младића, а на конкурс се, како сазнајемо, пријавило око 500 кандидата.

Потпуковник Урош Домазет, начелник Студентске службе Војне академије, каже да је један од разлога за тако добар одзив и медијско-промотивна кампања која је пролетос спроведена у сарадњи са Управом за односе са јавношћу и Управом за обавезе одбране.

– Обишли смо неколико градова и општина из којих се протеклих година пријављивало мало кандидата. Гостовали смо на локалним телевизијама, али и на оним са националном фреквенцијом – каже Домазет. Он додаје да је бољем представљању

Академије знатно допринео и нови Интернет сајт са информацијама и презентацијама те високошколске установе.

– Лично сам одговорио на преко 150 писама електронском поштом која су се углавном тицала услова уписа. Треба додати и да смо током трајања конкурса, сваке суботе организовали акцију „Отворена врата“. Кандидати и њихови родитељи имали су могућност да посету Академију, обиђу собе, кабинете и спортске терене, једном речју да виде какви им се то услови нуде – истиче начелник Студентске службе.

Сарадња ВА и Београдског универзитета резултирала је заједничким студијским програмима након којих војни дипломци стичу звања референтна и у цивилству. Потпуковник Домазет подсећа да студенти ВА Смера пешадије добијају диплому менаџера безбедности, Смер АРЈПВО диплому Факултета организациони наука, потпоручници авијације биће саобраћајни инжењери, а они који се определиле за везу или техничку службу могу да стекну дипломе Електротехничког факултета.

Повећање плата у војсци није заобишло ни студенте чији испирац током завршне године износи око 10.000 динара, што је, поред осталог, још један од разлога повећаног занимања кандидата, како примећује наш саговорник.

Да један од услова конкурса није био најмање врло добар успех, на врата Академије закуцало би барем двоструко више кандидата. Ипак, без обзира на број пријављених, норме селекције се строго поштују.

Кандидат из средње школе може понети највише 40 бодова, што предвиђа просечну оцену 5,00. Осталих 60 бодова има прилику да сакупи током тродневне селекције која обухвата психолошка тестирања, детаљан медицински преглед, физичку проверу, проверу знања из математике и опште информисаности. Лекарски налаз и мишљење психолога се не бодују, већ се оцењују са – „способан“ или „неспособан“, односно „задовољава“ или „не задовољава“.

– Уколико се догоди да два кандидата имају исти број бодова на тестовима знања, предност одређују резултати осталих провера – објашњава потпуковник Домазет.

Од 4. до 27. маја, колико је трајала селекција, 16 група девојка и младића боравило је на Војној академији где су били подвргнути проверама. За сваку групу важио је исти распоред. Првог дана кандидати су разговарали са школским психологом и полагали серију психо-тестова,

Потпуковник Урош Домазет, начелник Студентске службе Војне академије

Психолог Нада Данић

други дан био је резервисан за лекарске прегледе на ВМЦ Карабурма, а трећи за проверу физичких способности, тестове из математике и тест знања. Како смо сазнали на Војној академији, списак кандидата који су примљени требало би да буде познат после 5. јуна.

Психолог Нада Данић већ дуго спроводи психолошка тестирања кандидата за ВА и са својим колегама дели одговорност у процени склоности и способности за официрски позив сваког младића и девојке понаособ.

– Прво што желимо да проверимо јесте колико су кандидати концентрисани, односно колико су способни да раде под притиском. Класична провера коефицијента интелигенције није у првом плану. Битно је да они за што краће време реше што више проблема, имајући при том у виду да од тога зависи како ће бити ранжирани – објашњава Нада Данић. Она каже да резултати тестова у извесној мери корелирају са успехом који су кандидати постигли у средњој школи, мада се дешава и супротно.

– Кандидати који долазе из, условно речено, лошијих школа, где није тешко добити високу оцену, често покажу скромније резултате од очекиваних. У таквим случајевима дајемо неке допунске тестове да бисмо утврдили о чему се тачно ради – истиче наша саговорница.

Будући студент Војне академије требало би да буде довољно интелигентан и сналажљив да може да прати градиво и да се прилагођава војној средини. Важан критеријум да ли ће кандидат добити „благослов“ психолошке службе ВА јесте емоционална стабилност.

– Проверавамо од каквог су материјала направљени. Није редак случај да се на конкурс пријаве деца која имају различите социјалне или материјалне проблеме у породици, где се војска доживљава као спас. При томе се нема у виду да овде треба овладати вештинама и способностима вођења других. Поједини уместо да воде, желе да буду вођени – објашњава госпођа Данић.

– Проверавамо од каквог су материјала направљени. Није редак случај да се на конкурс пријаве деца која имају различите социјалне или материјалне проблеме у породици, где се војска доживљава као спас. При томе се нема у виду да овде треба овладати вештинама и способностима вођења других. Поједини уместо да воде, желе да буду вођени – објашњава госпођа Данић.

Она наглашава да је у таквим случајевима важно препознати адаптивне снаге, чији недостатак доводи до неприхватања колектива, лоших резултата у учењу, обуци, на теренима...

– Када о таквим кандидатима пишемо негативна мишљења, на одређен начин их спасавамо лошег искуства са којим би се сусрели нарочито по повратку кући, после неуспеха на Академији – каже наша саговорница.

Најпожељније особине имају, како каже психолог Нада

КРИТЕРИЈУМИ ФИЗИЧКЕ ПРОВЕРЕ

Да би кандидат мушког пола добио максималних 20 бодова у дисциплини трчање на 60 метара неопходно је да постигне резултат 7,6 секунди, а да би уопште задовољио критеријум и зарадио 5 бодова – 9,5. За девојке овај распон је између 8,6 и 11 секунди.

Максимални број бодова добијају и кандидати који 2.400 метара претрче за 9 минута, а „пролазни резултат“ је 12,45. Њихове колегинице исту релацију морају претрчати за највише 15 минута и 45 секунди, а максималан број бодова предвиђен је за резултате испод 11 минута.

Кандидаткиње морају да ураде између шест и 25 склекова да би успешно прошле проверу, а момци најмање три, а највише 15 згибова.

У дисциплини скок удаљ девојке за минимум бодова морају прескочити 1,35 метара, а мушкарци 1,80. За оне амбициозније максимум је на даљини 2,10, односно 2,75 метара.

Коначни резултат представља аритметичка средина бодова добијених у све четири дисциплине, која не сме бити мања од 25. Уколико неко од кандидата у некој дисциплини буде испод минималног критеријума, добија казнене поене, што му у крајњем збиру знатно смањује могућност да добије позитивну оцену физичке провере.

Данић, такозвани победници – амбициозни млади људи који у ВА долазе јер воле војску, дисциплину и уређен систем. Није потребно, каже она, да неко буде натпросечан – потребно је бити просечан у много сегмената, што је тешко пронаћи.

ПОЛИНОМ И ПОЛИГОН

Резултати пријемног испита из математике веома су важан показатељ способности кандидата да се носи са изазовима наставе на Војној академији. Математика се изучава на свим смеровима ВА, најмање једну годину, а на појединим специјалностима и по неколико семестара. Готово највећи проценат студената који изгубе годину или право на школовање, учини то због математике или сродних предмета.

Професор Милинко Миловић, који ове године спроводи квалификациони тест из математике, каже да је основно средњошколско знање довољно за његово полагање.

– Тест се, као што видите, састоји од десет задатака који се налазе у збирци посебно урађеној за ту намену. Већина су, такође, елементарне ствари – рачунске операције са разломцима, линеарне једначине и слично. И остали задаци су типски из средњошколског програма – каже професор Миловић.

Према његовим речима, за професоре на ВА није проблем да студенте науче вишој математици уколико постоји некаква основа из средње школе. Оскудно предзнање, каже Миловић, није проблем само Војне академије, него и осталих факултета. Доњом границом за упис сматра се петина урађених задатака, али и у таквим случајевима, како каже наш саговорник, потребан је велики број додатних часова и озбиљан труд да би се положио испит.

Тест знања или опште информисаности, како се до прошле године називао, спроводила је доцент др Мирјана Зорић, један од предавача историје на Катедри друштвених наука ВА. Она каже да је у односу на лане тест знатно измењен, односно фокусиран на историју, географију и српски језик.

– Питање предзнања веома је важно за отпочињање студија на Војној академији. То предзнање, могло би се рећи, варира од генерације до генерације, а веома зависи и од средње школе које су кандидати завршили – каже др Зорић. Она додаје да је циљ да се у припреми за тестирање обнове нека фундаментална знања из наука које се изучавају током студија.

Доцент др Мирјана Зорић

Згибови – провера снаге раменог појаса

Наша саговорница објашњава да се тест састоји од 25 питања која се бодују са по два поена. Као и у случају математике, и тест знања је анониман. То значи да се кандидати не потписују на радове, него их предају под шифром, тако да се њихов идентитет открије тек после оцењивања. Тиме је, како каже др Мирјана Зорић, избегнута

Професор Милинко Миловић
на квалификационом тесту
из математике

могућност пристрасности или манипулације.

Спортски полигон Војне академије једно је од места где се кандидати сусрећу са изазовима који ће их готово свакодневно пратити током школовања на ВА. Начелник Спортског центра за физичко васпитање, спорт и рекреацију Војне академије Лела Марић каже да се физичка провера састоји од четири дисциплине – трчања на 60 и 2.400 метара, скока у даљ из места и згибова, односно склекова.

– Физичка провера има за циљ да утврди колика је експлозивна снага и издржљивост кандидата на селекцији, односно да ли имају предиспозиције да током школовања постигну одговарајуће резултате. Напори који их очекују нису мали и уколико не постигну најмање врло добар резултат мало је вероватно да ће издржати све напоре

Начелник Спортског центра
за физичко васпитање, спорт
и рекреацију Војне академије
Лела Марић

Начелник ВМЦ Карабурма
мајор др Милан Младеновић

који их очекују – објашњава професорка Лела.

Разлике у критеријуму оцењивања младића и девојака постоје, као и у дисциплинама физичке провере. Кандидаткиње уместо згибова у натхвату, раде склекове, а и норме за остале дисциплине, како истиче наша саговорница, прилагођене су женама. Она наглашава да су скок у даљ и трчање на 60 метара најбољи показатељи да ли се од неког младића, односно девојке може направити физички спреман официр. Професорка Марић истиче да постоје знатне разлике у погледу физичке припремљености између кандидата из цивилства и оних који долазе из Војне гимназије. Она указује на велике пропусте у физичком васпитању у школама у грађанству који се огледају у недовољно добрим резултатима њихових матураната.

■ ДАН НА КАРАБУРМИ

Други дан селекције по правилу је намењен за лекарске прегледе у Војномедицинском центру Карабурма. Већ око седам ујутру кандидати остављају узорке у лабораторији, а после тога у неколико мањих група обилазе готово све специјалистичке кабинете.

Начелник ВМЦ Карабурма мајор др Милан Младеновић наглашава да његова установа има веома дугу традицију и велико искуство у сличним прегледима. Он објашњава да закључак о евентуалној способности или неспособности кандидата за професионалну војну службу даје Виша војнолекарска комисија на предлог лекара интернисте.

– После лабораторије, кандидати одлазе на снимање плућа и ЕКГ, затим код офталмолога, оториноларинголога, обављају неуропсихијатријски, кожно-венерични и хируршки преглед, а девојке прегледа и гинеколог. Сви они одлазе и код стоматолога, а код сакупе све налазе, интерниста на последњем прегледу закључује листу – објашњава др Младеновић.

Уколико било ко од лекара кандидата оцени као неспособног, он не може бити примљен у Војну академију. Наш саговорник каже да највећи број кандидата „отпадне“ код очног лекара због велике диоптрије. Интернистички преглед је такође чест разлог за негативни налаз, нарочито када је у питању ЕКГ, а одређен број кандидата не прође лабораторијске анализе. Начелник ВМЦ такође каже да није неопходно бити натпросечан да би се задовољио критеријум лекарских прегледа, али подсећа да су критеријуми за систематски лекарски преглед за кандидате далеко ригорознији од критеријума за остала лица.

После 5. јуна очекује се коначна ранг листа. Тек сваки трећи или четврти кандидат имаће разлога за радост. Та ће радост, међутим, убрзо бити замењена напорима који их очекују као студенте Војне академије. Неки ће на том путу посустати, али добар део ће након четири или пет година бацити шапку увис. Надлежни на Академији кажу да ће, по свему судећи, наредне године бити више кандидата за упис. За систем одбране то је добра вест, а за оне који на раменима већ замишљају официрске розете – и брига и изазов. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Немања ПАНЧИЋ

ЛЕТ У НОВИ

Био је одличан ученик и гимназијалац, врстан пилот, много вољени супруг и отац... Војник од части и угледа. Имао је успешну летачку каријеру и дивну породицу. Међутим, бурних деведесетих умало да изгуби – све. На једном ратном задатку, мајор Шишић обара летелицу која је, упркос упозорењу, прешла „црвену линију“ и дубоко повредила ваздушни простор суверене земље. Од тада му све креће по злу, а хапшење на мађарској граници и суђење у Италији потврђују правило да несрећа никада не иде сама. На дугом и драматичном путу, од изрицања казне доживотног затвора до условне слободе, његова судбина је показала и лице и наличје. Трагедија се временом претворила у причу са срећним крајем, али требало је све то преживети...

Снимко Даринмир БАНДА

И за њега се затварају тешка врата, уз шкрипу метала и непријатан звук браве. Тамна и уска ћелија затвора, негде у северном делу Рима. Ваљда су све исте, окренуте овако или онако, надамак „вечног града“, или у недођији. Дође му исто. Место где је човеку одузето све. Тамо горе узан отвор, у њему парченце неба подељено решеткама. Врховима прстију тражи цигарету. Вади прву и приноси је уснама. На пола пута повлачи руку наниже, враћа је у кутију коју гужва једним потезом. Баца је кроз исти онај оквир и обећава себи да више никада неће запалити.

ЖИВОТ

И погледу је ускраћена слобода. А небу?... Је ли га оно довело у тамницу или судбина од које нико никада није побегао...

... Ееееииррееее!.. Хајде, болан, на ручак, па поитај у школу. Повоздан гледаш те авионе, како те глава не заболи? – пита дечака старија сестра дозивајући га с оgrade аеродрома. А и кућа је близу, стотинак метара даље.

Село Живинице крај Тузле, раних седамдесетих.

Одликаш основне школе „Владимир Назор“, добро дете, изданак честите породице Шишић, где се радне навике и поштовање старијих заветно преноси на млађе. Тај вижљаст дечкић Емир, бистар и марљив, живео је за поглед на авионе. Сваки слободан тренутак одлазио је да их што боље види. Једна од сребрних птица на чијем је шиљатом кљуно оштра стрела, разбуктавала је његову машту. Грмљавину снажних мотора осећао је у грудима и ослушкивао ноћима. Летео је у сну.

Свету електронике поклањао је доста пажње и времена. Волео га је и разумео, али то је била тек друга љубав. Још у седмом ће правити радио-предајнике, токи-воки уређаје. Завршиће курс за радио-аматере. Бриљира из математике, физике, хемије... Осми основне. Велика животна прекретница за мале људе. Сада је то важна одлука која подразумева одлазак од куће. Формулари, тестови, лекарски прегледи... Емир Шишић постаје ученик 18. класе Ваздухопловне војне гимназије „Маршал Тито“ у Мостару. Носталгију за родним Живиницама потискује поглед на чувени мост. Испод њега пенуша захукта ла Неретва. Расцвале липе, опевана Емина, Алекса Шантић, Перо Зубац...

Дечак постаје младић...

■ КРОЗ ЗВУЧНИ ЗИД

Незаборавни гимназијски дани. Једрење по групама. На лаким крилима једрилице лети пут Битоља. Шум ветра и осећај слободе. Компас и палица. Ваздушне струје га пропињу међу облаке. Инструктор Киро Ангеловски, врстан педагог и сјајан летач. Најбољи се не заборављају. Другови из класе: Игор Дамјановић, Сениша Циглић, Бошко Тодоровић, Драган Вренчев, Звонимир Станковић...

Селективно летење на „утви 75“ одредиће ко може да буде пилот, а ко не. Емир ће добити високе оцене и добре препоруке. Питомца је 35. класе Ваздухопловне војне академије. Годину и по дана „суве“ теорије. Најзад је у борбеном авиону. Самостални лет на „галебу“. Дечачки сан још није јава. Она чудесна птица је „МиГ-21“, надзвучни авион великих способности, у то време узданица југословенског Ратног ваздухопловства. Свега 12 момака из класе добиће шансу да се домогну његове кабине. Међу њима и Емир.

Причаће после да се први лет одвијао филмском брзином. Огромна разлика у снази и потиску са претходним летелицама. Касније, на обуци винуће се и преко звучног зида, што је, опет, неописив осећај моћи и доказ пилотске вештине.

У завршној години академије, месец дана боравка у техничкој радионици за „МиГ-21“. До детаља је проучио електронику авиона, уз ону исту знатижељу која га је као дечака пратила док је одгонетао тајне предајника и пријемника, изолатора и проводника...

Прославу рођендана у хотелу „Пула“ обележиће сусрет који ће усрећити будућег пилота. Весело друштво за једним, две девојке за другим столом. Један поглед, дискретан осмех, позив на плес... Весна, студенткиња Више економске, кћерка војног стоматолога, тиха, љупка, проницљива... Љубав на први поглед, у правом смислу речи.

Промоција у чин потпоручника јула 1986. године. У новембру ће он и Весна изговорити „да“ пред матичарем у Пули. Каква срећа!

■ У РАТНОЈ БУКТИЊИ

Прво место службовања – Бихаћ. Јединицу су популарно звали „Сорбона авијације“. Необично лоциран војни аеродром, веома захтевно слетање, много борбених летелица и пилотских асова. Уместо школских „Л 14“, на писти су „мигови“ у борбеној варијанти „Л 14“, моћни, наоружани.

Пуковник Борислав Пејић је строг командант који је поштовао млађе колеге, али захтевао максимално залагање. Одговорност се подразумевала. У старији тип двоседа, потпоручник Шишић није могао да се смести због своје висине. Рекао је то пуковнику, који се најпре обрешнуо, а потом позвао Емира да му покаже „то чудо“. Отишли су до авиона, потпоручник је ставио кацигу и сео, док се пуковник трудио да затвори кабину. Није ишло. Тек онда је командант пустио.

За младог, успешног и шармантног пилота живот постаје бајка. У то време, Ричард Гир је мамио уздахе на филмском платну у улози пилота култног дела „Официр и центлмен“, а наши летачи стицали све већу популарност. сасвим заслужено.

Радост Шишића улепшаће кћеркица Ада 28. октобра 1987. године. Млади родитељи уживали су у породичној срећи. Мали стан препун топлине.

Сваки дан на небу. Гађање ваздушних циљева. Топом, бомбама, невођеним, радарским, вођеним ракетама... Анализа вежбе. Као по правилу, из Емировог авиона се вади филм: све сами погоци! Захват и праћење циља, лансирање... За чисту десетку. Многу му је помогла пратећа љубав у професији – електроника. Радар, уређаји за навођење, електронска глава... Проучавао их је до сржи.

На половини спокојног сна почеће кошмар. Југославија пуца по националним шавовима. ЈНА покушава да одбрани оно што јој уставна обавеза налаже. Капетан Шишић, као и све његове колеге, верује да се још може потражити спас од најгорег.

Борбена дејства.

Дежурство седам дана, 24 сата.

Седми јануар 1992. године. Командир дежурне паре. Стиже сигнал. Полетање. Команда. Непозната летелица је без дозволе прешла „црвену линију“ успостављену званичним документом септембра претходне године и дубоко повредила наш ваздушни простор. Изнад планине Иванчице, између Вараждина и Загреба, две силуете хеликоптера. Са шест хиљада метара Шишић их уочава, обрушава се, испуљује рафале упозорења, али они настављају даље. Капетан им је дао шансу да слете... Следи команда да се циљ обори. Узима их на нишан, лансира ракете и тачка на радару се гаси. Задатак извршен. Професионално сасвим јасно, војнички разумљиво, поготово у рату. То је војникова судбина. За то се школује, обучава, у то верује. Свуда на свету, у свим армијама, Наређење је закон!

■ ВРЕМЕ ПУНО МУКА

У анализи која ће уследити видело се да је цела командна процедура са наше стране поштована до детаља. Зашто су они полетели из Капошвара према Загребу на своју руку, нека остане на њиховој савести. Нити су имали дозволу, нити су се обратили Београду за евентуалну дозволу. Надобудни посматрачи Европске мисије криву су за свој удес.

Али догађај је узбуркао јавност. Савезни секретар за народну одбрану сутрадан подноси оставку. Капетан Шишић пише молбу да пређе у транспортну авијацију.

Рат траје...

Сунце је огрејало Шишиће када се 6. јуна 1992. родила још једна кћи – Ирена. Добра нада у време мука.

Таман се стишало једно, на сцену је ступило друго зло. Бомбардовање 1999. години посебно је тешко пало пилотима. На нашем небу су дивљали туђи борбени авиона. Било је их сто на једнога. Шта се ту могло? Много туге и горчине скупљало се годинама. Лоше се осећао, заправо све лошије. Лекарима на ВМА му откривају тумор на желуцу. Почетак нове борбе, овај пут против опаке болести. Дуг и болан период лечења. Требало је, сем осталог, набављати лекове којих овде није било. Пут преко границе беше једини спас.

Девети мај 2001. године. Гранични прелаз код Хоргоша. Емир се осећа лоше, Весна би да пронађе речи налик утехи. Пасошка и царинска контрола као и много пута пре тога. Али, овај пут му наређују да паркира возило са стране и пође у канцеларију. Иза њега се спуштају решетке. Кроз њих је видео очај на Веснином лицу...

■ СУДИЈЕ И ТАМНИЦА

Хрватска је у међувремену постала чланица Интерпола и иницирала међународну потерницу. Тринаест месеци у будимпештанском затвору. Тешки и дуги дани. Неизвесност. Покојни премијер др Зоран Ђинђић успева да у договору с мађарским колегом Виктором Орбаном спречи изручење Хрватској. Али онда следи нови притисак, овај пут на Италију. Они издају нову потерницу и захтев за екстрадицију.

Услови у затвору су били сурови. Посета супруге један сат месечно. Разговор телефоном, кроз стакло, као на филму.

Италија. На римском аеродрому наш енергични конзул Зоран Матић. Емир ће добити подршку у наговештају дуге и тешке борбе за право, правду и слободу, најпосле.

Она тешка врата дуго ће остати затворена. Такозвани период адаптације. Припрема за суђење, тражење адвоката. Поред породице, увелико се ангажује наша амбасада, конзулат, убрзо потом Министарство правде, војнодипломатско представништво у Риму... Бране га врсни адвокати Августо Синагра и Фалво Дурсо. Осим високе професионалности, угледни стручњаци су и лично уверени у мајорову невиност. Али суд не признаје емоције. У тиме је и преводилац Бранка Ничија. Њу ангажује наша амбасада.

Првостепени суд 20. маја 2003. доноси скандалозну пресуду: доживотни затвор. На оштре примедбе одбране, судија саркастично каже: *Будите задовољни што је Италија уласком у Европску унију укинула смртну казну, јер бисте се нашли пред стрељачким стројем.*

У то време осетљива јавност Италије још је жалила жртве и сипала жуч на поступак америчких пилота који су пресекали сајлу жичаре у познатом скијалишту. Гондоле су се срушиле, туристи изгнули, пилоти остали непознати, а случај заташкан.

Девет месеци касније, Апелациони суд ће бити коректнији, сагледава чињенице, уважава оптуженог, слуша реч адвоката. Казна се смањује на 15 година затвора...

■ БОРБА ЗА СЛОБОДУ

Касациони суд само потврђује пресудну и она постаје извршна. Затворски дани теку. Учење италијанског језика му одвлачи пажњу од тешких мисли. Окружен је тешким криминалцима. Тај блок је намењен људима који су починили најтежа кривична дела. Човеку создано од толико врлина немогуће је да се привикне. То никада не може бити његов свет. Патња је свеприсутна и то његово здравље трпи. Осећа тешке болове, потиштен је, исцрпљен до краја. Упућују га на операцију и краће лечење. Болница и затвор у исто време.

У Србији се води битка, али средства и маневарски простор нису превелики. Министар правде Владан Батић успева преко италијанског колеге Кастелија да му обезбеди лакши затворски третман.

Емир је премештен у други блок, где се пружају могућности за рад, учење, рекреацију... Спас налази међу страницама књига. У свакој Весниној торби био је нови нарамак литературе. Затвореници са симпатијама гледају новог „колегу“. Био им је необичан по свему. Сви

су му говорили како му тамо није место, али...

У затвору је чудан режим. Нема обавезног кућног реда, устајања, постројавања, не постоји повечерје... ако се не латиш посла време ужасно споро пролази. Храна је танка, али Емир добија могућност да је сам себи припрема. Сваке недеље десет минута телефонског разговора с најближима. Пријављује се за курс ТВ механичара. Најпре пријемни. Шема, лемнице, инструменти... Говорили су му: тешко да ћеш добити тако леп посао, ти си странац. Чекање резултата конкурса прекраћује надзорник који му нуди место електричара у објекту. Опет тестирање, осигурачи, прекидачи, склопке... Положио је и добио посао.

У италијанским новинама чита изјаву пилотског пилота који, коментаришући његов случај, тврди како би поступио као и он. То је наређење! Кривица? Ни случајно!

Током посета види како време одмиче, а деца расту. Тешко му је пало када је старија кћи прославила 18. рођендан.

Требало је очувати менталну и физичку снагу. Рад, читање, учење језика... Научио је италијански, обновио енглески и руски. На ред је дошао јапански, који га је одувек привлачио. Одбојка је пилотски спорт, веома популаран међу Италијанима. Када му је наш прослављени репрезентативац Вања Грбић послао две лопте са аутограмом, осетио је велику радост. Сваке године проглашаван је за најбољег играча, а његова екипа освајала је титулу првака затвора у коме је смештено две хиљаде људи.

Велика, дуга и упорна битка за Емиров долазак у Србију билижа се крају. Министар Радослав Ђајић се много ангажовао, остали чланови Владе такође. Тридесетог октобра 2006. године мала делегација наше амбасаде дошла му је у посету. Пружили су папир на коме је писало да ће остатак казне служити у Србији. Каква радост!

Четири дана после, срдечно се поздравио са нашим амбасадором Николом Лекићем, адвокатима, колегама из војнодипломатског представништва у Риму и у пратњи полицајца сео у авион ЈАТ-а.

Затвор у Сремској Митровици нема комфор као у Риму. Зна се ред, строј, рад... Али, око тебе су наши. Ту су и посете не само породице већ и пријатеља, класића, комшија... Оца и сестре видео је после седам година. Из Италије стиже још једна добра вест: одобрено му је скраћење казне за три године. Па то више није 15 већ 12 година затвора. По нашем Закону, након половине казне стиче право да поднесе молбу за условно пуштање на слободу...

Недавно је Београд преплављивала родост звана „Евросони“ и сва лепота у пратњи светковине. У исто време на једном сплаву испод Бранковог моста стекло се много добре песме и сјајне атмосфере. Удружење војних и цивилних пилота организовало је фешту за памћење. Стигли су бивши и садашњи министри правде Владан Батић и Радослав Ђајић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВВ генерал-потпуковник Здравко Понош, командант Ваздухопловства и ПВО генерал-мајор Драган Катанић... Дошли су да поздраве мајора Емира Шишића и обележе његов повратак на слободу. Уз породицу, класиће, колеге, пријатеље... Било је незаборавно.

Живот тече даље, здравље је за сада добро, вели Емир који се озбиљно припрема за нови посао. Супруга Весна је запослена у Војсци Србије, старија ћерка Ада завршава другу годину пејзажне архитектуре на Пољопривредном факултету, а њена сестра Ирена прву годину средње графичке школе.

Пилотска каријера је завршена, али мајор креће на лет у нови живот. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Они се буде са Србијом

Срђан и Јована

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС-а
СВАКОГ ДАНА У 6.05

www.rts.co.yu

СРПСКИ ПАДОБРАНЦИ ТРЕЋИ НА ЈАДРАНСКОМ КУПУ

На 20. јадранском падобранском купу, који је од 16. до 18. маја одржан у Бару, репрезентација Ваздухопловног савеза Србије освојила је екипно треће место. Екипу су чинили Радослав Кораћ, Љубиша Наумовић, Александар Цветковић, Дејан Цветковић и Светлана Симић.

Прво место на такмичењу заузела је репрезентација Русије, а другопласирана је репрезентација Украјине. На такмичењу су поред мушкараца учествовале и две жене – Светлана Симић из Србије и Олга Заварјугина у екипи Русије.

Поред екипа из Србије, Русије и Украјине, учествовале су и репрезентације Републике Српске, Македоније и Црне Горе.

А. П.

ЦРВЕНИ КРСТ СРБИЈЕ НА ТРЦИ „ФОРМУЛЕ 1“

Екипа волонтера Црвеног крста Београд обезбеђивала је 25. маја трку „Формуле 1“ у Монте Карлу. Младићи и девојке из Србије били су једина екипа Црвеног крста из овог дела Европе која је имала ту привилегију. Позив за учешће у санитетском обезбеђењу трке српски волонтери добили су после победе на Европском такмичењу прве помоћи јула прошле године у Ирској.

Црвени крст Србије, поред учешћа на међународним такмичењима, активан је и у земљи на плану обуке деце и омладине у пружању прве помоћи. Током 2007. године Црвени крст је обучио више од 10.000 школске деце и око 2.500 запослених и чланова међународних организација.

У оквиру сарадње са Министарством одбране прошле године, обуку из прве помоћи и међународног хуманитарног права прошло је око 2.500 војника на цивилном одслужењу војног рока. Планирано је да се током 2008. обучи још око 15.000 младића.

А. П.

ПОДМЛАДАК ВОЈНОГ САНИТЕТА

Слушаоци 93. класе Школе резервних официра санитетске службе приказали су своје семинарске радове о „Организацији санитетске службе у појединима страним армијама и искуствима страних санитетских служби у кризним ситуацијама“, у присуству руководства и водећих стручњака Војномедицинске академије.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић поздравио је способност и мотивисаност младих нараштаја, лекара на одслужењу војног рока, да на такав начин покажу и прикажу оно што су научили у Војномедицинској академији. Генерал Јевтић је слушаоце ШРО који су излагали семинарске радове наградио десетодневним одсуством и нагласио да ће ВМА наставити да улаже у младост и знање.

Е. РИСТАНОВИЋ

СИМПОЗИЈУМ О РЕУМАТОИДНОМ АРТРИТИСУ

У организацији Клинике за реуматологију и Института за медицинска истраживања, на Војномедицинској академији је одржан симпозијум о реуматоидном артритису. Стручњаци ВМА који се баве том проблематиком говорили су о значају ране дијагностике и најновијим достигнућима у молекуларној дијагностици болести.

Симпозијум је отворио начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, истакавши да ВМА има стручњаке који и у овој грани медицине прате светске токове и савремена достигнућа у дијагностици и терапији, те да су пионери на том простору у увођењу нових метода лечења. Реуматоидни артритис је хронична запаљенска болест која доводи до инвалидности и знатно скраћује животни век оболелих. Процењује се да у Србији од реуматоидног артритиса болује више од 30.000 људи, али се болест још недовољно препознаје и недовољно успешно лечи.

У последњој деценији начињени су знатни помаци у терапији реуматоидног артритиса, пре свега увођењем тзв. биолошке терапије. Лекови из те групе су природни продукти добијени генетским инжињерингом и усмерени су према појединим чиниоцима имунског система који имају значај у настанку болести.

Е. Р.

УКРАТКО

▶▶▶ РАДИОЛОШКА ДЕКОНТАМИНАЦИЈА – Припадници Сектора за превентивну медицину ВМА извели су показну вежбу са циљем испитивања спремности превентивномедицинске и радиолошке екипе ВМА у случајевима радиолошких акцидената. Акценат је био на деконтаминационим поступцима на пријему контаминираних, повређених и оболелих, те на преношењу до места деконтаминације и стручним радњама које се тамо обављају.

Део руководства ВМА и представници Министарства одбране који су посматрали вежбу нагласили су да је људство спремно и оспособљено у свим фазама рада, добро увежбано и координирано у приказаним поступцима деконтаминације повређених и оболелих.

▶▶▶ ДАН БОРБЕ ПРОТИВ ХЕПАТИТИСА – Стручњаци Клинике за инфективне и тропске болести ВМА учествовали су у медијској кампањи обележавања Светског дана борбе против хепатитиса. Вирусни хепатитиси представљају глобални здравствени проблем, а од последица тих болести годишње умире више од милион људи. У нашој земљи вирусима хепатитиса Б и Ц хронично је инфицирано више од 200.000 људи.

На ВМА се посвећује велика пажња проблемима хроничних вирусних хепатитиса. Спроводи се и комплетна дијагностика хроничног хепатитиса Ц. Дијагностика и терапија те болести веома је значајна за болеснике на програму хроничне хемодијализе, јер присуство вируса онемогућава трансплантацију бубрега. Годишње се на ВМА дијагностикује више стотина болесника са вирусним хепатитисима.

▶▶▶ ПРИЗНАЊЕ ВОЈНОЈ АНЕСТЕЗИОЛОГИЈИ – Поводом 50 година постојања Секције за анестезиологију Српског лекарског друштва, у Дому гарде ВС одржана је свечана академија на којој су представљени ретроспектива развоја српске анестезиологије, интензивне терапије и путеви будућег развоја.

Први лекар у Југославији са специјализацијом из области анестезиологије био је пуковник проф. др Север Ковачев из Главне војне болнице, која је претеча данашње ВМА. Клиници за анестезиологију и интензивну терапију ВМА додељена је Специјална повеља, а Плакете Секције за анестезиологију, интензивно лечење и терапију бола добили су пуковник проф. др Никола Филиповић, заменик начелника ВМА, пуковник проф. др Предраг Ромић, Начелник Клинике, и анестезиолог доц. др Маја Шурбатовић. ■

Традиционално окупљање ветерана падобранаца у Израелу

СКОК СЛОБОДЕ

Пуковници Дрор Палтин и Предраг Станковић и водник Јован Ђулибрк

посету Падобранском корпусу израелских одбрамбених снага (ЦАХАЛ) у бази Тел Ноф слегло се четвртог маја скоро две стотине падобранаца из шеснаест земаља света. Највише је било Француза, са којима је генерал Еитан 1973. и започео ово окупљање ветерана у спомен на операцију „Кадеш“ – заједничку акцију Израелаца, Британаца и Француза на деблокарању од Египта затвореног Суецког канала 1956. године. Окупило се и нешто мање Италијана и много старих израелских пријатеља Јужноафриканаца. Ту су, наравно, и бројни Американци, затим Немци и Скандинавци, први пут и Шпанци и неколико Грка са знаком 63. падобранске бригаде на рукаву – они, као и један од Американаца, били су својевремено наши гости у Нишу и Београду.

■ ПРИПРЕМЕ

Сви они, окупљени у национална удружења падобранских ветерана, дошли су преко заставника Јоава Дрора, шефа израелског удружења, који од 2005. окупља падобранце ветеране са свих меридијана за „Скок слободе“ („Freedom Jump“), како се ова манифестација назива. Но, занимљиво је да број ветерана вишеструко превазилази девет падобранаца који су дошли званично, преко националних изасланстава одбране у Израелу – четири из САД, двојица из Бразила, по један из Еквадора, Велике Британије и, први пут, из Србије, коју је представљао потписник ових редова, резервни водник 63. падобранског батаљона.

Бивша Југославија се, иначе, доста помиње у Израелу поводом шездесет година независности, што је био лајтмотив овогодишњег „Скока слободе“: новине су донедавно нашироко писале о испоруци југословенских спитфајера Израелу 1948. преко никшићког аеродрома на Капином пољу (истог оног са којег је краљ Петар Други полетео за Јерусалим априла 1941), а баш празнични „Џерузалим пост“ доноси опширан текст Сета Францмана о босанским муслиманима, ветеранима СС „Ханцар“ дивизије, којих се око хиљаду борило на арапској страни против тек проглашене израелске државе.

На овогодишњем „Скоку слободе“ гости су могли да бирају између скока падобраном са округлом куполом и скока на слободно у бази Палмахим, јужно од Тел Авива, петог маја, или скока на воду на сам Дан независности осмог маја. Велики број оних који су изабрали последњу могућност отишао је, потом, на обуку за спетање на воду у морнаричку базу у Ашдоду. Нажалост, један од израелских падо-

У знак сећања на операцију „Кадеш“, заједничку акцију Израелаца, Британаца и Француза на деблокади Суецког канала 1956. године, две стотине падобранаца – ветерана из шеснаест земаља света окупило се почетком маја у бази Падобранског корпуса израелских одбрамбених снага. На овогодишњем „Скоку слободе“, како та манифестација носи назив, први пут је учествовао и представник Србије.

Падобрански корпус, који чине једна активна и четири резервне бригаде, те Школа за падобранство и специјалне операције у бази Тел Ноф, представљају елиту израелске војске. Из извиђачке чете падобранске бригаде, познате као Сајерет Цанханим, развила се већина израелских специјалних јединица.

Под командом Ариела Шарона и Рафула Еитана падобранци су скочили на Митлу 1956. и одиграли кључну улогу у заузимању Синаја, а 1967. су, после скоро две хиљаде година, поново заузели јерусалимски Стари град.

Од Јом-кипурског рата 1973, Падобрански корпус је дао већину начелника генералштаба израелских оружаних снага.

бранаца, који је скакао над морем у Тел Авиву осмог маја, приземљио се у збијену масу посматрача, повредио десетак људи, неколицину тешко, а и сам је завршио са тешким последицама. На скоку у бази Палмахим повређен је био и педесетпетогодишњи јужноафрички ветеран Грегор Карел.

На дан припрема, након добродошлице на улазу у Тел Ноф, падобранци су препуштени младићима и девојкама – инструкторима који су учесницима углавном освежили знање о начину изласка из авиона J-130 и о падобрану T-10 („канаф“ и „цабар“ у израелском војном речнику).

За српског падобранца T-10 изгледа мање-више као део кореографије из филма *Предалеки мост*: неуправљиви падобран (без команди) који се отвара сам (на присилно дејство) у поређењу са нашим ПД-08 заиста делује као реликт из Другог светског рата. Додуше, великом броју падобранца је T-10 био сасвим близак, што због сопствених година (осим неколицине очигледних вијетнамских ветерана, за неке од присутних Американаца се сумњало да су били и у Кореји), што због тога што је тај „падобран ветеран“ понегде још у употреби. „Таман посла да свако шета по небу куд хоће. Кад изађе из авиона има да падне тамо где га бацимо“, каже британски потпуковник. Енглески хумор, или...?

ПАДОБРАНСКО БРАТСТВО

После припрема приређен је ручак са командантом Школе пуковником Дрором Палтином, а потом приказ антитерористичке јединице за обуку и употребу паса K9 и борилачких вештина. Иначе, медитерански гостољубиви домаћини, окружени шароликим падобранским братством, били су додатно раздрагани присуством српске заставе и српског колеге. „Ја делим посебно поштовање према српској стаменисти, коју је, као што и сами знате, имао мој шеф“, истакао је сутрадан изаспанику одбране Србије у Израелу пуковнику Предрагу Станковићу, пуковник Ранан Гисин, портпарол Ариела Шарона током оба његова премијерска мандата.

Конечно, у понедељак петог маја ујутро, падобранци су већ у зору били опремљени и чекали крај писте на Тел Нофу. Није се могло чути урлање мотора F-15 у узлетању, као дан пре, али се убрзо појавио „херкулес“, отворио рампу, и убрзо су падобранци кроз отворена бочна врата авиона могли да виде како море дотиче песковиту

обалу која се шири у десантну просторију 400 метра испод. „Један минут!“ надјачава глас инструктора буку мотора и црвено светло се пали; „Standby!“ и руке су већ изван врата; свако добија свој лични „Go!“ – за којим следе јак удар ваздушне струје коју стварају по два мотора на крилу „херкулеса“, динамички удар отварања падобрана после три секунде и чудно осећање да падобран иде мање-више куд он хоће. Приземљење је било у песку базе Палмахим као у снег. Међутим, носила са Јужноафриканцем, који је сломио ногу, казују да и у том прашњавом јастуку може човек да се повреди.

После окупљања, пребројавања и кратког трка кроз пустињу, под шатором падобранце чекају заставе и командни састав Школе: у краткој свечаности, учесници добијају израелску војну падобранску књижицу са уписаним скоком, а званичним представницима САД, Еквадора, Бразила, Велике Британије и Србије пуковник Палтин лично ставља сениорска војнопадобранска крила (која означавају да носилац има више од педесет скокова) на униформу. Заставник Дрор отвара шомпањац и за већину учесника то значи „Шалом велехитраот“ – „Здраво и довиђења!“

Док за велики број присутних то значи заиста до скорог виђења, јер је наредно окупљање падобранца ветерана у Словачкој већ у јуну, за домаћине који падобранце свакодневно употребљавају у борбеним задацима, „Скок слободе“, осим сусрета са падобранским друговима по оружју, остаје углавном прилика да се предахне, што се, иначе, ретко дешава на Блиском истоку. ■

Јован ЂУЛИБРК
Снимио Никола РАДИЋ - ЛУЦАТИ

КОНФЕРЕНЦИЈА О КАСЕТНИМ БОМБАМА

На отварању двонедељне конференције о касетним бомбама у Даблину, генерални секретар УН Бан Ки Мун позвао је на усвајање глобалног споразума којим би била забрањена употреба касетних бомби. Он је, такође, рекао да је реч о „недискриминативној и непоузданој“ муницији.

Генерални секретар УН је истакао да су касетне бомбе „реална опасност за цивиле, како у току сукоба тако и по њиховом завршетку“, наведено је у саопштењу. Том приликом, он је позвао на усвајање међународног споразума којим би се забранила употреба, развој, производња, складиштење и пренос тих бомби.

Конференција, на којој су учествовали представници више од 100 земаља, организована је у оквиру напора, започетих у фебруару у Ослу, да се забрани употреба касетних бомби, као што је био случај са нагазним миномима. На конференцији у Даблину нису учествовали представници САД, Кине и Русије, који се противе забрани те опасне муниције. ■

ПРИПАДНИЦИ ЦРНОГОРСКЕ ВОЈСКЕ ЖЕЛЕ У МИРОВНЕ МИСИЈЕ

Више од 400 припадника Војске Црне Горе (ВЦГ) изјаснило се да жели да учествује у мировним мисијама, рекао је црногорски министар одбране Боро Вучинић. Он је на седници парламентарног Одбора за безбедност и одбрану навео да је у ВЦГ спроведена анкета о учешћу у мировним мисијама, и да се око 30 посто анкетираних изјаснило да би добровољно ишло на задатке у оквиру мировних мисија у свету.

Он је истакао да у мировну мисију нико не може и неће бити упућен пре него што то сам одлучи и тек након што буде добро оспособљен за обављање поверених задатака.

Предлогом Закона о мировним мисијама предвиђено је да на задатке те врсте иду не само припадници ВЦГ, него и полиције, те запослени у државним органима. ■

ПАКИСТАН ТЕСТИРАО КРСТАРЕЋУ РАКЕТУ

Пакистан је успешно тестирао крстарећу ракету која се лансира из ваздуха, способну да носи нуклеарну бојну главу, саопштила је пакистанска војска. Пројектил типа „ра'ад“, димета 350 километара, лансиран је са непознате локације у Пакистану, дан пошто је Њу Делхи саопштио да је успешно тестирао свој најмоћнији пројектил који може да носи нуклеарну бојну главу, пренела је агенција ДПА.

Индија је тестирала балистичку ракету димета 3.000 километара која може да погоди циљеве на крајњем истоку Кине. Ракета „агни III“, земља-земља, успешно је тестирана са острва у индијској држави Ориси. Пакистански пројектил „ра'ад“ седми је пројектил који је Пакистан тестирао у овој години. ■

БИХ ШАЉЕ 50 ВОЈНИКА У ИРАК

Министар одбране БиХ Селмо Цикотић рекао је да ће БиХ у склопу мировне мисије послати пешадијску јединицу од 50 војника у Багдад на осигурање стационарне базе и једну посматрачку мисију у Судан.

„Намеравамо да пошаљемо и 10 официра у Авганистан, који ће, највероватније, бити у оквиру немачког контингента. Циљ је да виде на који начин се извршавају мировне мисије у тој земљи“, изјавио је Цикотић.

Босна и Херцеговина има посматрачке мисије у Конгу и Еритреји, јединицу за уништавање неексплодираних убојних средстава у Ираку и три војнодипломатска изасланства. Цикотић је рекао да су у току завршне активности успостављања мисије БиХ при НАТОу. ■

БРИТАНИЈА ГРАДИ ДВА НОСАЧА АВИОНА

Британско министарство одбране дало је зелено светло за скоро осам милијарди долара вредан уговор о изградњи два носача авиона за потребе Краљевске морнарице. Представници министарства тврде да ће уговор за носаче авиона од по 65.000 тона, „Краљица Елизабета“ и „Принц од Велса“, спасити око 10.000 радних места у британској бродоградњи.

Бродови дуги по 280 метара моћи ће да носе до 40 авиона, а рачуна се да ће њихова изградња бити завршена до 2016. године.

Државни министар у министарству одбране Дес Браун изјавио је да ће бродови обезбедити британској армији да буде још модернија и опремљена капацитетима светске класе. ■

БУНДЕСВЕР ТРАЖИ ЖЕНЕ ЗА ЕЛИТНЕ ТРУПЕ

Немачке оружане снаге намеравају да први пут у историји Бундесвера уврсте жене у елитне трупе које су, између осталог, обучене и за антитерористичку борбу. Према писању немачких медија, у надлежном министарству се управо завршавају припреме за спровођење ове измене.

Новине цитирају заповедника копнених снага немачке војске Ханса Ота Будеа који је истакао да су у Команди специјалних снага (КСК) „жене незаменљиве“ и да су „хитно потребне посебно у акцијама у иностранству“. Стационарирана у Шварцвалду, КСК је обучена за тешке и поверљиве задатке. Припадницима ових јединица поверава се евакуација из ратом захваћених региона, заштита угрожених личности, спречавање терористичких напада и уништавање осетљивих циљева на страниој заузетој територији. Тренутно су припадници КСК-а ангажовани у Авганистану. ■

СЕВЕРНА КОРЕЈА ПРЕДАЛА АМЕРИКАНЦИМА ДОКУМЕНТА О НУКЛЕАРНОМ ПРОГРАМУ

Северна Кореја је Сједињеним Америчким Државама предала више хиљада тајних докумената који се односе на њен нуклеарни програм. Ти документи ће сада бити пребачени у Вашингтон на анализу, јавио је Би-Би-Си.

Власти у Пјонгјангу су се обавезале да ће у замену за економску помоћ обелоданити све појединости о свом нуклеарном програму. Американци би такође требало да Северну Кореју скину са списка земаља које подржавају тероризам. За сада, није познато колико заиста нових детаља садрже севернокорејска документа. ■

Пише
Александар РАДИЋ

КОРУПЦИЈА ИЛИ НЕТРПЕЉИВОСТ КОНКУРЕНАТА

Најновија афера која отвара дилему корупција или нетрпељивост конкурената везана је за шведски SAAB, за кога се тврди да вишенаменске борбене авионе JAS39 GRIPEN пласира помоћу масне финансијске надокнаде лицима од утицаја код будућих корисника.

Финска Патрија се такође нашла под притиском истражних органа због умешаности у подмићивање. Води се прелиминарна истрага о свим околностима око пласмана борбених возила точкаша АМВ за оружане снаге Словеније. Такође, води се истрага о томе како су Каиру продата технолошка решења за производњу артиљеријских оруђа.

Из прозваних фирми тврде да се ради о намештаљкама које су приредили конкуренти, љубоморни зато што нису добили нове послове.

Нећемо се бавити тиме да ли ће се доказати да су и Скандинавци у трци за зарадом срозали моралне вредности на које су били изузетно поносни.

Зарад нашег интереса, зато што ће и Србија ускоро да уђе у преговоре око набавке точкаша за механизовану пешадију и вишенаменских борбених авиона, треба помно пратити шта други чине и како избећи туђе грешке.

Случај Патрија може се сматрати посебно поучним зато што се ради о фирми која се већ изборила за два уговора у нашој околини – возила АМВ продата су Словенцима за 278 милиона евра и Хрватима за 112 милиона евра. У оба случаја главни конкуренти били су Патрија и аустријски (по власништву амерички) Штајер-Дајмлер-Пух, фирма врло позната у нашим оружаним снагама по теренским возилима пинц гауер и пух.

Понуђена возила су у основи слична са конфигурацијом 8x8 и модулрном конструкцијом и наоружањем које углавном за оба возила истовремено нуде израелске фирме.

Током готово десетак година дуге трке за посао са Словенцима, из Штајер-Дајмлер-Пуха имали су велику предност зато што су ушли у блиске везе са локалним фирмама и чак су возило пандур 6x6 преименовали у валук, по старом карантанском кнезу, да би се умилмили националистима. Модел пандур II 8x8 понудили су после добро организоване стратегије маркетинга и јачања позиција на словеначком тржишту. Као финалиста пандура II представила се словеначка Системска техника фирма, са 70 одсто власништва у рукама такође словеначког Виатора и Вектора, фирме са великим пословима у домену моторних возила. Врло солидне америчко-словеначке везе такође је требало да иду у прилог пандуру II.

Чинило се да ће то возило постати део словеначког наоружања без тешкоћа и да проблем може да проистекне само у избору. Додуше, тај део приче се већ не налази у домену Штајер-Дајмлер-Пуха. На

тендеру се показало да се и поред свих адута може остати кратких рукава – лета 2006. године Словенци су одабрали финско возило АМВ и договорили офсет аранжман. Возила ће бити финализована у погону Горња у Шоштању. Део вредности посла добиће и фирма Ротис, која представља трећег члана наменски организованог савеза фирми. Оне заједничким снагама треба да израде 136 АМВ-а у четири варијанте.

У Штајер-Дајмлер-Пуху били су зачуђени резултатима тендера и уложили су приговор. Случај се пренео на словеначки парламент и на крају су законодавне власти предузеле истрагу, у којој су експерта из Виатора и Вектора ангажовали као аналитичара. Из Патрије су рекли да ће тужити државу због тога што се отворила могућност да конкуренти на тржишту дођу до техничких планова за АМВ.

Патрија, у којој 73 одсто власништва има финска држава, али у остатку су присутни и Руси, има проблеме код куће јер је средином маја, због проблематичних послова, финансијска полиција привела на разговор извршног потпредседника фирме и представника за Словенију и Хрватску.

За сада се чини да посао са Хрватима не представља интересну сферу полиције, али индикативно је понашање хрватских медија који су публиковали детаље афере инсистирајући на томе да се ради пре свега о рату конкурената у којем се не бирају средства за пут до новог уговора. Министарство одбране Хрватске већ се трудило да одбрани посао са Патријом, посебно инсистирајући на томе да ће се офсет аранжманом дати посао локалној радној снази. Хрватска возила АМВ биће финализована у „Ђури Ђаковићу“ у Славонском Броду, фабрици у којој су се некада производили тенкови М-84. Према условима посла, четири од 84 АМВ-а биће увезена из Финске, а 78 возила носиће ознаку Made in Croatia.

На име посла са возилима АМВ, Ратна морнарица Хрватске добиће из Финске две половне ракетне топовњаче класе „Хелсинки“ за само шест до осам милиона евра. Додуше, критичари програма АМВ указали су на то да се не зна како ће та возила бити наоружана, осим да ће то урадити израелске фирме.

Утакмица без милости већ се водила за Пољску која се одлучила за финско возило. Како већина држава истока европског континента намерава да набави нова возила, надметање две фирме постаће само жешће. При том, треба имати у виду да се не занемари утицај Русије, која такође жели део колача са тржишта којем нуди позната возила БТР-80 и БТР-90.

Афера са Патријом треба будућим купцима да покаже да сваки део процедуре набавке мора бити отворен да би се сузио простор за правосуђе. Када се афера створи, касно је да се анализира да ли има стварних разлога за сумње у корупцију или се ради о пренаглашеној нетрпељивости конкурената. ■

Не називамо
лоповом онога
ко краде, већ
кога ухвате.
Према тој изреци
треба имати
знатну резерву
када се прочита
да су неке фирме,
иначе високо
котиране по
пословном
моралу, ухваћене
у подмићивању.

СТАБЛО НАУКЕ И

ЦЕНТАР ЗА ВОЈНОНАУЧНУ ДОКУМЕНТАЦИЈУ,
ИНФОРМАЦИЈЕ И БИБЛИОТЕКАРСТВО

КУЋА ДУХОВНОСТИ

Ван сваке сумње, Центар за војнонаучну документацију, информације и библиотекарство (ЦВНДИБ) Војске Србије јесте установа од изузетног значаја као стециште научноинформационе делатности и темељна одредница националне војне културе.

Ако је гледамо као кућу, грађена је на дубоким, постојаним темељима, гранитно чврста, изнутра богато украшена. Можемо је посматрати и као стабло, постојано, племенито, разгранато. Оно које увек изнова рађа и обнавља своје гране. У оба случаја, корисно трајање је знак распознавања.

Темељи или корени су у Војној књижници, формираној при првом Министарству војном (Закон о устројству Министарства војног 1862. године). Према попису из 1877. године, Библиотека Министарства војног имала је 1.625 књига, углавном на немачком и француском језику. Потоњи историјски преглед изгледа овако:

Године 1876. Библиотека је, заједно са уредништвом листа „Ратник“, прешла у састав Историјског одељења Главног ђенералштаба.

Све до Првог светског рата Војна библиотека налазила се у згради „Пашин ко-нак“ на Калемегдану, где је био смештен и Главни ђенералштаб. Нажалост, највећи део библиотечке грађе, укључујући и 3.000 књига одабране војне литературе Јована Мишковића, уништен је 1914. године.

После рата, 1923. године, Библиотека Главног ђенералштаба наставља рад, али у оквиру Наставног одељења Главног ђенералштаба.

Наређењем министра Војске и морнарице Краљевине Југославије, издатим 6. марта 1933, формирана је Централна библиотека Југословенске војске, чији су задаци били: контролисање попуне војних библиотека, обезбеђење литературе за Министарство војске, Главни ђенералштаб, Инспекцију земаљске одбране, команду пешадије и артиљерије и чување свих војних правила и прописа.

Званичан назив Главна војна библиотека добила је 20. августа 1936, а налазила се у саставу Врховне инспекционе силе као централна библиотека Војске и морнарице.

Током Другог светског рата њено место је било при Врховном штабу. Од 1942. године примала је и чувала обавезан примерак свих листова, брошура, летака и другог материјала штампаног у јединицама Народнослободилачке војске.

Централна библиотека ЈНА формирана је 1947. године у Војноисторијском институту. Основни фонд чинило је око 30.000 књига Библиотеке Главног ђенералштаба Југословенске војске. Године 1948. њен је назив Централна војнонаучна библиотека Југословенске војске, али и даље у саставу Војноисторијског института. Самостална установа постаје 1951. године као Централна библиотека ЈНА. Фонд је чинило 100.000 књига, 36.000 часописа и 140.000 бројева дневних листова.

Идеја за прерастање Централне библиотеке ЈНА у Центар за војнонаучну документацију и информације с почетка шездесетих година остварена је 1972. године. Нова институција имала је задатак да истражује, прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење библиотечку грађу из области војних, друштвених и природних наука значајних за систем одбране.

Крајем 1985. године део Центра за војнонаучну документацију и информације ушао је у састав Центра за стратегијска истраживања, а део у састав ондашње Политичке управе СС-НО, под називом Централна библиотека ЈНА.

Центар за војнонаучну документацију и информације и Централна библиотека Војске Србије и Црне Горе спојиле су се 2006. године, када је формиран Центар за војнонаучну документацију, информације и библиотекарство, у саставу Дирекције за издавачку и библиотечно-информациону делатност.

■ БЛАГО У ФОНДОВИМА

Библиотечка грађа смештена је на четири београдске локације: Балканска 53, Браће Југовића 19, Топчидер и Бањица. У фондovima се налази 308.552 примерка монографских публикација и око милион примерака серијских публикација.

У Балканској 53 библиотечка грађа је смештена у општи фонд, фонд старе и ретке књиге, фонд серијских публикација и специјални фонд.

У општем фонду су библиотечка грађа из области војних наука, ратне вештине, историје, социологије, геополитике, географије, филозофије, психологије и богата референтна збирка (енциклопедије, речници, лексикони, приручници). Више од 170.000 примерака књига из наведених области корисници могу позајмљивати на 30 дана.

Књиге са одређеним старих и ретких, посебно војних, чине специјалну збирку књижног фонда Библиотеке ЦВНДИБ, која се форми-

БИСЕРИ

Најстарија књига у збирци старе и ретке књиге, уједно и најстарија страна књига је *Долазак турских царева – рат против хришћана и поступак према њима*, писана готицом и штампана 1540. године у Стразбуру.

Најстарија српска књига је *Житије и славна дела государја и императора Петра Великог* Захарија Орфелина, писана старословенским језиком и штампана у Венецији 1772. године.

Најстарија војна књига издата је у Београду 1845. године носи назив *Правила пешачке службе*. Овде, свакако, треба поменути и књиге *Основи ратни* Матије Бана из 1848. године, Грисхајмову *Тактику* из 1864, Периконијусову *Науку о борби* из 1871, *Историју војног санитета* др Владана Ђорђевића из 1879, *Устројство војне академије* из 1880. године, итд.

Збирку аутографија (рукописне књиге) сачињавају углавном белешке настале према предавањима истакнутих војних личности – професора у нижим и вишим војним школама. Најстарија аутографија јесте *Војна географија* из 1888. године, настала према предавањима ђенералштабног мајора Ст. Грујића, професора Ниже школе Војне академије.

Из фонда старе војне периодике издвајају се: *Војин* – лист за војничке науке, вештине и новости, који је излазио у периоду од 1864. до 1870. године, а уређивао га је и издавао Јован Драгашевић, почасни ђенерал и професор Војне академије; *Ратник* – лист за војне науке, новости и књижевност, излазио у периоду од 1879. до 1941. године, у издању Главног ђенералштаба Српске војске, *Службени војни лист* – орган Министарства војног који је почео да излази 1881. године и, са мањим прекидима, излази и данас.

рала и попуњавала према посебно утврђеним критеријумима. Збирка пружа потпуну слику војноиздавачке делатности, а тиме и увид у развој војне мисли и праксе српске и југословенске војске у историју. Садржи и велики број уникатних библиотечких јединица непроцењиве вредности. Међу њима су и најстарије књиге којима Војска Србије располаже.

Фонд старе и ретке књиге формиран је током дужег периода, углавном, наслеђивањем и преузимањем сачуваних фондова многих важних војних и других институција, као што су: Библиотека ђенералштаба Војске Краљевине Србије, Библиотека Главног ђенералштаба Војске Краљевине СХС, Библиотека Главног ђенералштаба Војске и морнарице Краљевине Југославије, Библиотека Срба граничара из Темишвара, Библиотеке легати истакнутих личности, међу којима се истиче легат ђенерала Јована Мишковића, начелника ђенералштаба и председника Српске краљевске академије наука. Збирку чини неколико целина: стара и ретка страна војна књига, стара и ретка српска војна књига, српске војне књиге штампане у току Првог светског рата (1916–1918) на Крфу, у Солуну и Бизерти, стара војна и друга периодична издања, аутографије – рукописне књиге, албуми и југословенске војне књиге издате између два светска рата и у току НОБ-а (билтени партизанских јединица).

■ КРИТЕРИЈУМ И СЛОВО ЗАКОНА

Фонд старе и ретке књиге није до сада у потпуности издвојен из општег фонда (осим књига штампаних на Крфу, у Солуну и Бизерти за време Првог светског рата). У току је пописивање и издвајање издања која се на основу *Закона о културним добрима* сматрају старим, а то су све рукописне и штампане књиге, периодика и друга библиотечка грађа настала до краја 1876. године за српску књигу и до краја 17. века за страну књигу. Процењује се да има око 400 примерака.

Међутим, због специфичности и посебних потреба војне организације, старом војном књигом сматрају се и примерци настали у каснијем периоду, посебно у периоду Првог и Другог светског рата.

Својство ретке књиге могу имати и примерци настали у каснијем периоду, ако су, из одређених разлога, значајни за војну и општу науку и културу. Оваквих наслова у фондovima библиотеке има око 6.500 у око 10.000 примерака.

У складу са *Законом о културним добрима* и *Правилником о регистрацији старих и ретких књига*. Народна библиотека Србије извршила је надзор старе и ретке књиге у ЦВНДИБ и предочила библиотечким радницима Министарства одбране и Војске Србије какви су критерију-

ми за стару и ретку књигу, те начин увођења у централни регистар баштине утврђене као културно добро од изузетног значаја и листе које је Народна скупштина Србије прогласила културним добром од изузетног значаја. Установа ће, као матична библиотека, водити централни регистар за Министарство одбране и Војску Србије.

– На основу досадашњег рада и стечених сазнања сматрамо да у нашем фонду постоје књиге које испуњавају услове да се прогласе за национално културно добро, што би била званична верификација значаја тог фонда, не само за Војску Србије него и за целу државу. То би, надамо се, допринело да се том фонду посвети пажња коју заслужује, ради бољег чувања, реставрације, већег коришћења и маркетинга, односно популаризације. Тим пре што се, нажалост, о њему веома мало зна и недовољно се користи – наглашава капетан бојног брода Станко Шушљик, начелник Установе.

Занимљиво је погледати на који начин се чува и шта се предузима како би се заштитило непроцењиво благо.

– Просторије за смештај библиотеке грађе заштићене су од труских утицаја, подземних и других вода, буке, удара грома и пожара. У њима је оптимална температура 16 до 20 степени Целзијуса и релативна влажност ваздуха од 60 процената. Носивост корисног оптерећења магацинског и манипулативног простора је 500 килограма масе по квадратном метру.

За осветљење магацинског простора користе се специјални светлосни извори који немају хемијско, фотохемијско и биолошко дејство на библиотеку грађу већ флуоресцентне цеви са заштитном маском чија се површина не загрева више од 80 степени Целзијуса и стандардне електричне сијалице заштићене куглом од матираног стакла која је од предмета удаљена 30 центиметара.

У противпожарном смислу магацински простор је обезбеђен уградњом станице јављача пожара и уграђеним стационарним противпожарним системима.

Просторије које су намењене за кориснике (читаоница, просторија за издавање библиотечке грађе и смештај лисних каталога) имају одговарајуће дневно светло, вештачко осветљење и стандардом прописану библиотечку опрему: 27 каталожних ормана, 22 читаоничка стола, 38 радних столова, пет изложбених паноа – витрина, девет дифузора, наменски лифт за допремање библиотечке грађе из магацина до пулта за кориснике и осам врста полица за смештај библиотечке грађе дужине око 7.400 метара.

■ СЕЛИДБА

Проблеми са којима се сусрећемо проузроковани су размештајем фондова на више локација, у просторије које не задовољавају стандарде за смештај књижног фонда и обављање библиотечке делатности (сем фонда у Балканској 53) – објашњава начелник Установе.

Постоји могућност скоре селидбе. Колико ће то отежати или олакшати услове рада?

– Зграда Ц Министарства одбране у Балканској 53 стављена је у функцију прибављања средстава за подстицање и подршку реформи и функционисања система одбране Републике Србије. Тече покретање поступка за њено отуђење. То значи да ће и ЦВНДИБ морати да се исели, а књижни фонд пресели. У оквиру Министарства од-

бране не постоји војни објекат који задовољава прописане техничке услове за смештај библиотечке грађе и стандарде за обављање библиотечке делатности.

Просторије у Управној згради Генералштаба ВС и Дому Гарде на Топчидеру, које више година ЦВНДИБ користи за смештај својих фондова, не испуњавају у потпуности стандарде за смештај библиотечке грађе. За наведеним просторијама исказале су потребе друге организацијске јединице МО и ВС, што такође значи да ће Установа морати да пресели књижни фонд у друге објекте. Примера ради, само на једном спрату у Балканској улици 53 налази се више од 250 тона књига. Њиховим премештањем било би озбиљно угрожено око 30 одсто фонда.

■ ЕДУКАЦИЈА

Ако знамо да су информисање, услуживање, едукација корисника и брзина достављања информација међу нашим најважнијим задацима, да ли ће, ако се све ово што је пола века одржавано изгуби, тако и остати – пита се капетан бојног брода Станко Шушљик.

За ову врсту посла нису неопходни велико знање, искуство и стално усавршавање.

– Стручно-специјалистичка обука за библиотечке раднике МО и ВС реализује се на основу годишњег Плана стручно-специјалистичке обуке за библиотечке раднике МО и ВС. Изводи се сваког првог петка у месецу, осим у јулу и августу. Циљ обуке је да се библиотечки радници непрекидно стручно оспособљавају и усавршавају, да прате развој библиотечке делатности код нас и у свету. За предаваче се ангажују истакнути библиотечки радници цивилних библиотека (Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Библиотека града Београда, Народна библиотека „Милутин Бојић“), али и библиотека МО и ВС.

Установа се стара да сви запослени у библиотекама МО и ВС, зависно од стручне спреме, положе стручни испит у Народној библиотеци Србије (НБС), у законски предвиђеном року. У оквиру својих могућности Установа обезбеђује потребну стручну литературу за полагање, као и неопходно стажирање, ради стицања основних знања из библиотечке струке.

Такође, наша установа води бригу о стицању виших стручних звања у библиотечкој делатности. Комисија за стицање стручних звања, на основу предлога из мреже библиотека МО и ВС, проучава све елементе потребне за стицање одређеног стручног звања и прослеђује их Народној библиотеци Србије на усвајање. Усвојени су сви предлози које је до сада Комисија за стицање стручних звања проследила НБС – наглашава Мира Миливојевић, начелница Одсека за набавку и чување фондова.

— ■ ЕЛЕКТРОНСКИ КАТАЛОГ

Апликација за набавку библиотечке грађе омогућава библиотечким радницима који се баве набавком да стално уносе дезидерате, библиотечку грађу коју библиотека не поседује, а жели да набави, и устројавају листе дезидерата по насловима или издавачима, које се могу доставити издавачима, дистрибутерима или библиотекама за које се претпоставља да их имају.

У апликацији за материјално књиговодство израђени су модел података, интерфејс и део предвиђених извештаја. Аутоматизовани су књига библиотечке грађе и материјални лист. Омогућено је аутоматско додељивање инвентарног броја и

формирање материјалних листа за пријем – куповина и материјални лист за слање. Од извештаја могу се штампати материјални лист, распоредни налог, стање по фондовима, стање по фондовима делатно и стање по насловима.

Библиотечка грађа обрађује се на јединствен начин – применом посебног система класификовања и индексирања и јединствене библиографско-каталожке обраде података према међународним стандардима и у складу са УНИМАРЦ-ом, Законом о библиотечној делатности и прописаном стандарду за машинску обраду података.

Апликација за обраду библиотечке грађе пружа могућност обраде сваког типа грађе: монографских публикација, серијских публикација, старе и ретке књиге и некњижне грађе. Омогућена је и аналитичка обрада чланака из часописа и монографских публикација.

Аутоматизована је и израда „Реферативног билтена чланака и књига“ и регистара који је прате: абecedне одреднице, ауторе, предметне рубрике, бројеве УДК, појмове УДК, часописе и новине из којих су обрађени чланци, наслове обрађених књига и избор из фондова часописа и новина према језику публикација. Такође, из базе података могуће је изградити библиографије по захтеву корисника са поменутих регистрима.

Како се у ЦВНДИБ, поред електронског каталога, још увек воде и лисни каталози, омогућено је штампање каталожких листића.

Претраживање електронског каталога могуће је на два начина: асп претраживање, намењено корисницима и мдб претраживање, намењено библиотечким радницима.

У претраживању намењеном корисницима потребно је у одговарајуће поље уписати кључну реч, аутора, наслов... и као резултат добиће се одређени број записа, тј. библиографских јединица.

Претраживање које користе библиотечки радници обухвата претраживање са филтерима, претраживање са условима и претраживање за „Реферативни билтен чланака и књига“. То је напредније претраживање, које пружа могућност идентификације претраживања, претраживања одређеног типа библиотечке грађе, штампања резултата и формирања више врста регистара – каже Зорица Будимировић, начелник Одсека за развој библиотекарства и матичну службу.

Велики резултата свакако не би било да Установа нема још једно богатство. То су људи – веома стручни, марљиви, до краја посвећени свом послу, који се мора волети и разумети. Колектив, мали по бројном стању, али велики на делу. То је најбоља препорука да им се посвети више пажње и поштовања. Они су, свакако, у свом домену, велики ослонац нашег система одбране. ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимео Немања ПАНЧИЋ

УСЛУГЕ

Корисници услуга су професионални припадници Војске, пензионисана војна лица, чланови њихових породица, резервни официри, слушаоци војних школа, војници на одслужењу војног рока и сви грађани Републике Србије ван МО и ВС, који се баве научно-истраживачким радом.

Њима се пружају следеће услуге: позајмљивање библиотечке грађе, давање на коришћење енциклопедија, лексикона, приручника, старих и ретких књига, магистарских теза, докторских дисертација, поверљиве војне литературе (под посебним условима) у читаоници библиотеке, израда различитих врста библиографија и библиографских информација, на захтев корисника, селективна дисеминација информација (стално информисање корисника према области њиховог интересовања).

У 2007. години корисници су посетили све наше фондове 7.949 пута. Издато им је 12.214, враћено је 11.460 књига, а на основу захтева корисника МО и цивилних структура израђена је 21 тематска библиографска информација.

Установа улаже велике напоре да постане савремена библиотека која ће аутоматизовати библиотечко пословање и примењивати најновије информационе технологије. Предуслов увођења аутоматизације јесте изграђена мрежна инфраструктура и одређени библиотечки софтвер.

– У току 2007. године постављена је квалитетна мрежна инфраструктура, набављени су нови сервер и четири рачунара. Тринаест радних станица повезано је са сервером.

Иако је на тржишту понуђено више библиотечких софтвера, наша установа се определила за развијање сопственог. У недостатку финансијских средстава за куповину софтвера, али и специфичности материјалног пословања у МО и ВС, које у постојећим софтверима није подржано, одлучено је да, на основу постављених захтева библиотечких радника ЦВНДИБ, информатички стручњаци Центра за командно-информационе системе и информатичку подршку Управе за телекомуникације и информатику изграде аутоматизовани библиотечко-информациони систем.

Тим програмера – Светлана Јањић, Драгана Живуловић и капетан Дражен Ђоловић – креирао је софтвер ЦВНДИ, који тренутно подржава следеће сегменте библиотечког пословања: набавку библиотечке грађе, материјално књиговодство и обраду библиотечке грађе. Циркулација и рад са корисницима биће аутоматизовани до краја године.

ПРОМОЦИЈА ВОЈНОИСТОРИЈСКИХ ИЗДАЊА

ПОПУЊАВАЊЕ БЕЛИНА

У Централном дому Војске Србије одржана је промоција три издања Одељења за војну историју Института за стратегијска истраживања, књига „Европеизација српске војске 1878–1903.“, зборник докумената са научног скупа „Балкански пакт 53–54.“ и два броја угледног часописа „Војноисторијски гласник“

Паштаваоцима војне историје на једном месту представљена су три различита, али ипак истородна, историјска дела, резултат вишегодишњег индивидуалног и колективног рада посленика историјске науке, истраживача који нам својом објективношћу и непристрасним приближавањем догађаја из прошлости сигурнијим чине кораке у будућност.

О напорима војних историчара и издавача да нам у садашњем времену осветле бар неке од недовољно познатих догађаја из прошлости говорио је пуковник проф. др Михаило Басара, директор Института за стратегијска истраживања, који је нагласио да организационе промене и прилагођавања институција новим околностима и времену у коме живимо могу и да успоре, а не само да интензивирају научна истраживања, неопходна за боље и правилније разумевање стварности и пројекцију будућности.

– Иако нека научна истраживања предуго чекају на светло дана и оцену стручне јавности, права и истински вредна дела не могу да закасне. Њихова вредност има безвременски квалитет који се огледа у јаснијем и објективнијем сагледавању прошлости и прецизнијем путоказу у будућност. Таква су дела која данас предајемо стручној и широј јавности, свим љубитељима војне историје – нагласио је др Басара.

О књизи „Европеизација српске војске 1878–1903.“ др Славице Ратковић-Костић говорили су рецензент академик др Драгољуб Живојиновић и ауторка, који су истакли да је модернизација српске војске после Берлинског конгреса подразумевала и економско јачање целокупног срп-

ског друштва. Војска је, при томе, често била инспиратор и покретач тог процеса.

– Кашњење у модернизацији војске при крају 19. и почетком 20. века могло је бити веома кобно за опстанак државе и народа на нашим просторима – нагласила је др Ратковић и тиме објаснила велике напоре ондашње Србије да одржи корак са Европом, посебно у опремању своје војске.

О томе сведоче многи закони, прописи, уредбе и други документи које су доносили тадашњи српски владари, а потврђивале скупштине. О напорима српских владара, посебно краља Милана Обреновића да српску војску учини респективним чиниоцем ондашњих друштвених, државних, па и династичких збивања говорио је др Драгољуб Живојиновић који је истакао да књига др Ратковић-Костић бар делом попуњава празнину која у српској војној историографији постоји кад је реч о војсци Србије од њеног формирања у Карађорђево време до средине 19. века.

Зборник радова „Балкански пакт 53–54.“ представили су научни саветник Института за савремену историју др Драган Богетић, председник Уређивачког одбора и уредник пројекта мр Немања Милошевић, док је о Војноисторијском гласнику говорио главни уредник тог реномираног часописа др Милан Терзић.

– Иако је од конференције о Балканском пакту прошло доста времена, Зборник радова представљених на том скупу има свој значај, пре свега због бројних научних одговора које нуди на многа, понекад и исполитизована питања, попут онога о практичним консеквенцама савезништва Југославије и двеју чланица НАТО – Турске и Грчке – истакао је др Богетић, позивајући љубитеље војне историје да наставе да трагају за одговорима који нас, иако леже у прошлости, могу одвести ка сигурнијој будућности.

– Једно од питања са којима се и данас сусрећемо свакако је однос према НАТОу. Није само хипотетичко питање како би се земље тог савеза понашале да је некадашњи СССР напао Југославију док је она била члан Балканског пакта. Да ли би Турска и Грчка тада прискочиле нашој земљи у помоћ, да ли би и остале чланице НАТОа заратиле са СССР-ом? И како би се Југославија понашала да су НАТО и СССР дошли у сукоб? Неки историчари и данас сматрају да је Балкански пакт био само мртво слово на папиру, док други на тај савез гледају благонаклоно. Све су то питања која и данас траже одговора и због којих је конференција о Балканском пакту одржана у Београду имала немали научни значај – истакао је др Драган Богетић, док је мр Немања Милошевић опширније говорио о напорима војних историчара да се та конференција успешно организује.

– Научни скуп је одржан захваљујући донацији Владе Краљевине Норвешке, уз чију помоћ је конференција о Балканском пакту и реализована. Поред наших историчара, учествовали су и историчари из Немаче, Израела, Турске, Грчке, Бугарске, Италије, Мађарске и Русије, који су, схватајући значај Балканског пакта, многа документа из тог периода учинили доступним нашој јавности. Резултат тог напора свих нас дат је у Зборнику – објаснио је мр Немања Милошевић.

Истичући да се, после дуже паузе, истовремено објављују два броја „Војноисторијског гласника“, главни уредник јединог часописа који се уско бави војном историјом др Милан Терзић пожелео је да финансијски проблеми с којима се Редакција борила у претходном периоду остану само део нежељене прошлости.

– „Војноисторијски гласник“ је исувише значајан да би се тек тако одрекли научних и војноисторијских садржаја који се не могу наћи нигде другде. Тај и у међународним оквирима реномирани часопис потребно је задржати и као облик настављања славне традиције некадашњег војног листа „Ратник“. Војна историја и уопште историја односа војске и народа на овим просторима пуна је тамних, неоткривених периода и догађаја с којима се војни историчари тек суочавају. Зато је неопходно задржати простор у коме се резултати њиховог рада могу представити стручној и широј јавности. Објављивање два нова броја „Војноисторијског гласника“ истовремено није показатељ само њиховог кашњења, већ и евидентне потребе да се садржаји између њихових корица, упркос свему, нађу пред љубитељима војне историје – закључио је др Милан Терзић. ■

Д. ГЛИШИЋ

МОНОГРАФИЈА О ДРУГОЈ КЛАСИ ВОЈНОПОМОРСКЕ АКАДЕМИЈЕ

У Централном дому ВС у Београду недавно је представљена монографија о школовању и животу питомаца Друге класе Војнопоморске академије Југословенске ратне морнарице.

На 300 страна богато илустроване монографије дати су подаци о њиховом трогодишњем школовању у Дивуљама код Сплита, које је почело 1947. године, затим сећања на официрску каријеру и на честа дружења током службовања и после одласка у пензију.

О раду на књизи, али и времену које је по вредностима и идеалима било другачије од данашњег, говорили су вицеадмирал у пензији Милун Николић и капетани бојног брода у пензији мр Вукман Миловановић, Живан Николић и Момир Стевановић. ■ Р. М.

РЕВИЈА ЗА БЕЗБЕДНОСТ

Одузимање имовине стечене криминалом, контрола и надзор приватног сектора безбедности, те вредновање рада судија, само су неке од тема петог броја магазина *Ревиија за безбедност*. У стручном часопису о корупцији и организованим криминалу можете прочитати и о прању новца, структури и појму обавештајних истраживања, али и односу тероризма и комуникације. ■

КОСМЕТСКЕ ЖРТВЕ

*Исповестима жртава, али и породица отетих или убијених цивила и припадника Војске и полиције, настојаћемо да оживимо сећање на неправедно страдале на Косову и Метохији, али и повећамо притисак на актуелну власт, јавност и међународне организације да допринесу решавању судбина оних који су страдали од албанског терора, а нису пронађени. Ово је још један начин да подсетимо на њихова страдања и отргнемо их од заборава – стоји у уводном тексту првог броја часописа *Косметске жртве*, који издаје Удружење породица киднапованих и убијених на Косову и Метохији.*

Уз текст о првим српским цивилним жртвама албанског терора, у часопису можете прочитати интервјуе са тужиоцем за ратне злочине Владимиром Вукчевићем и председником Удружења Симом Спасићем, затим, о ослобађајућој пресуди Рамушу Харадинају и овогдишњим догађајима 17. марта у Косовској Митровици. Ту су и потребне исповести старице Петре Костић, којој су албански терористи убили четрнаест чланова породице, и мајке деветнаестогодишњег војника Војске Југославије Владимира Радоичића, погинулог на Кошарама са још четворицом другова. ■

В. П.

ТРШЋАНСКА КРИЗА (2)

Пише
Др Бојан ДИМИТРИЈЕВИЋ

ПОКРЕТИ СНАГА ЈНА

Улазак југословенских трупа у зону Б био је одговор на појачања која је италијанска страна све интензивније слала на границу с Југославијом. Тих октобарских дана 1953. године у Италији се све чешће помињала могућност новог рата, овог пута с армијом која је из Другог светског рата изашла јача него икад.

Воздухопловне снаге 3. авио-корпуса који је покривао западни део Југославије, стављене су у стање приправности у току ноћи 8/9. октобра. У 32. бомбардерској дивизији овог корпуса узбуна је дата телефоном у 00.10 часова. Курири су одмах кренули у град да пробуде официре. Слична ситуација била је у Церкљу код Брежица у пуковима 37. дивизије. Током ноћи у гарнизон су стигли ваздухопловци и почели припреме својих ловаца бомбардера F-47D *тандерболт* и јуришника Ил-2 *штурмовик*. Убрзо је из састава 21. дивизије у Пули у Церкље долетео и 83. пук наоружан америчким F-47D и препотчинио се 37. дивизији чиме је она постала главна наоружана снага на правцу дејстава према Трсту. Преостале снаге 21. дивизије налазиле су се у Земуну код Задра, наоружане двомоторцима *москито* (97. пук) и ловцима бомбардерима F-47D (172. пук).

У зору 9. октобра пловни састави ескадре налазили су се у борбеној готовости на самој граници Југославије. У току дана, на градини Соцерб, изнад Миљског залива, састали су се команданти ескадре, 5. војне области, 1. пролетерске дивизије и Одред ЈНА у зони Б како би сагледали ситуацију и утврдили садејства при извршавању заједничке акције. Генералштаб ЈНА одлучио је да формира посебну Оперативну групу, под командом генерала Косте Нађа, са седиштем у Постојни. Та група имала је задатак да обједини команду 23. корпуса, новомобилисане дивизије–бригаде и ојачања из 5. и 7. војне области и да спречи улазак италијанских снага у Трст.

■ ГРУПИСАЊЕ ОКЛОПНИХ ЈЕДИНИЦА

У већини гарнизона у Словенији и Хрватској 9. октобра 1953. одвијао се велики покрет снага. Све оклопне и моторизоване јединице са тог подручја хитно су припремане и пребациване у Истру, Словеначко приморје или у друге крајеве Словеније. Снаге 20. тенковске дивизије (232. тенковска бригада – Јастребарско, 268. тенковска бригада – Врхника и друге у Петрињи и Сиску) кренуле су ка граници. Поред тога, из Крапјевца је у Словенију возовима пребачена 252. тенковска бригада као резерва Врховне команде. Покренуте су и снаге 5. војне области (23. корпус у Љубљани,

20. тенковска дивизија у Сиску и делови 11. корпуса у Загребу). Један амерички тим посматрача на путу ка Трсту видео је артиљерију са коњском запрегом, тенкове средње величине у рејону Сежане ка зони Б и уз пут возове пуне војске који су ишли из Љубљане.

Командант 1. војне области генерал Павле Јакшић присећа се како је 252. тенковска бригада кренула из Крагујевца у акцију: „Наређено ми је да као појачање трупама стационираним у западним деловима земље, упутим у рејон Трста једну тенковску бригаду из састава Крагујевачке тенковске дивизије. Издао сам одговарајуће наређење команданту Тенковске дивизије, генералу Данилу Комненовићу. Неколико сати касније, јавио ми се командант дивизије и обавестио ме да су му се тенкови, које је извлачио из магацина у једном церику поред Крагујевца, заглавили у блату и да није у могућности да изврши задатак. Шокиран оваквим приступом ратном задатку осуо сам ватру: *Зашто си тенкове ставио на место одакле наводно не могу изаћи? По мом личном увиду они се налазе у церовој шуми, која се може сасећи и блато премостити... Ваљда то и сам знаш... У случају да ти то не успе, дрешите гаће, ви тенкисти, вежите тенкове за свитњак и учуре и вуците... Сутра ујутро у 5.00 часова лично чекам први ешелон на топчидерској железничкој станици.*”

Тачно у 5.00 часова композиције са ешелонима тенковске бригаде протутњали су кроз топчидерску железничку станицу да би, међу првима, стигли у Сежану... Ово пребацивање са истока земље треба можда посматрати у контексту наређења које је Тито издао команданту 5. војне области генералу Нађу о томе да не шаље америчке тенкове, јер то није „згодно“ због америчких снага које су се налазиле у Трсту, али и посматрача, већ да се шаљу совјетски тенкови (Т-34), какве су имале јединице на истоку, до којих је америчка оклопна техника из система војне помоћи почела да стиже нешто касније. У осталим тенковским саставима и Управи оклопних јединица, али и у целом Генералштабу, обустављена су одсуства и појачано је дежурство.

ОБАВЕШТАЈНА ПОДРШКА

Друга (обавештајна) управа ГШ формирала је посебну групу, са задатком да прати сва збивања у вези са кризом, припрема дневне информације, води радну карту и одржава контакте са осталим управама, посебно са 1. управом ГШ. Код Оперативне групе у Постојни, 2. управа формирала је посебну обавештајну групу, која је имала задатак да се одмах упуту на терен и организује прикупљање података и за 2. управу, Оперативну групу и 5. војну област. У току кризе Војнообавештајна служба располагала је обавештајним центрима, извиђачким јединицама, радио-извиђачким јединицама и извиђачком авијацијом, а у Италији војним изасланством и обавештајцима ван састава војног изасланства на подручју северне Италије.

Услови за рад војног изасланства у Риму били су веома неповољни. Војни изасланик био је одсутан, што је утицало на лошији третман нашег особља и отежано одржавање контаката. Ипак, помоћник и секретар војног изасланства сналазили су се како су знали и преко личних контаката успевали да прикупљају информације. Односи са домаћином били су непријатељски и строго службени. Особље амбасаде имало је низ ограничења, није позивано у службене посете, а кретање ван града било им је забрањено.

НАРОД ПРИМОРСКЕ УЗ СВОЈУ ВОЈСКУ

Снаге ЈНА које су се упутиле ка Трсту и околини народ је поздрављао клицањем и паролма („Напред товариши, ми грејемо за вама!”, како сведоче дописници *Народне армије*). Било је и мештана који су се пели на тенкове и возила у жељи да крену са војском. Тако је било и у унутрашњости: „Колоне војника пролазиле су улицама Ријеке. Сачекивала их је огромна маса народа која је клицала својој Армији и другу Титу... Слично је било и у другим мјестима Хрватске и Словеније кроз која се наше јединице пролазиле према зони Б и нашим западним границама”.

Још првог дана по доласку јединица ЈНА, у зони Б почео је талас пријављивања добровољаца са ове територије. Упис је водила организација Савеза бораца. У коперском срезу 9. октобра пријавило се 1.200 добровољаца, а њихов број је до 13. октобра нарастао на 4.000. Борба је јављала да је сваки десети становник зоне Б до тог дана био евидентиран као добровољац. До 16. октобра срез Бује дао је 3.000 добровољаца. *Народна армија* је извештавала да ће се „ових дана приступити образовању посебних добровољачких бригада”. Специјални извештач овог листа јављао је и следеће: „Велики је број Италијана који се јављају као добровољци (!)”. Радио Југословенске војне управе у зони Б јавио је 15. октобра да је у Копру формиран први батаљон добровољаца са 430 људи од укупно 5.300 пријављених.

Већ 11. октобра Борба је потврдила да су „појачани контингенти јединица ЈНА у Зони Б”, односно потврђени су „покрети наших трупа које су у петак (9) ушле у Зону Б”. То је објашњено као спречавање провокација које су и даље трајале. Активности су укључивале позивање резервиста (неки су од њих били већ позивани за септембарски маневар), поседује положаја, уковавање артиљерије, израду ватрених положаја за тенкове или трупу противваздушну одбрану, маскирање средстава, реконструкција терена, проучавање терена будућег дејства, састава и локације непријатељских снага, те циљева за уништавање (нарочито у авијацији). Јединице које су остале у другом ешелону опремане су средствима која су чувана у ратним стоконима и попуњаване муницијом. Ове активности регистроване су у периоду 9–13. октобра.

Према вестима у Борби, италијанска страна слала је појачања 11. октобра, која су виђена на тремеђи две државе и СТП, код карауле Мирен затим око Вртојбе и Шент Петера. Следећег дана примећена су појачања и покрети на сектору Бела Печ, на тремеђи две државе са Аустријом. Две оклопне јединице виђене су на граници зоне А у рејону Селце–Довердоб 13. октобра. Југословенски посматрачи регистровали су тих дана и касније сталне покрете италијанских снага: 19. октобра по петнаест тенкова одлазе на разне стране из Горице... Око 20. примећене су снаге алпске бригаде Ђулија у рејону Тржича. Према југословенским вестима Горица је била замрочена, ноћу су се по граду кретале само патроле. Војници су виђени како подижу бодљикаву жицу. Чуле су се и вести о доласку нове две италијанске дивизије. Зато је вест да италијанске трупе намеравају да се повуку шест километара од границе као то учини Југославија примљена с неверицом.

Југословенски вођа, маршал Тито је током тршћанске кризе био посебно оштар у својим јавним изјављивањима. У говору на лесковачком аеродрому 10. октобра 1953. он је пред десетинама хиљада окупљених рекао да је „наређено да наше трупе уђу у Зону Б, као појачање одреду који је тамо”. Сутрадан, на говору у Скопљу,

Разарач 52
у пловидби

Тито је између осталог изјавио: „Ја кажем да ћемо ми увјек позити на то да ли ће талијански војник ступити у Зону А. Оног момента кад он тамо уђе – ми ћемо ући у ту зону.“ У говору у Скопљу 12. октобра Тито је објаснио војне поступке ЈНА тих дана. „Нама се пребацује да пријетимо гомилањем трупа, а ми не радимо ништа друго него оно што су радили и Талијани већ прије више од мјесец дана, кад су нагомилали трупе на нашој граници. Ја сам рекао већ и у Окроглици и у Сплиту да ми нећемо одмах одговорити гомилањем трупа, јер то сматрамо само комедијом с њихове стране, а рекао сам и то да ћемо ми имати времена, ако видимо да су интереси наше земље угрођени, да стигнемо тамо. Сада је за то дошло вријеме и ми смо тамо морали ићи. Сада је, другови и другарице, вријеме када смо ми то морали учинити, када ми морамо предузети све, сва легална средства, да бисмо спријечили нову издају над нашом земљом“.

Дописнику *Франс преса*, 24. октобра 1953, Тито је такође поновио да је концентрацију трупа прва започела италијанска страна, и то како је нагласио „с врло сумњивом мотивацијом да Југославија, тобоже, хоће да анектира Зону Б. Ми смо наше трупе концентрисали, прво, у циљу да спријечимо такав насилан акт, акт агресије против наше земље и њених интереса, и друго, да заштитимо неповредивост наше територије уопште“. Он је потврдио решеност да југословенске трупе уђу у зону А ако се територије предају Италији.

Демонстрације у Колпу

ЕФЕКТНЕ ПАРОЛЕ

Висок морал огледао се и у песмама које је тих дана певала војска. Пароле „Зона А, Зона Б, биће наше обадве“, „Живот дамо, Трст не дамо“, „Пела–Цукела“, допуњаване су познатим партизанским мелодијама са прилагођеним текстовима тренутној ситуацији. Многи тенкови и самоходни топови били су исписани паролама, а слично је било и у неким авијацијским пуковима. На „штурмовицима“ 96. и 138. пука биле су исписане паролe „Напред у победу за ослобођење Трста“, „ (Не дамо) Трст и свој народ“, „Громовник – Пела цукела“ и сличне, како сведоче сачуване фотографије.

БОРБЕНИ МОРАЛ

Те бурно одобрене речи нашле су пут и до бораца на самој линији фронта. На челне положаје ка зони А постављени су звучници који су емитовали директне радио преносе или магнетофонске траке са Титовим говорима. У јединицама, посебно оних које су биле даље од границе, одржавани су „протестни митинзи, упућени су телеграмима маршалу у којима се обећава да ће се борити за Трст и сваки педаљ земље“. Организовано је и слушање говора преко радио-апарата. Војницима је читана штампа са говорима и текстовима Тита, Кардеља, Ранковића, Ђиласа и Пијаде, „те давана потребна објашњења“ у складу са њиховим садржином и ситуацијом. Састанци основних организација СК били су такође у функцији тршћанске кризе. На пример, у ауто-батаљону, батаљону везе и противавионском дивизиону на аеродрому *Плесо* 26. октобра разрађиван је чланак Едварда Кардеља о југословенско-италијанском односима. И морал резервиста био је на висини, на пример у 32. ваздухопловној дивизији од 167 позваних до 15. октобра јавило се 160. На маневрима су неки резервисти гунђали због таквих позива, док сада то није био случај. Уопште узев, дисциплина је била много боља него у редовним приликама. У овој јединици 12. октобра је констатовано: „У јединици је силно расположење, морал је на великој висини, сви би се тукли са Италијанима...“

Борбени морал посада бродова ескадре ЈРМ био је такође на завидној висини. Пловне саставе у лукама северне Истре и словеначког приморја и залеђа народ је прихватио са огромним одушевљењем.

Команде јединица ЈРМ успоставиле су везу са политичким и друштвеним организацијама тог краја са којим су се одвијали „веома присни односи“. Сељаци из зоне Б помагали су војску, која се разместила по њиховом крају. Били су то Словенци, мада армијска штампа сугерише да су и Италијани помагали Титове војнике, грдећи своје сународнике са друге стране границе. Војсци је давано свако слободно место под кровом за смештај. Локалне општинске власти поклониле су у више наврата јединицама ЈНА радио-апарате, кино-пројекторе, цигаре, колаче, преобуку. Организоване су и културно-уметничке приредбе. Из зоне А такође су се чуле или виделе паролe „Живела ЈНА“, „Дођите чекамо вас!“. Све је говорило да је морал ангажованих снага ЈНА био врло висок, како су сугерисали специјални новински извештаји, који су наглашавали тезу „две војске–два морала“, указујући на низак морал италијанских снага.

У ЈНА је владала специфична клима у којој нико није сумњао у позитиван исход сукоба са Италијанима. Висок морал у сопственим снагама за то је био добар основ, а насупрот томе југословенска штампа створила је о противницима ниподаштавајућу

специфичну слику, што је такође било у функцији подизања сопственог морала. „Италијанско војничко ништавило“ стајало је насупрот „земљи прворазредне војне вредности“. Коментатор *Народне армије* 9. октобра писао је: „Полако шакали, јунаци парада и кукавице бојног поља, полако стрвинари“. Касније је превладао полушалвиг тон, када је писано о томе како су војници истурених италијанских дивизија „на вијести да су на границу наводно стигле босанске и црногорске пролетерске јединице почели интензивно снабдијевати дјечијим фотографијама: *Партизано, ја имала дјеца*“.

Истицано је јединство народа и војске. Сличнице из зоне Б биле су стереотипне: окупљања војника, кола, поклици („сви смо војници... нај живи наша храбра армада“): „пуче коло на широком пропланку, велико, чврсто, козарачко, партизанско. У њему су војници, сељаци, официри, стари партизани, деца, жене... и ори се песма наша, борбена *Друже Тито наш Маршале, масе су те изабрале*“. Почетком новембра извештавано је о атмосфери страха од рата код Италијана и о тешким условима у којима су живели њихови војници. Све је то, наравно, уз присуство снага ЈНА са друге стране, уносило панику међу Италијане. Лош морал њихових војника, наводно, нису могли да подигну ни официри, ни војни свештеници који су у својим обраћањима војсци говорили о циљевима у предстојећем сукобу. Уз све то и и лоше следовање хране, нередовна преобука и купање, тешки услови на красу, хладноћа али и италијански „афинитет“ ка војевању, учинили су да *Народна армија* почне да извештава о томе како се мржња италијанских војника преумерила на њихове официре. Према овом листу, војници 76. пука дивизије Манотва говорили су да ће своје официре да побију и да се одмах предају чим југословенске трупе крену. Слично је писала и *Борба*: „морал италијанског војника слаб. Томе доприноси и рђава храна који војници примају... Паници највише доприноси саме власти, које сваког дана по граду парадиреју с тенковима и стварају праву ратну атмосферу“.

(*Наставак у следећем броју*)

ДОГОДИЛО СЕ...

5. јун 1903.

У Краљевини Србији проглашен Устав. То је био први пут у уставној историји Србије да један Устав није мењан у целини. Као основа узет је Устав из 1888. године, с тим да су у њему унете одређене измене. Направљено је око тридесет измена, од којих је најважнија она у којој се каже да је краљ Србије Петар Карађорђевић, а наслеђивање престола враћено је само на мушку линију за конитог брака.

3. јун 1941.

Отворен Генерални конзулат Краљевине Југославије у Кејптауну, тада главном граду Јужноафричке уније. Посебно важно место у раду Конзулата имала су војна питања. На основу упутстава владе и Врховне команде, југословенски конзул у Кејптауну је учествовао у мобилизацији југословенских држављана у Јужној Африци, прикупљању добровољаца међу италијанским заробљеницима југословенског порекла и у преговорима са јужноафричким властима у погледу снабдевања југословенских војних обвезника.

5. јун 1967.

Почео је такозвани „шестодневни рат“ између Израела и арапских земаља – Египта, Сирије и Јордана. Израелске снаге су у наредних шест дана избиле на Суецки канал, заузеле Синајско полуострво, појас Газе, део Јордана и Голанску висораван у Сирији.

6. јун 1944.

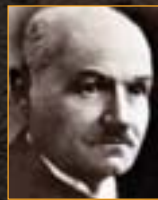

Искрцавање савезничких снага у Нормандији. У највећем поморском десанту у историји, отворен је други фронт у Другом светском рату, у којем је дотад главни терет борбе против нацистичке Немачке носила совјетска Црвена армија.

7. јун 1921.

Потписан одбрамбени савез између Југославије и Румуније.

8. јун 1943.

Умро је српски математичар Михајло Петровић – Мика Алас, оснивач београдске математичке школе, професор Универзитета у Београду и члан Српске краљевске академије.

9. јун 1992.

Наредбом савезног министра за одбрану извршена је организацијско-формацијска промена којом је ЈНА трансформисана у Војску Југославије, а Ратна морнарица ЈНА преименована у Ратну морнарицу ВЈ. Овај дан је у ВЈ обележаван као Дан Ратне морнарице и Дан поморства.

13. јуна 1951.

Током свог боравка у САД начелник Генералштаба Југословенске армије генерал Коча Поповић потписао је споразум у шест тачака о хитној испоруци војног материјала и о консултацијама војних експерата Југославије и САД. Југословенска влада је 28. јуна упутила америчкој влади формални захтев за давање војне помоћи.

14. јун 1904.

Умро је Јован Јовановић Змај. Пре медицине коју је завршио у Пешти, студирао је права у Пешти, Прагу и Бечу. Радио је као лекар у Новом Саду, Панчеву, Сремским Карловцима, Футогу, Београду, Загребу и Бечу. У Београду је од 1890. до 1898. био драматург Народног позоришта. Написао је велики број родољубивих и изузетно вредних политичко-сатиричних песама, а као дечији песник је непревазиђен у српској књижевности. Био је члан Српске краљевске академије.

15. јун 1907.

Почела је Друга хашка мировна конференција, на којој су 44 државе, укључујући Србију и Црну Гору, усвојиле 13 конвенција и једну декларацију, којима су први пут знатније кодификована правила међународног обичајног, посебно ратног права.

СОЛУНСКИ ПРОЦЕС

Пред Војним судом у Солуну, 5. јуна 1917, изречена је пресуда официрима у оквиру тзв. Солунског процеса. Судски процес против осам официра, једног цивила и два добровољца почео је два месеца раније, 5. априла, под оптужбом да су спремали преврат и покушали атентат на регента Александра у близини Острове у септембру 1916. године. Пуковник Драгутин Димитријевић Апис, мајор Љубомир Вуловић и добровољац Раде Малобабић стрељани су у близини Солуна 26. јуна 1917, док су остали осуђени на временске казне затвора. Суђење у Солуну је пример монтираног судског процеса чији је циљ био да се насилно уклони опасан политички противник, а погубљење Димитријевића, Вуловића и Малобабића при-

мер политичког убиства прикривеног судском пресудом. Приликом ревизије Солунског процеса јуна 1953. године утврђено је да су атентат инсценирали сам престолонаследник Александар и Радикална странка и сви осуђени су рехабилитовани.

БЕЧКИ КОНГРЕС 1815. ГОДИНЕ

На Бечком конгресу, који је окончан 9. јуна 1815. године, завршним актом који су саставили представници Русије, Енглеске, Аустрије и Пруске, легализована је међународна ситуација настала после Наполеонових ратова и извршена нова подела територија.

Представници малих земаља позвани су само да потпишу завршни документ. Српски изасланик прота Матеја Ненадовић покушао је да заинтересује Бечки конгрес за српско питање после слома српског устанка, али није успео јер су велике силе сматрале Отоманско царство легитимним господаром Балкана, а Србе бунтовницима. ■

РАЗБОРИТ ЧОВЕК

Ако је неко одиста разборит, други то брзо примећују и слажу се у томе да је „паметан“, чак веома „паметан“. Али, ако се постави питање: Шта значи паметан човек? Како то одредити? – одговор на то питање нико не зна. „Паметан је и то је све; може се, такође, рећи – расудљив, бистар, интелигентан, и шта још?“ Задовољавајући се тим, „по смислу сродним“, речима које, у ствари, и нису такве, ово питање се препушта мислицима по професији: нека се они помуче тим проблемом, ако за то имају времена и воље. Али, у стварности та мука није тако велика и треба само мућнути главом и проицљивије се загледи. Пре свега, треба се позабавити оним што није памет по себи.

Не треба мешати бистрину ума и образовање. Паметан човек не мора да буде образован; на пример, паметан сељак, самосвојан, дрзновен, недовољно учен, али промишљен, оштроуман и, вероватно, дубоко промишљен, узвисује се, као некаква планина, над нивоом обичног суграђанина. Од њега имају шта да науче и образовани људи. Насупрот томе: ни диплома, ни докторски ниво, ни енциклопедијска знања нису овера расудљивости одређеног човека. Тако је мислио и древни Хераклит: „Сувишак знања не води мудрости.“

Напокон, не треба прецењивати такозвану делатност мишљења. Правoliniјска доследност може уливати поштовање, привући и очарати; али не треба заборавити да је тај начин мишљења сличан камену који пада, да је он изазван пасивном силом теже, да је то најлакши начин мишљења и да је посебно својствен полуобразованим људима. Добијено је оно прво пуњење мишљења и треба га само одлучно искористити. Саздан је општи закон, и треба га само довести до различитих конкретних случајева. „Покрет“ мисли овде је преварљив: у суштини, догађа се тапкање у месту. Самим тим, „дедукција“ је начин ограниченог мишљења.

Па ипак – шта је то разум? Како размишља разборит човек?

Он размишља стваралачки. Разум је саздавалачка енергија, енергија разумевања. У разуму је заточен посебан занос: занос да се овлада методом разумевања. Мишљење умногоме гута остале духовне силе. Често, паметан човек производи утисак „безвољности“; тај је утисак преварљив: његова воља се отвара управо у мислима, у томе је његова снага. Паметан човек, такође, није „хладан“: то управо страст у њему и размишља. У размишљању цвате и његова уобразиља. Размишљање постепено постаје главни орган његова живота: оно постаје ратничко, заносно, победно, освајачко. Његово мишљење постаје – власт; оно што је он промислио и појмио, потчинио је себи, стваралачки обрадио и укључио у своје „царство“. Он је добио што му припада и упућује се у нове походе. Ту власт поимања осећају у њему и други и потчињују му се. Често се, чак, стиче утисак да сами предмети осећају ту снагу – и да му се лако и радо потчињују...

Такав је истински мислилац: умник по преимућству, позван да овлада широким пољем земне делатности или небеских идеја. Разум, на тај начин, постаје стваралачка прозорљивост у прихватању и стваралачка снага оцене у јединству, разједињености и довођењу у ред онога што се усвојило. Он претпоставља способност концентрације и снагу интуиције. У његовој власти је да ухвати суштину свега и циљно је обликује. Зато се разум не своди на „промишљање“. Разборит човек – то је разборит човек у целини; он, такође, поседује мудро срце, мудру вољу, мудру фантазију. Само тада је он mudar: само тада дише у њему суштина света, само тада његов разум израста у мудрост. ■

Иван А. ИЉИЊ
Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. јун

Православни

- 2. јун – Преподобни Стефан Пиперски
- 3. јун – Свети цар Константин и царица Јелена; преподобна Јелена Дечанска
- 4. јун – Свети мученик Јован Владимир
- 5. јун – Вознесење господње – Спасовдан
- 14. јун – Свети мученик Јустин Философ – Задушнице

Римокатолички

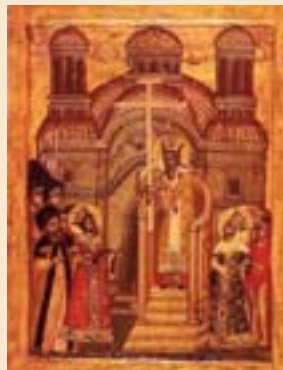
- 13. јун – Свети Антун Падовански

Јеврејски

- 9. и 10. јун – Шавуот

СВЕТИ ЦАР КОНСТАНТИН И ЦАРИЦА ЈЕЛЕНА

Одмах по доласку на престо, имао је цар Константин три велика непријатеља: тиранина Максенција у Риму, Ските на Дунаву и Византију. Пред борбу са Максенцијем, по предању, на небу му се указао сјајан крст као знак победе. Он је наредио да се искује велики крст који је ношен пред војском, а борбу је окончао својом великом победом. Одмах потом Константин је издао знаменити Едикт у Милану 313. године, којим је престао прогон хришћана.

После победе над Византијом, саградио је велики престони град на Босфору и назвао га Константинопољем. Када се цар тешко разболео, јавили су му се апостоли Петар и Павле и саветовали да га епископ Силвестер крсти. После тога, страшна болест нестала је са његовог тела. Када је у цркви настао раздор због јеретика Арија, Константин је сазвао Први васељенски сабор у Никеји 325. године. Тај Сабор је осудио јерес и утврдио православље.

Света Јелена, царева мајка, радила је много за веру Христову, а када је била у Јерусалиму пронашла је Часни Крст Господњи и сазидала цркву Васкрсења на Голготи, а потом и многе друге цркве на Светој земљи. У својој 80. години умрла је ова света жена. Било је то 327. године. Цар Константин је поживео још десет година иза своје мајке. Умро је у граду Никомидија 337. године, а сахрањен је у цркви Светих апостола у Цариграду. ■

ШАВУОТ

То је други по реду од три ходочасна празника, који у јеврејској традицији има неколико назива. Данашњи назив Хаг Ашавуот – Празник седмица, вероватно потиче отуда што почиње да се слави седам седмица после другог дана Песаха, односно на крају одбројавања омера.

У време закључења Вавилонског Талмуда, дата је Тора израелском народу на Синају па је празник добио још једно име: Земан маат торатену. Данас се слави два дана. Обичај налаже да се домови и синагоге украсе зеленилом, цвећем, а у Пољској и Русији по поду се просипала трава, чиме се обележавају добијање Торе, Десет заповести и склапање савеза с Богом. Од давнина је обичај да се посећују синагоге а на трпезу износе јела и колачи од млачних прерађевина, у славу Торе, која се у песмама упоређује с медом и млеком. ■

ОБАВЕШТЕЊЕ
УПРАВЕ ЗА КАДРОВЕ СЕКТОРА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

СТАНОВИ КОЈИ ЋЕ БИТИ ОБУХВАЋЕНИ ОДЛУКОМ О ДОДЕЛИ У ЗАКУП НА НЕОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ

Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе МО обавештава стамбене интересенте да је чланом 3. *Правилника о изменама и допунама Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране* (СВЛ бр. 16/08), брисан члан 13. *Правилника*, којим је била прописана могућност учешћа у решавању стамбеног питања личним средствима и одрицањем од стана који интересенту по структури припада.

Брисањем члана 13. *Правилника* укинута је могућност остваривања бодова по основу критеријума из члана 6, став 1, тачка 7. *Правилника*, тако да је одељење за стамбене послове приступило усклађивању закључака, на начин да се лицима која су дала изјаве о одрицању од структуре припадајућег стана, утврди право на стан који им по структури припада, без уважавања раније дате изјаве, на основу које су остварили бодове и предност у односу на друга лица.

У складу са одредбом члана 19, став 1. *Правилника*, стамбени интересенти који желе да прихвате по структури мањи стан од онога који им припада, односно који прихватају доделу кредита за мању структуру и површину од прописане у члану 21. *Правилника*, треба да дају нову изјаву, у којој ће се децидирано изјаснити о даљем решавању стамбеног питања. Разлог за то је што се по основу изјаве дате у смислу члана 19, став 1. *Правилника*, захтев лица разврстава у одговарајућу подгрупу за доделу по структури мањег стана, односно мањег износа кредита, с тиме што више по том основу не остварује никакве бодове.

Будућом *Одлуком о додели станова у закуп на неодређено време* биће обухваћени станови које је до сада пријавила Управа за инфраструктуру, према следећем:

- гарнизон Београд: гарсоњера – 3; једнособан – 8; једноипособан – 5; двособан – 5; двоипособан – 2; трособан – 25; троипособан – 3; у месту Обреновац: двособан – 1;
- гарнизон Ваљево – место Боговађа: двособан – 1;
- гарнизон Краљево: једноипособан – 1; двособан – 1;
- гарнизон Крушевац: гарсоњера – 1;
- гарнизон Ниш: једнособан – 1; двособан – 1; двоипособан – 1;
- гарнизон Панчево: троипособан – 1;
- гарнизон Пожаревац: једнособан – 1;
- гарнизон Сомбор: двособан – 1;
- гарнизон Ужице: једнособан – 1;
- гарнизон Чачак: двособан – 1.

Наведеном *Одлуком* биће обухваћени и станови које Управа за инфраструктуру пријави за расподелу до дана пресека стања, односно до 6. јуна 2008. године. *Одлука* се израђује на основу члана 4. и 5. *Правилника о решава-*

њу стамбених питања у Министарству одбране (СВЛ бр. 38/05. и 16/08) и *Упутства о поступању надлежних органа и лица на утврђивању права и додели станова у закуп, додели кредита, гаража у закуп и пренос права коришћења земљишта за индивидуалну стамбену изградњу за решавање стамбених питања запослених у МО.*

Стамбени орган, у зависности од броја изграђених, односно прибављених станова према категоријама лица на ранг-листама реда првенства, по местима и гарнизонима, доноси *Предлог одлуке, а Одлуку* доноси министар одбране, односно лице које он овласти

СТАНОВИ КОЈИ МОГУ БИТИ ДОДЕЉЕНИ У ЗАКУП НА НЕОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ

Управа за кадрове обавештава стамбене интересенте и да постоји могућност доделе станова у закуп у следећим местима:

БОГОВАЂА:

– двособан (2,0), површине 62,04 м²

ВРАЊЕ:

– гарсоњера (0,5), површине 26,47 м²

ЗАЈЕЧАР:

– гарсоњера (0,5), површине 22 м²

КИКИНДА:

– гарсоњера (0,5), површине 24,38 м²

КЊАЖЕВАЦ:

– три гарсоњере (0,5), површине 22 м², 25 м² и 35,77 м²

БАНАТСКО АРАНЂЕЛОВО:

– трособан (3,0), површине 91,52 м²

МЕЂА:

– двособан (2,0), површине 52,15 м²

– трособан (3,0), површине 99,60 м²

МОКРИН:

– двособан (2,0), површине 48 м²

СУРДУЛИЦА:

– гарсоњера, површине 26,70 м²

СРПСКИ ИТЕБЕЈ:

– двособан (2,0), површине 53,04 м²

Право на доделу ових станова имају лица која остварују право на доделу стана у закуп на неодређено време, сагласно одредбама *Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране.*

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА КОЊИЧКЕ ИГРЕ

Накамура (2670) – Ефименко (2638), Гибралтар 2008.

Из Јапана се у Америку доселио талентован „клинац“ Хикару Накамура и убрзо се укључио у светски врх, са тенденцијом да можда буде и првак света. Захар Ефименко је продукт најјаче шаховске школе, који се такође брзо пробија према врху светског шаха. Шаховски сајтови су ову партију оценили посебно занимљивом, можда тим пре што је почела Енглеским отварањем, које се све ређе среће на јаким турнирима.

1.ц4 Сф6 2.Сц3 е5 3.г3 Лб4 4.Лг2 Лхц3 5.бхц3

Црни се олако и пребрзо одрекао ловачког пара, надајући се да ће брз одлазак у рокаду и кворење противничке пешачке структуре бити каква-таква компензација.

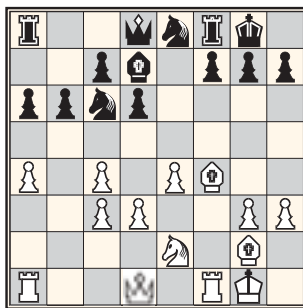

РЕКЛИ СУ

Нова генерација, која проводи дане испред компјутерског екрана – квари вид.

Боби Фишер

0-0 б.д3 д6 7.е4 Сц6 8.Се2 Лд7 9.х3 Се8 10.0-0 а6 11.а4 б6 12.ф4 ехф4 13.Лхф4

Бели: Кг1, Дд1, Та1, Тф1, Лф4, Лг2, Се2, а4, и3, ц4, д3, е4, г3, х3

Црни: Кг8, Дв8, Та8, Тф8, Лд7, Сц6, Се8, а6, б6, ц7, д6, ф7, г7, х7

Црни очигледно воли да игра скакацима.

Се5 14.Сд4 г6 15.Сц2 Сг7 16.Се3 ф6 17.д4 Сф7 18.г4 цб 19.Та2 Се6 20.Лг3 Се7 21.Дд3 Де7 22.х4 Се6 23.Тб2 Та8 24.Тб2 Сх6

Довде су оба играча одиграли 16 „коњских“ потеза, што представља трећину укупно повучених потеза. Очигледно да ту нешто у концепцији бар једног од играча није било у ре-

ду, јер једно од шаховских правила гласи да не треба често играти истом фигуром, тј. сваку фигуру треба одмах ставити на „право место“.

25.ц5! бхц5 26.дхц5 Схц5 27.Дхд6 Дхд6 28.Лхд6 Сха4 29.Лхф8 Тхф8 30.г5 Сг4 31.Схг4 Лхг4 32.Тхф6 Тц8 33.Т1ф4 Лд7 34.Лф1 1-0

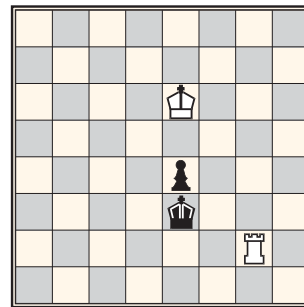
ЗАНИМЉИВОСТИ ЖЕНЕ ВЕЛЕМАЈСТОРИ

Прве жене са титулом мушког велемајстора су Нана Гаприндашвили (1978), Маја Чибурданидзе (1984), Сузан Полгар (1991), Јудит Полгар (1991), Пиа Крамлинг (1992), Кси Јун (1994), Цу Чен (2001), Антоанета Стефанова (2001), Конеру Хампи (2002) и Кси Јухуа (2006).

ШАХИСТКИЊА НА МУШКОЈ ОЛИМПИЈАДИ

Шантал Шоде де Силанс (1919-2004), била је француска шахисткиња и грофица. Године 1934, са 15. година, победила је на женском шампионату Француске. Она је била прва шахисткиња која је играла на мушкој шаховској олимпијади (Дубровник, 1950).

ЗАВРШНИЦА АВЕРБАХ 1981.

Бели: Ке6, Тг2

Црни: Ке3, е4

Бели на потезу.

Како је црни краљ близу излазног поља свог пешака, чини се да може одржати реми. Уз правилну игру, међутим, није тако.

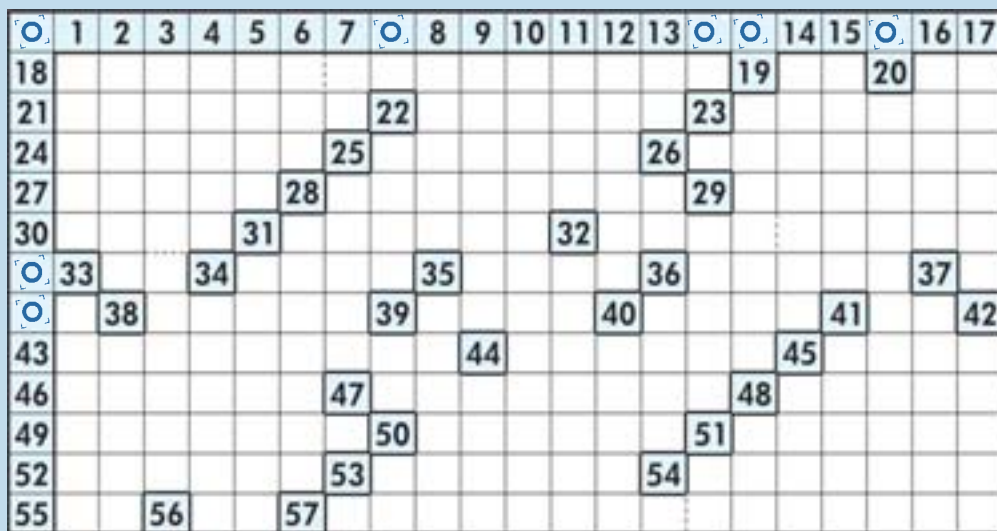
Тг5!

Рем би било 1.Ке5 Кф3 2.Тх2 е3 3.Тх3 Кф2 4.Кф4 е2 5.Тх2 Кф1 6.Кф3 е1С!

1...Кф3 2.Тф5! Кг2 (2...Ке2 3.Ке5 е3 4.Ке4 Кд2 5.Тд5 +-) 3.Те5 Кф3 4.Кд5 е3 5.Кд4 е2 6.Кд3 1:0

Припремио Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Цис, Цо, Цуија Робертс, употреба, самонелив, рг, лосиан, Свети Петар, жир, изафраас, ЛВИ, ААК, Атина, иј, гарота, нн, Тод, оас, Авр, шкарда, ипо, Абра, т, о, ашик, бас, Доредо, нав, роса, адо, ТН, цираде, ЛЕ, мрави, ако, аре, Милован, ОАД, кинетичари, зелено, нњ, Чокоревач, аморилис, деведе-сетосам, Ам, таст.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

18. Филмски и позоришни глумца, 19. Коњска снага (скр.), 20. Иницијали глумца Боргина, 21. Видарке рана, 22. Врста тканине за завесе, 23. Део ноге, у прегибу (мн.), 24. Село у општини Смедерево, 25. Старогрчки филозоф, 26. Ђурац, 27. Врста памучне тканине, 28. Врста глас, треник, спират, 29. Рок музичари, 30. Узвик туге и очајања, 31. Шпански драмски писац, Фернандо, 32. Врста сувог оброка за туристе, 33. Ознака за именицу, 34. Еп, епос, 35. Умивати, 36. Простановник Потисја, 38. „Отац дуплерице“, Ален, 39. Посуде за цвеће, вазне, 40. Осоран, груб, 41. Република Србија (скр.), 43. Врста музичке композиције (мн.), 44. Старогрчки лекар из Кападокије, 45. Летњиковач, раскошна кућа, 46. Корачати трећи, 47. Вршилац агитације, 48. Додатак за побољшавање укуса јела, 49. Древна држава Асираца, 50. Еротичар, 51. Радници на сетви усева, 52. Већи део, 53. Врста хемијског једињења, стирен, 54. Српски историчар, Иларион (Јован), 55. Упишите: ан, 56. Ауто-ознака Шпаца, 57. Филмски и позоришни глумца.

УСПРАВНО:

1. Блумажа, скандал, 2. Народна мера за површину земље (мн.), 3. Филмска и позоришна глумца, 4. Намотај, 5. Врста дизалице, 6. Омладински кошаркашки клуб (скр.), 7. Упишите: ве, 8. Француски композитор, Лео, 9. Пустина у Чилеу, 10. Средства за послешивање и контролу катализације, 11. Пакет, 12. Синтетичка хемијска једињења, 13. Символ индијума, 14. Занатлија који израђује конопце, 15. Ликовни уметник, 16. Језеро у Финској, 17. Одбацити, одстранити, 19. Шаховски велемајстор, Виктор, 20. Мајстори за електричне инсталације, 22. Правилнијски, 25. Страно женско име, 26. Ауто-ознака Валјева, 28. Апатичност, саставни део депресије, 29. Бивши египатски државник, Гамал Абдел, 31. Извор спане воде, 32. Урођен наказни израштај који се састоји од најразличнијих ткива, 33. Музички осми тон почевши од основног тона, 34. Старац, старина, 35. Лик у анимираној јапанској серији Змајева кула, 36. Отелкина, 37. Сличних особина, 38. Мушко име, Арсеније, 39. Одозго, 40. Врста хемијских једињења, 41. Име легендарног шерифа Ерла, 42. Женско име, 44. Страно женско име, Ирина, 45. Врховни бог из старогрчке митологије, 48. Самостална угоститељска радња (скр.), 50. Ознака за својеручно, 51. Редни број (скр.).

Специјално издање МАГАЗИНА **ОДБРАНА**

АРСЕНАЛ

Специјално издање магазина **ОДБРАНА**

Цена са поштом
350,00

1-10
400 дин.

www.odbrana.rs

ДЕСЕТ специјалних прилога магазина „Одбрана“
ПРЕГЛЕД најновијих достигнућа у свету и код нас
ЕКСКЛУЗИВНО тенк „црни пантер“, ракетни систем „С 400“...
КОНТРАБЕРЗНО стрелачко оружје у операцији „Ирачка слобода“
ЗАНИМАЈУЋЕ најскупљи пиштољ, најмања беспилотна летелица...

240 СТРАНА

- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама...
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба и историја наоружања и војне опреме.
- У пуном колору, уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

НАРУЏБЕНИЦА

НОВИНСКИ ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
 Браће Југовића 19, 11000 Београд
 Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем _____ примерака Специјалног издања „Арсенал“ по цени од 350,00 динара по примерку.
 Плаћање целокупног износа, увећаног за 100,00 дин. за поштарину, врши се унапред на жиро-рачун НЦ „Одбрана“. Уз наруџбеницу треба послати доказа о уплати, након чега испоручујемо публикацију.

Купац: _____
 Улица и број: _____
 Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____

М.П. _____

ПОКЛОНИЧКО ПУТОВАЊЕ НА СВЕТУ ГОРУ И У МОНАСТИР ХИЛАНДАР

Поклоничка путовања на Свету Гору и у манастир Хиландар, за професионалне припаднике Војске Србије, чланове њихових породица и војне пензионере, биће организовано и 2008. године, са благословом братства манастира Хиландара, а посредством поклоничке агенције Српске православне цркве „Добročинство“ из Београда. Поклоничка путовања планирана су, у групама по 30 особа, у терминима од 3. до 8. јула, од 9. до 14. јула и од 14. до 19. јула 2008, по следећем програму:

1 дан: Београд – Солун (полазак из Београда у 18 часова испред Вазнесењске цркве, Улица адмирала Гепарта бр. 19; успутна краћа задржавања ради одмора)

2 дан: Солун – Јерисос (долазак у Солун у раним јутарњим часовима; слободно време; полазак из Солуна у 13 часова; обилазак Српског војничког гробља на Зејтинлику; долазак у Јерисос; смештај у хотел; ноћење)

3 дан: Јерисос – Хиландар (доручак; укрцавање на брод; одлазак у Хиландар; обилазак: Католикон, Трпезарија...; обед у монашкој трпезарији; присуствовање богослужењима; ноћни одмор)

4 дан: Хиландар (ручак; наставак обиласка: манастирски круг, гробљанска црква...; обед у монашкој трпезарији; присуствовање богослужењима; ноћни одмор)

5 дан: Хиландар – Јерисос – Београд (ручак; полазак за Уранополис; одлазак у Јерисос; обилазак метоха манастира Хиландар – Мило Арсеница; наставак путовања за Солун; слободно време у Солуну до 18 часова; наставак путовања за Београд; успутна краћа задржавања ради одмора) и

6 дан: Београд (долазак у Београд у раним јутарњим часовима).

Цена аранжмана је: 120 € + 8.000,00 динара (у пет месечних рата)

Цена аранжмана обухвата: аутобуски превоз на релацијама назначеним у програму, улазну групну визу, смештај у хотелу у трокреветним и четворокреветним собама, таксу за улазак на Свету Гору, превоз бродовима, услуге обилазака по програму, стручног водича и трошкове организације путовања. У цену аранжмана не улазе лични трошкови, који нису назначени у програму.

Лица која желе путовати у Хиландар треба да се пријаве Поклоничкој агенцији СПЦ „Добročинство“ (телефон: 011/26-86-445, 26-59-269, 26-57-790) и доставе документацију неопходну за добијање улазне групне визе у Грчку:

за професионалне припаднике МО и ВС: фотокопија радне књижице и оригинална потврда о запослењу (обавезно назначити војну пошту, место и чин);

за чланове породица припадника МО и ВС: фотокопија индекса и потврда од факултета (за студенте); фотокопија ћачке књижице и потврда од школе (за ћачке); фотокопија решења уписа фирме у судски регистар (свих седам страница) и потврда о плаћеном порезу (за чланове породица који су приватници); потврда надлежне службе за запошљавање (за чланове породице који су пријављени на берзи рада) или изјава лица за издржавање (за чланове породице који нису пријављени на берзи рада);

за пензионере: фотокопија решења о пензији и фотокопија последњег чека од пензије);

пријављена лица уз наведену документацију достављају једну фотографију (формат за пасош);

КАКО ДО СТАНА

Пре нешто више од месец дана Влада Републике Србије усвојила је *Програм дугорочног субвенционисаног стамбеног кредитирања професионалних припадника Војске Србије за 2008. годину*. Програмом је такође дефинисано да цивилна лица на служби у ВС, државни службеници и намештеници запослени у Министарству одбране, могу решити стамбено питање по већ важећем програму уз субвенцију државе. Тиме је пружена алтернатива онима који не желе да чекају решење стамбеног питања према постојећем Правилнику и динамици. Они имају прилику да средства за плаћање станарине преусмере у отплату сопственог стана.

Професионални официри, подофицири и цивилна лица на служби у Министарству одбране и Војсци Србије, који до сада нису решили стамбено питање, онедавно имају сасвим нову могућност да обезбеде кров над главом. Влада Републике Србије закључком од 17. априла практично је омогућила остваривање *Програма дугорочног стамбеног кредитирања професионалних припадника ВС (Програм за војна лица) за 2008. годину*.

У *Програму* партиципирају Министарство одбране, Министарство финансија и Национална корпорација за осигурање

стамбених кредита. За ту намену из буџета Републике издвојена је једна милијарда динара, што је, према проценама, довољно за субвенционисање између 1.200 и 1.500 стамбених кредита.

Магазин „Одбрана“, у сарадњи са Управом за кадрове Сектора за људске ресурсе МО, за своје читаоце издваја најзначајније информације у вези са правима, обавезама и поступком стамбеног кредитирања према поменутом *Програму*. Детаљне информације о том питању могу се пронаћи на Интернет сајту Министарства одбране – www.mod.gov.yu (стамбено кредитирање).

КО ИМА ПРАВО НА КРЕДИТ

Право за учешће у *Програму* стамбеног кредитирања имају професионални припадници Војске Србије (најмање шест месеци у том статусу) – официри и подофицири који не поседују стамбени објекат у целости, што такође важи и за њихове супружнике. Они морају бити на листи стамбених интересената, то јест морају поднети захтев за доделу стана према важећем Правилнику, уколико то већ нису учинили. Тај корак је неопходан, јер свако ко се одлучи да стамбено питање реши узимањем кредита, мора потписати изјаву да се одриче права на доделу стана по досадашњем моделу. Тек када стамбени интересент подигне субвенционисани кредит брише се са ранг-листе за доделу стана.

Кредит могу добити и лица која поседују неадекватну некретност. Они могу добити средства у висини разлике вредности некретности коју поседују и 100.000 евра, на колико су, иначе, сви поменути кредити лимитирани. У том би случају стамбени објекат у њиховом поседу проценила надлежна служба.

КО ДАЈЕ КРЕДИТ

Пословне банке које су потписале уговор са Националном корпорацијом за осигурање стамбених кредита о учешћу у *Програму стамбеног кредитирања војних лица* дају кредите професионалним припадницима ВС и заинтересованим цивилним лицима, односно државним службеницима за куповину или изградњу одговарајућег стамбеног објекта. За сада су тај уговор потписале – Комерцијална банка а.д. Београд, Marfin Bank, Societe Generale, КВС банка а.д. Београд, Banca Intesa, Credi банка а.д. Крагујевац, Чачанска банка а.д. Чачак, Metals банка а.д. Нови Сад и АИК банка а.д. Ниш. Списак банака које учествују у *Програму* стално се проширује.

Очекује се да због великог интересовања банака за тај пројекат њихова кредитна политика буде флексибилнија.

СУБВЕНЦИЈЕ

Програм предвиђа модел субвенционисања према броју година ефективног стажа у Војсци. Држава учествује од пет до 25 посто износа кредита. Професионални припадници ВС који су у оружаним снагама провели пет или мање година, могу рачунати на пет одсто субвенције. Свака година стажа, од шесте па надаље, доноси по један проценат субвенције, с тим да она не може прећи 25 процената. За цивилна лица субвенција увек износи 20 посто, без обзира на године радног стажа.

Средства која даје држава враћају се последњих пет година отплате кредита, са каматном стопом од 0,1 посто годишње.

Официри и подофицири који се одлуче да купе стан подизањем поменутог кредита ослобођени су плаћања учешћа и није им потребан жирант.

Професионални припадници ВС који остварују *накнаду дела трошкова за закуп стана* (некадашњи УТС), а одлуче се за *Програм кредитирања*, настављају да примају *накнаду трошкова* у вези са решавањем стамбеног питања (увечању за 10 посто) до коначне отплате кредита, али не дуже од 20 година.

ПОСТУПАК ПОДНОШЕЊА КРЕДИТНОГ ЗАХТЕВА

Пре подношења захтева за кредит професионална војна лица, цивилна лица на служби у Војсци и државни службеници у МО, надлежном органу у својој јединици или организационој целини дају *Изјаву да ће своје стамбено питање решавати трајно подизањем кредита*, а не према прописима о стамбеном обезбеђивању у Министарству одбране. Изјава се потписује у два примерка – један намењен Управи за кадрове Сектора за људске ресурсе МО, а други лицу које је изјаву дало. Подносилац изјаве тиме остаје на ранг-листи за доделу стана према постојећем Правилнику, све док му се не одобри кредит.

Надлежни старшина у јединици или установи професионалном војном лицу (официрима и подофицирима) издаје *Потврду о навршеним годинама рада и проценту субвенције на коју има право*. *Потврда* и поменута *Изјава* прилажу се уз захтев за кредит у банци коју клијент одбере.

На шалтеру банке потенцијални клијент добиће све информације о процедури и потребним документима. Орган финансијске службе у јединици или установи попуњава и оверава обрасце према захтеву банке – административну забрану, податке о предузећу, радном односу, висини плате и другим приманањима. Процедура од подношења захтева банци до одобрења субвенционисаног стамбеног кредита, уколико је документација комплетна, траје око месец дана.

Ако неко од стамбених интересената реализује кредит без субвенције државе, на личну иницијативу, дужан је да о томе обавести надлежни стамбени орган. На основу тога доноси се акт о престанку права на стамбено обезбеђење по важећим прописима у МО, а лице остварује право на *накнаду трошкова у вези са решавањем стамбеног питања*.

СТАРОСНА ГРАНИЦА И РОК ОТПЛАТЕ

За професионалне припаднике Војске није постаљен лимит у погледу старости у моменту узимања кредита, а рок отплате је највише 30 година (25 за средства банке и пет за средства која даје држава), односно до 70 година старости. Цивилним лицима старосна граница за узимање кредита је 45, а за отплату последње рате – 65 година живота.

УСЛОВИ БАНАКА

Уговором са Националном корпорацијом банке које учествују у Програму обавезале су се да каматна стопа за кредите на годишњем нивоу не прелази ниво шестомесечног ЕУРИБОР-а, увећаног за 2,5 посто. Постоје најаве да су поједине пословне банке спремне да смање каматну стопу, па ће заинтересовани сами одлучити у којој од њих ће подићи кредит.

Банке у складу са својом кредитном политиком одређују и цену обраде захтева, премију осигурања и трошак успостављања хипотеке. Сазнајемо да су поједине банке већ захтевале термине за презентацију услова које нуде запосленима у систему одбране.

При обрачуну кредитне способности клијента, банке су се обавезале да највиша месечна рата отплате може бити половина плате увећана за цео износ *накнаде трошкова* у вези са решавањем стамбеног питања професионалног војног лица. Уколико подносилац захтева то жели, у обрачун кредитне способности могући и примана евентуалног солидарног дужника.

ИНСТРУМЕНТИ ОБЕЗБЕЂЕЊА

Република Србија и банка, са којом професионално војно или цивилно лице на служби у ВС склопи уговор о кредитирању, успостављају заложно право – хипотеку првог реда на некретнини која се купује или другом одговарајућем објекту. Клијент је, такође, дужан да потпише одговарајући број бланко соло меница са овлашћењем за њихову попуњу са клаузулом „без протеста“.

Корисник кредита ће се у уговору са банком обавезати да купљену некретнину не даје у закуп до отплате кредита, осим у случају прекоманде. Клијент неће имати право да купљену (заложену) некретнину прода у првих пет година отплате кредита. Уколико то учини, кредит ће се сматрати доспелим у целости, а клијент ће бити дужан да баници и Републици Србији плати одговарајућу одштету. Уговором ће, такође, бити забрањено додатно оптерећивање или умањење вредности непокретности до коначне отплате кредита, односно док траје хипотека залога првог реда у корист банке и Републике Србије.

Уколико кориснику кредита престане професионална војна служба по личном захтеву, односно без права на пензију, он ће бити обавезан да настави плаћање кредита по тржишним условима. Уколико у моменту престанка службе под наведеним околностима клијент не буде испуњавао услове банке за одобравање стамбеног кредита, банка кредит може прогласити доспелим у целости и прибећи принудној наплати.

Припремио Александар ПЕТРОВИЋ

КАКО ДО СТАМБЕНОГ КРЕДИТА У ТРИ КОРАКА

1

ПОДНОШЕЊЕ ЗАХТЕВА ЗА ДОБИЈАЊЕ СТАМБЕНОГ КРЕДИТА

2

ТРАЖЕЊЕ СТАНА ИЛИ КУЉЕ И ОБРАДА ЗАХТЕВА ЗА КРЕДИТ

3

ПОТПИСИВАЊЕ УГОВОРА СА БАНКОМ И УСЕЉЕЊЕ

